

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

arayış

toktamış
ateş

6. BASIM

Çınar Yayınları Güncel
Arayış Toktamış Atas

ISBN 975 - 348 - 059 - 8

1. Basım İstanbul, Temmuz 1994
2. Basım İstanbul, Ağustos 1994
3. Basım İstanbul, Kasım 1994
4. Basım İstanbul, Mart 1995
5. Basım İstanbul, Eylül 1995
6. Basım İstanbul, Mart 1997

Kapak fotoğrafı ve tasarımı : *Cem Günişbek*
Baskı : *Özal Matbaası*

© Çınar Yayınları, 1997
Tüm yayın hakları saklıdır.

Çınar Yayınları, Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi
Küçükparmak sokak No: 23
80060 Beyoğlu/İstanbul
Telefon 0.212 293 23 98 - 99
Fax 0.212 293 28 96

Arayış Toktamış Ateş

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
I) TEMEL KAVRAMLAR, YORUMLAR ve YAKLAŞIMLAR	
— Değişim.....	13
— Halk Egemenliği ve Sınırları.....	16
— Sosyal Demokrasinin Kökeni	19
— İkinci Cumhuriyet.....	22
— Gene İkinci Cumhuriyet	25
— Ayaklar ve Başlar.....	28
— Özgürlüklerin Sınırı	31
— Öğretmenler	34
— Emek En Yüce Değerdir	37
— Çifte Standart.....	40
— Aydın Olmak	43
— "İcranın Başı" Olmak	46
— Hukuk Devleti	49
— Kemalizm, Demokrasi ve Sorunlarımız	52
— 27 Mayıs Devrimi.....	55
— 19 Mayıs'ı Doğru Anlamak	59
II) ATATÜRK'TEN KALANLAR, CUMHURİYET ve LAİKLİK	
— 70 Yıllık Cumhuriyet	65
— Kemalist Olmak	68
— Talimat Almak ve Atatürkçülük	71
— 30 Ağustos.....	74
— İlk Meclis'in Düşündürdükleri	77
— Atatürk ve Demokrasi	80
— Pragmatik Olmak	82
— Mumcu'yu Anmak (1).....	85
— Mumcu'yu Anmak (2).....	88
— Atatürkçü Düşünce Klubü	91
— Laik Olmak.....	94
— Laiklik Kavramı ve Benzer Kavramlar	97
— Aleviler ve Refah Partisi	100

III) ÖZAL'IN MİRASI, DEMİREL ve DYP

— Ben Çin'de Yaşamışım.....	105
— Çağ Atlamak	108
— "Değişim", Nereye?.....	111
— Cesur Olmak.....	114
— Yükselen Değerler	117
— "Yükselen Değerler" ve Trafik.....	120
— Devlet Çözülüyor.....	123
— Bir Yaşam ve Alinteri	125
— DYP'nin Sonu mu?.....	128
— 12 Eylül'ün Ettikleri.....	131
— Hadi Bakalım	134

IV) GÜNEYDOĞU SORUNU

— Savaş ve Terör (1)	139
— Yol Düşünceleri.....	142
— Savaş ve Terör (2)	145
— Kolayına Solculuk.....	148
— BASK Modeli.....	151
— Güneydoğu Açmazı.....	154
— Akıllı Olmak	157
— Bizim İstanbul	160
— Avrupa ve PKK.....	163

V) KİTAPLAR, DERGİLER ve UMUTLAR

— İdeolojilerin Sonu mu?	169
— Model Olmak.....	171
— Biraz da Kitap.....	174
— Kitap Fuarında	177
— Kitap Fuarından	180
— OGNİ Dergisi	183
— Taban Operasyonu ve Devinim Dergisi	186
— Kürt Çalar-Çingen Oynar	189

ÖNSÖZ

Yaklaşık bir yıldır *Cumhuriyet*'te haftada üç gün köşe yazısı yazıyorum. Önceleri "Acaba bu işin altından kalkabilir miyim?" diye endişe ediyordum. Zira köşe yazısı, benim alışık olduğum üslup ve temponun çok dışında bir yazı türü idi. Ve her ne kadar ben, gazetelere yazdığım yazılarda kolay anlaşılabilir bir üslupla yazmaya çalışıyor idiysem de, bunu sürekli bir biçimde yapmaktan, (ya da yapamamaktan) çekiniyordum. Ancak iyisi ve kötüsüyle bir yıl geride kaldığı zaman, baktım ki çok ciddi eksiklikler ve yanlışlıklar yapmamışım.

Bu dönemde sadece *Cumhuriyet*'te yayınlanan yazılarımın sayısı 150'den fazla. Diğer dergi vb. yayın organlarına yazdıklarım da düşünüldüğü zaman bu sayı 200'ün de üstüne çıkıyor. Doğrusu "yazmak" dışında bir dizi uğraşı olan bir öğretmen için, hiç de azımsanmayacak bir rakam bu. Ve insan bu yazıların gazete köşelerinde unutulmasının hüznünü duyuyor. Şimdiye dek, bu tür serili yayın organlarında yayınlanan yazılarımdan birkaç kitap yaptım, çok da iyi ettim. Artık *Cumhuriyet*'te yazdıklarımı toplamamın sırası gelmişti.

Çınar Yayınları'na daha iki yıl önceden verilmiş bir sözüm vardı. Bu "Çınar"ı daha büyütmenin manevi borcu ve mirasını üstlenmiş bulunan Aydın Ilgaz ve Öner Yağcı, bunu bana hatırlattıkları zaman, büyük bir memnuniyetle "*Arayış*" köşemde son bir yılda yazdığım yazıların bir bölümünü, belli bir mantık çerçevesinde düzenleyip 2 kitap olarak sundum. (*)

Bu kitabı 5 Bölüm olarak düzenledim. Bu düzenleme sırasında oldukça "tutarlı" olmaya çalıştım. En geniş bölüm, "*Temel Kavramlar, Yorumlar ve Yaklaşımlar*" başlığını taşıyan 1. Bölüm oldu. Neredeyse otuz yıldır ders anlatan bir öğretmenin, öncelikle "kendi kavramlarını" net bir biçimde sergilemesi, kaçınılmaz bir yaklaşımdı. Diğer bölümlerde de sürekli "tutarlılık"

endişesi içinde oldum ve yinelemelerden mümkün olduğunca kaçındım. Zaten özellikle vurgulamak isterim ki; bu yazılar, "öl-çü", "biçim" ve "üslup" olarak bilimsel yazılar değildir. Ama asla "bilim dışı" yazılar da değildir. Toplumsal bilimlerin çeşitli alanlarındaki birikimlerimi, kolay okunabilir ve anlaşılabilir bir biçimde kaleme aldım.

Cumhuriyet'teki köşem "*Arayış*" adını taşıyor. 1993 Nisan'ında bu köşede ilk yazım yayınlandığı zaman, bu köşeye neden "*Arayış*" adını verdiğimi okurlarıma açıklamaya çalışmıştım. Şimdi bu yazının bir bölümünü "*Arayış*" başlıklı bu kitabımın *Önsöz*'üne de almak istiyorum:

Şimdi *Arayış* köşeme yazdıklarımı burada da yinelemek durumundayım. Zira o zaman da kimi dostlarım, "sen hâlâ arayış içinde misin? Bu yaştan sonra bu ne arayışı?" diye karşı çıkmışlardı. Elbette arayış içindeyim. Ve sanıyorum yaşadığım sürece aynı umut ve heyecan içinde arayışımı sürdüreceğim. Aramayanlara, aramasını bilmeyenlere yazık..

Türk bilim adamları genel olarak eksikliğinden yakınır. Çok doğru bir yakındır bu. Örneğin Batılı bir bilim adamının laboratuvar olanaklarının onda birine bile sahip olmayan nice dostlar bilir ki; bu açığı kapatmak için uykularından verirler, yüreklerinden verirler. Dışarıda "aletlerin" iki saatte yaptıkları işlemleri, "alınları göz nuru ile" bir ayda yaparlar. Ama Türkiye'de yaşayan toplumsal bilimcilerin ve özellikle siyaset bilimcilerin böylesi bir yakınmaya hakkı yoktur. Onlar bir laboratuvarın bizzat içinde yaşarlar.

Örneğin benim bu yaşıma kadar görüp yaşadığım toplumsal ve siyasal değişimleri, Batı toplumları dört-beş kuşakta geçirdiler. Batılı siyaset bilimciler bize gıpta etsinler. Ama Türkiye'de olup bitenlerin analizini dışarıdan bekleyenler de var. Bu işe benim pek aklım ermiyor. Hani ne demiş şair, "O balıklar ki deniz içindedirler, suyu bilmezler."

Delikanlılık dönemimdeki kısa bir "en doğrusunu ben bilirim" dönemi bağışlanırsa, tüm yaşamım boyunca sürekli ve içten bir arayış içinde oldum. Yaşadığım sürece de arayacağım. Doğruyu, haklıyı, iyiyi, güzeli... Hem tanıyabilmek için hem de

ulaşabilmek için. Türkiye'miz açısından sn derece iyimserim. İnsanına da güveniyorum, toprağına da. Özellikle genliğıme. Kimilerinin "gençler yozlaştı" vb. gibi karşı çıkışlarına aldırma-
yın. Gençler, hep aynı gençler. biraz atak, biraz heyecanlı ve fa-
kat müthiş özverili ve dirençli. Atatürk'n Cumhuriyeti neden şu,
ya da bu kuruma değıl de genliğı emanet ettiğini, yaşlandıkça
daha iyi anlıyorum. Hele şu toplum bir de kendi aydınını ortaya
ıkartsa ve özenti aydından ve aydın düşmanından yakasını
kurtarsa, siz o zaman seyredin dğn,derneğı... Nar çatlar mı
tadından; incir dalından düşer mi balından...

Dünyayı toz pembe gözlükler ardından seyretmiyorum.
Ama gene de yüreğim umut dolu. "Arayış"ımda beni aydınlatan
ve aydınlatacak olan, zaten bu umudun ışığı. Bir şeyler çok hız-
la kirlenirken, bir şeyler hâlâ tertemiz.

Hepinize yürekte merhaba.

Toktamış Ateş
İstanbul, Mart 1994

(*) Bu kitapların ilki ınar Yayınları'nca yayımlandı: **Aslan Sosyal Demok-
ratlar.**

I

TEMEL KAVRAMLAR YORUMLAR ve YAKLAŞIMLAR

DEĞİŞİM

Yıllardır bir *"değişim"* lafı sürüp gidiyor. Tabii *"yükselen değerler"* den biri olarak. Yükselen değerler arasında; Mustafa Kemal'i küçük düşürmeye çalışmak, orduyu ceburrut göstermek, anti-laiklere dalkavukluk etmek de var ama, bugün *"değişim"* üzerinde biraz durmak istiyorum.

Değişim diyalektiğin özüdür. ister Marksist olsun, ister olmasın; sosyal bilimlerde olayları gerçekten bilimsel olarak açıklamak isteyen herkes, değişim ve diyalektiğe inanmak zorundadır. Zaten sosyal bilimciler arasındaki temele tartışma; diyalektiğin varlığı, ya da yokluğu değil, bu değişimin nedenleri üzerinedir.

Değişime inanmayan iki grup insan vardır. Bunlardan biri; teleğin binbir sillesini yedikten sonra umudunu yitiren ve *"Bu işler düzelmez ağabey"*, ya da *"Bu işler değişmez"* diyen, karamsar tiplerdir.

İkincisi ise; voliyi vurup köşeyi dönen ve akıllı aksini söylese bile, duyguları ve korkularıyla *"Böyle gelmiş böyle gider"* diyerek, küpünü biraz daha doldurmaya çalışan insanlardır. Bunların durumu biraz da, mezarlıktan geçerken korkudan ısıklık çalanlara benzer.

Daha önceki yazılarımda defalarca açıkladığım gibi; Fransız Devrimi'nden beri, düzeni daha ileriye doğru değiştirmek isteyenler solcu, ya da ilerici; düzeni korumaya çalışanlar, tutucu, gerici veya sağcı olarak isimlendirilir.

Ama her değişim ileriye doğru olmaz. Her ne kadar insanlık tarihinin çarkları geriye doğru dnmese de; kimi zaman bu çarkın ileriye doğru dönüşü durdurulabilir, hatta kısa bir süre için, bu çarklar geriye de dönebilir.

Toplumsal olarak *"ileri"*nin ölçüsü; ekonomik olanakların paylaşımlarının *"daha dengeli"* ve *"daha adil"* olması ve siyasal olarak da *"katılımın artması"*dır.

Bazen herhangi bir toplumda ortaya çıkan bir değişim sonrasında, ekonomik paylaşım ve siyasal katılım *"geriye doğru"* ekilebilir, yani bozulabilir. Böylesi bir değişimi *"ilericilik"* ve *"solculuk"* adına savunmak, en basit deyimlerle aymazlıktır.

Bu tanımlarımız çerçevesinde baktığımız zaman (başıka tanım olan varsa, hodri meydan) Türk Devrimi, Osmanlı düzenine göre ve Osmanlı'nın son dönemiyle karşılaştıırıldığı zaman, bir biçimde ilerici ve sol bir harekettir.

Bir değişimin ilerici mi, yoksa tutucu mu olduğuna karar vermek için, bu değişimin getirdiğı düzenin niteliğine bakılır. Eğer ekonomik olanaklardan yararlanma geniş kitleler lehine değişmişse ve (veya) siyasal katılım yaygınlaşmışsa, o hareket ilerici bir harekettir.

Böylesi bir değerlendirme yapılırken; bu hareketin liderinin, ya da liderlerinin giysilerine bakmak, aymazlıktan da öte bir şaşkınlıktır. *"Sivil giysileri olanları ilerici, askeri üniforma giyenleri tutucu sanmak"*, en basit tarih bilgilerinden yoksun olmanın işareti sayılır.

Kimi gazetelere bakıyorum. Bazı *"dnek"* ve *"solcu eskisi"* köşe yazarlarıyla, bir kısım *"solculuk heveslisi"* köşe yazarları, sürekli bir *"değişim"* gereğinden söz ediyorlar. Elbette doğru. Elbette değişim gereklidir ve bunu yıllardır savunan namuslu kalemeler de vardır. Ama nereye doğru değişim?

Eğer toplumdaki gelir dağılımını alt st eden ve emek sermaye dengesini (silah zoruyla) sermaye lehine değiştiren 12 Eylül sonrası düzenini *"değişim"* olarak algılıyor ve bunun kökü dışarda mimarını *"devrimci"* olarak alkışlıyorsanız, yazıklar olsun size. En temel konularda bile kara cahilsiniz demektir.

Eğer 1961 Anayasası'nın topluma sağladığı örgütlenme ve kendini ifade etme özgürlüklerini tırpanladıktan sonra; tek yanlı iletişim araçlarıyla beyni yıkanan insanların tercih belirtmelerini *"demokrasi"* olarak nitelendiriyorsanız, gene yazıklar olsun.

Türkiye'de 12 Eylül sonrasında çok şeyler değişmiştir. Bu değişim sadece ekonomik ve siyasal alanlarda değil ahlak ve değerler sisteminde de ortaya çıkmıştır. Ama bunları savunmak; ilericilik, ya da devrimcilik, ya da solculuk değil; düpedüz tutuculuktur.

Siz hem bunları ilericilik adına savunacak ve hem de karşı çıkanları tutuculukla suçlayacaksınız, öyle mi? Yağma yok. Bu çirkin oyunu oynama fırsatını vermeyiz size.

Her ne kadar bu köyde şimdilerde *"Taşları bağlamış, köpekleri salıvermişlerse de?"* unutmayın ki, *"Dünya dönüyor."*

HALK EGEMENLİĞİ VE SINIRLARI

Kimi yazarlarımız ve dostlarımız, zaman zaman şu görüşü ileri sürerler: *"Bir demokraside en yüksek irade halkın iradesi olduğuna göre, eğer bir halkın çoğunluğu demokrasi ve laik düzeni ortadan kaldırmak isterse, kimse buna engel olamaz, olmamalı..."*

Bu görüş ilk bakışta mantıklı geliyor, ama işin aslı böyle değildir. Zira, her şeyden önce altını çizerek vurgulamamız gereken bir husus vardır: Demokrasi, çoğunluğun canının istediğini yaptığı bir rejim değildir.

Bu görüşe karşı olanlar, *"Ne yani"* derler, *"demokrasilerde azınlık mı yönetir?"*

Elbette demokrasilerde azınlık değil, çoğunluk yönetir. Söz sahibi olan irade, elbette çoğunluk iradesidir. Ama bu *"çoğunluk iradesi, canının istediğini yapar"* demek değildir.

Bu özelliği, bence demokrasinin en temel özelliklerinden biridir. Diğer rejimlerden farklı olarak demokrasilerde, her türlü düşüncenin *"yaşamaya"* ve *"iktidara talip olmaya"* hakkı vardır. Ne kadar aykırı olursa olsun ve ne kadar ufak bir azınlık tarafından benimsenirse benimsensin... Yani çoğunluk iradesinin sınırı, azınlık iradesinin siyasal haklarıdır.

Türkiye'de kimi siyasetçiler, *"çoğunluk iradesi"* ile *"ulusal iradeyi"* karıştırırlar, çoğunluk iradesini ulusal irade sanırlar. Ve bu irade adına *"esip gürlenir."* Oysa ki bir demokraside ulusal irade, çoğunluk ve azınlık iradelerinin toplamından oluşur.

"Çoğunluğu sağlayarak iktidarı ele geçireyim, yapacağımı bilirim" düşüncesinin demokraside yeri yoktur. Aslında fiili olarak iktidarı eline geçiren, istediğini yapabilir. Ordu da emrindedir, kolluk kuvvetleri de elindedir. Para da ondadır, pul da ondadır. İletişimi de önemli ölçüde iktidar denetler. Kâğıda bir zam yapar, gazetelerin iflahını keser; bir yasa değiştirir, TV kanalları hizaya gelir. Parlamento çoğunluğu ondadır, istediği yasayı çıkartır.

Evet, çoğunluk fiili olarak, yukarıda saydıklarımızın tümünü yapabilir. Hatta daha da ileri gidebilir. Yeterli çoğunluğu sağlarsa, anayasayı da değiştirir. Tüm muhalif partileri kapatabilir, her türlü muhalefeti yasaklayabilir.

Yapar mı yapar, Zira *"güç ondadır artık."* Evet yapabilir, ama ortada demokrasi kalmaz. Bu yaptıklarını demokrasi adına yutturamaz. Ve eğer toplumda direnebilecek örgütlü güçler yoksa, demokrasinin sonuna gelinmiş demektir.

Yakın tarihte bunun örnekleri de çoktur. Örneğin, ne İtalyan faşizminin babası Mussolini, ne Alman Nazizminin babası Hitler, iktidara ihtilalle gelmişlerdir. Demokratik yoldan ve halk egemenliği kanalıyla parlamentoya girmişler ve parlamenter çoğunluklarına dayanarak iktidar olmuşlar ve iktidar gücünü kullanarak diktatörlüklerini ilan etmişlerdir. (Biraz kavga dövüş olmuştur, ama olacak o kadar).

Ancak bunlar diktatör olduklarını, hiç olmazsa bir biçimde dile getiriyorlardı. Bu yolla iktidarını pekiştiren kimi yöneticiler, bunu demokrasi adına savunurlar ki, bu ayıptan da öte bir ayıptır.

Kendi özgürlüğü kısıtlyken demokrasi havarisi olan Sayın Demirel, bir zamanlar mealen, *"Antidemokratik bir iktidarla uğraşmak zordur"* demişti; *"Ama antidemokratik bir iktidar, demokratik bir kisve altına sığınıyorsa, bununla uğraşmak çok daha zordur."* Ne doğru bir saptama. Umarım kendileri hâlâ aynı düşüncededirler.

Peki demokrasi, antidemokratik düşünceye açık mıdır? Demokrasiye son vereceğini açıklayan bir düşüncenin, demokrasi adına yaşama hakkı var mıdır?

Bu sorularla, rahmetli Muammer Aksoy hocam, doçentlik kolokyumunda bana ecel terleri döktürmüştü. Sevgili Sevinç Aybay "*Bacım*" gene kızacak, ama bu sorunun yanıtını bir başka yazımda irdelleyeceğim (Bacımız "bir başka yazımda" lafına çok kızıyor. "*Yaz kurtul. Bizi de merak ettirme*" diyor da...)

Ama şimdiden şu kadarını söyleyeyim. Bana kalırsa demokrasinin de kendini savunma hakkı vardır. Nasıl olursa olsun...

SOSYAL DEMOKRASİNİN KÖKENİ

İlginç bir köşe yazarımız var. Kendisi, İstanbul'un çok satan bir gazetesinde yazıyor. Zeki, kültürlü ve bilgili bir genç. Zaten, yaşamını kültür çerçevesinde oluşturmuş ve bunun ağır bedellerini ödemiş bir ailenin, en genç üyesi. Gazetecilik dışındaki mesleğinde de başarılı bir insan. Adını vermiyorum. Zira bir toplantıda bana haksız bir suçlamada bulundu, *"Siz bana hakaret ediyorsunuz"* dedi. *"Hayır"* dedim. *"Ben kimseye hakaret etmem. Ayrıca sizinle kişisel olarak bir alıp veremediğim de yok."*

Gerçekten kişilerle hiçbir sorunum yok. Benim sorunum belirli ilkelerle ve toplumun yanlış bilgilendirilmesiyle, haksızlıklar yapılmasıyla. Bir başka genç adam da kendisi hakkında yazdıklarımın kızmış ve *"Adımı verseydiniz"* diyerek insanın yazarken bile utanacağı en ağır küfürlerle savunuyor kendini. Cevap bile vermedim elbette.

Bu köşe yazarımız değişik yazılarında, önce (doğru bir biçimde) Türk halkının günümüzde bile yaklaşık yarısının köylerde yaşadığını saptıyor. Sonra sosyal demokrasinin Batılı ülkelerde ortaya çıkışını (gene doğru bir biçimde) anlatıyor ve *"neden bu şablona uyulmadığını"* soruyor. Hani, bu Batılı toplumların halkının çoğunluğunun kentlerde oturan ücretliler olduğunu yazmasa, *"bilmiyor"* diyeceğim. Ama biliyor ve yazıyor. Peki bu iki çelişik olguyu nasıl bağdaştırabiliriz? İşte bunu yazmıyor. Köylü toplumu olmamıza çok kızıyor (zaten kendileri kızdığı için, Türk toplumu hemen yapı değiştirecek ve köylü niteliğinden kurtulacak...).

Bu yazarımız Cumhuriyetimize de kızıyor. *"Neden demokrasiyi getirmediler, laikliği neden tepeden inme getirdiler"* diyor. O günlerin nüfusunun neredeyse yüzde 90'ının kırsal kesimde yaşadığı ve "kul" zihniyetindeki insanlardan oluşan böylesi bir toplumda demokrasi olurmuş gibi...

Zaten son yazılarının birinde, Türk toplumunun burjuvazisinin oluşmadığını (gene doğru olarak) saptadıktan sonra, *"laiklik talebinin aşağıdan gelmesi mümkün olmadığı için, askerler tarafından yukardan getirildiğini"* söylüyordu. Kötülük bunun neresinde? (Zaten bu yazarımız doğru saptamalarda bulunup ilgisiz görüşler ileri sürüyor).

1920'lerin Türkiye'sinde elbette ne sosyal demokrasi ne de demokrasi kurulabilirdi. Demokrasinin gerektirdiği koşullardan hiçbirisi yoktu. Ne eğitim düzeyi, ne örgütlülük oranı, ne iletişim, ne de ulaşım vardı. Demokrasiyi nasıl kuracaktınız? Ama Mustafa Kemal ve arkadaşları, hedef olarak demokrasiyi seçmişlerdi. Tüm devrimler aslında bu hedefe yönelikti.

Kaldı ki; o günlerin Batılı ülkelerinin hiçbirinde bugünkü biçimiyle demokrasi yoktu. Fransa'da bile kadınların seçme seçilme özgürlükleri Türkiye'den daha sonra tanınacaktı.

Peki Cumhuriyetimizin kurucuları ne yapsaydılar? *"Hadi bize müsaade. Halk bilinçlendiği zaman gereğini yapar"* diyerek sahneyi terk etseydiler, daha mı iyi olurdu? Kim bilinçlendirecekti halkı? Kendi kendine mi olacaktı?

Cumhuriyet, Tanzimat'la başlayan; 1. Meşrutiyet ve 2. Meşrutiyet'le devam eden ve *"asker sivil bürokrat aydının"* çabalarıyla 1920'lerde ulaşılan bir noktadır. *"İlerici çizginin"* ulaştığı bir sentezdir. 1946'da çokpartili yaşama geçilmesi, 1960 Devrimi bu çizginin devamıydı.

Ve hiç kuşkusuz 1960'lı yılların sonlarında CHP'nin ortaya attığı *"ortanın solu"* sloganı, yani Türk sosyal demokrasisinin en basit biçimiyle dile gelmesi de aynı çizginin devamı olarak değerlendirilmelidir.

Türk sosyal demokrasisi elbette Batılı ülkelerde gördüğümüz sosyal demokrasi uygulamalarından farklı özelliklere sahip olacaktır.

Zira, her şeyden önce, bu ülkelerin yapıları arasında çok ciddi farklar vardır. Ancak öylesine bazı noktalar vardır ki arada farklılık olması mümkün değildir. Bunu anlayabilmek için, sosyal demokrat düşüncenin öncüsü olan *"Jacoben düşüncenin"*, yani toplumcu demokrasi anlayışının temel görüşünü ortaya koymak gerekir.

Devrim sürecindeki Fransa'da, liberal düşünce, devletin görevinin sadece *"özgürlükleri korumak olduğunu"* ileri sürüyordu. *"Zaten doğuştan 'rasyonel (akılcı)' ve 'utulitarist (faydacı)' olan insanlar, bu özgürlük ortamında, kendileri için en yararlı olanı yaptıkları zaman, toplum için de en yararlı olan şey yapılmış olur"* diyorlardı.

Toplumcu düşünce bu anlayışa itiraz ediyordu. *"Toplumda bir eşitsizlik var"* diyorlardı. *"Devlet eğer sadece özgürlükleri korursa, bu eşitsizliği korumuş olur. Devletin görevi, önce insanların eşit olabilecekleri bir ortamı yaratmaktır."*

Marks'ın düşüncesinin kökeninde de, Kautsky'nin düşüncesinin kökeninde de, Bernstein düşüncesinin kökeninde de bu anlayış vardır. Ne derecede bilincindedirler bilinmez ama, Mustafa Kemal ve arkadaşları da bu düşüncenin pek uzağında değillerdir.

Günümüz Türkiye'si'nin sosyal demokrasisi de aynı anlayışa sahip olmak zorundadır. Amaç sadece *"üretmek"* ve *"iş bitirmek"* olmamalıdır. Amaç *"fırsat eşitliği"* *"dengeli ve hakça dağıtım"* olmalı ve politikalar bu yönde oluşturulmalıdır. Aksi takdirde liberalizmden hiç bir farkı kalmaz.

Bu ülkeyi bize bırakanlar, *"karanlıklara vura vura"* yollarını bulmuşlardı. Şimdi önümüz biraz daha aydınlık.

İKİNCİ CUMHURİYET...

Geçen pazar günü, özel televizyon kanallarından birinde "II. Cumhuriyet" toplantısı yapıldı. Bu programda genellikle zıt görüşlü kişiler konuk edilir ve '*dinamik*' bir biçimde tartışmalarının zemini sağlanmaya çalışılırdı, Ancak bu kez (birbirlerinden çok farklı şeyler söyleseler bile), kendilerini "II. Cumhuriyetçi" olarak tanımlayan konuşmacıları yeğlemişlerdi. Aslında doğal bir şey bu. Zira bu programın hazırlayıcı ve sunucuları da aynı yolun yolcusu. Ve oraya laik Kemalist cumhuriyeti savunan birini çıkartsaydılar, hepsinin lafını ağzına tıkkardı. Meydan boşken atıp tutmak kolaydır. Tarihi de alt üst edebilirsiniz. Nasıl olsa toplum unutkandır...

Toplantıyı dikkatle izledim. "*Şu II. Cumhuriyetçiler ne istiyor*" sorusunu bir türlü yanıtlayamıyorum çünkü. Ve sonunda şunu anladım ki; ne istediklerini onlar da bilmiyor. Zira hepsi ayrı telden çalıyor. Neye karşı oldukları da belli değil. Daha önce-leri Atatürk'e ve (kendi tabirlerince) '*I. Cumhuriyet*'e daha çok çatarlardı. Ama baktım; bu kez bu konuda da aralarında bir '*consensus*' yok. Kimileri ufak ufak Atatürk'e dokunduruyorlardı, ama genellikle '*karşı olmadıklarını*' vurguluyorlardı. Hatta kimi-leri göklere çıkartıyordu. "*Hey Allahım*" dedim, "*Sen nelere ka-dirsin*"...

Kendilerine II. Cumhuriyetçi sıfatını takan insanların, Türkiye'deki sistemle ilgili olarak getirdikleri eleştirilerin önemli bir kısmı, zaten yıllardan beri savunulan şeyler. Ve eleştirilen bu hususlarla ilgili olarak kavga veren insanlar, yıllardan beri, bu

oturuma katılan insanların çoğunun aklına hayaline bile gelmeyen bedeller ödediler. Ve ödemeye devam ediyorlar. Ve bu toplumun en muteber noktalarına, neredeyse paraşütle indirilerek oturtulan bu *muhteremler*, şimdi bu düzeni eleştiriyorlar.

İçlerinden biri, cumhuriyetimizin tüm zaaf ve eksikliklerini '*köylü toplumu*' olmamıza bağlıyor. Allahım aklımızı sen koru. Sanki adını II. Cumhuriyet koyduğumuz zaman bu köylü toplumunun bünyesi bir gecede değişecek. Köylü toplumu göğe uçacak, yerine tüm kurumlarıyla '*sivil toplum*' gelecek.

Hemen hepsinin ortak bir kanısı da şimdiye kadar anayasaları hep askerler yaptığı için, sorunların ortaya çıktığı. Şimdiye kadar kırk kez yazdım. Bundan sonra da yüz kırk kez yazacağım. Askerler anayasa yazmaz. Anayasaları hukukçular yazar. Ve her kim darbe yaparsa, kendine anayasa yazdıracak birilerini bulur. Bir anayasanın kim tarafından ve kimin baskısıyla yazıldığı ve yapıldığı önemli değildir. Ne yazdığı önemlidir, nasıl bir düzen öngördüğü önemlidir. Bu hesapça, 1961 Anayasası da 1982 Anayasası da '*askerler tarafından*' yaptırılmıştır. Açın bir bakın. Aralarında benzer hiçbir şey var mı?

Konuşmacılardan ikisi '*Hızlı Özalcı*'ydı. Hele bir zamanların çok parlak bir siyasetçisi, benim de katıldığım çok önemli bir tespitte bulundu: '*İlk II. Cumhuriyetçi rahmetli Özal'dır*' dedi. Diğerleri de buna itiraz etmediklerine göre herhalde bu ilginç tespiti katılıyorlardı. Zaten içlerinden bir başkası, '*Özal, Atatürk'ten sonra gelen ilk sivil yöneticidir*' diyerek bu düşüncelere mum dikmiş oldu. Hayretle ve ibretle izledim...

Yakın tarihimizin Atatürk dışındaki 'tek sivil yöneticisi' Özal'mış. Ve bunu, bu topluma yutturuyorlar. Atalarımız '*Öleni rahmetle anmak gerekir*' demişler. Doğrudur. Ama öleni rahat bırakmak gerekir. Daha dün yaşananlar bu kadar çabuk unutulmaz ki. İnsanları bu kadar budala yerine koymak olmaz ki...

Ben Özal'la ilgili olarak, şimdiki Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel'in bir zamanlar kullanmış olduğu; '*inkârcı*', '*riyakâr*' gibi sıfatları elbette kullanmayacağım. Kendileri mutlaka benden çok daha iyi tanılardı rahmetli Özal'ı. Ama Özal'ın '*sivilliğine*' söylenecek bir şeylerim var.

Yakın tarihimizde insan hakları ve demokratik hakların en insafsız ve acımasız bir biçimde ayaklar altına alındığı dönem 12 Eylül dönemidir. Bu dönemin 21 Eylül 1980 tarihinde emekli bir amiralin başbakanlığında kurulan ilk kabinesinin '*kilit adamı*' kimdi? Bu hükümette devlet bakanı ve başbakan yardımcısı görevini üstlenen ve bu karanlık döneme en az '*üniformalılar*' kadar damgasını vuran insan nasıl '*sivil*' olur?

Rahmetli Özal gözlerini yumduğu güne kadar, demokratikleşme yönünde ne yapmıştır? Askerlerle birlikte kotardığı anti-demokratik yasal düzenlemelerden hangisinin değişmesine öneyak olmuştur? İnsanların en doğal hakları olan '*siyasal haklarını*' bile referandum konusu yapmış ve elindeki tüm devlet olanaklarını kullanarak bu hakları engellemeye çalışmıştır. Ne biçim sivil yöneticidir bu?

"Kıçüstü oturttum", "Onlar küçük Turgut'la oynasınlar" vb. gibi küfürlerle '*sivil*' olunmaz. Üçüncü sınıf şarkıcılarla öpüşüp-koklaşarak birlikte şarkılar okuyarak da sivil olmaz insan. Bunlar ayıp şeylerdir. Yöneticiye yakışmayan hafifliklerdir.

Bu konuya perşembe günü devam edeceğim.

GENE İKİNCİ CUMHURİYET

Salı günkü yazımda, geçen pazar günü izlediğim II. Cumhuriyet'le ilgili bir programı ele almış ve konuyu s rd receğimi söylemiştim. şimdi kaldığımız yerden devam ediyorum.

II. Cumhuriyetçilerin  nderi Turgut  zal'ın neden *"sivil"* olmayacağına geçen yazımda değinmiştim. şimdi de neden *"demokrat"* sayılamayacağını ele almak istiyorum.

Rahmetli  zal, tek kelime ile *"işçi düşmanı"* idi. Olabilir, etrafta bir sürü işçi ve emek düşmanı var. Ama bir insan *"farklı çıkarları uzlaştırması gereken"* bir yöneticilik konumuna geldiğinde, bu düşünceleri aşmak zorundadır. Oysa ki  zal ölene dek MESS Başkanlığı zihniyetini aşamadı.

Rahmetli  zal tatillerini bile işverenlerin teknelerinde yaşarken Türk-iş'in yöneticilerine aylarca randevu vermedi. Elindeki keskin kılıcı hep sermayeden yana kullandı. *"Uzlaşma"* yerine *"sindirme"* politikasını yeğledi. Emekçilerin sofrasındaki ekmek yarıyarıya azaldı  zal'ın döneminde. Bu mu demokratiklik?

"Sosyal devlet ölmüştür" hikmetini de rahmetli  zal'dan duyduk. Aynı şeyi, oturumda izlediğim diğer II. Cumhuriyetçiler de söylüyor. *"Devlet, elini sağlık ve eğitimden de çeksin"*miş gerekçe olarak da SSK ve devlet hastanelerinin, devlet okullarının durumunu gösteriyorlar. Sanki devlet elini çektiği zaman tüm işçiler ve fakir-fukara International Hospital'da ya da Güzelbahçe Kliniği'nde tedavi görecek. Tüm  Ğrenciler Koç Lisesi ve  niversitesi'nde okuyacaklar... Sınıflar arasında zaten dayanılmaz boyutlara gelmiş uçurumu açmaktan başka ne işe yarar bu?

Rahmetli Özal *"ben zengini severim"* dedi birkaç kez. Biz zaten biliyorduk. Ancak tepkiler oldu. *"Aman beyefendi"* dedi çevresindekiler, *"şu sözünüzü tevîl etseniz..."* *"Neden"* diye sordu. *"Ben gerçekten severim zengini. Zeki ve çalışkan oldukları için zengin olmuştur onlar."* Bu konuda hadisler aradı. Sanki fukaralar aptal, sanki fukaralar tembel...

Bir başka II. Cumhuriyetçi *"ulus-devlet öldü"* hikmetini yumurtladı. Türkiye Komünist Partisi eski Genel Sekreteri sıfatıyla konuştu. Kendi görüşleri olduğunu vurguladı, ama bu vurgulaması sıfatını ortadan kaldırmıyordu. Türkiye'nin en eski ve bir avuç *"göçmen"*ın elinde perişan olana kadar en şerefli partilerinden biri olan TKP'nin adını II. Cumhuriyetçiler hanesine yazmak çok büyük bir ayıptır. Neredeyse *"kovulana"* dek yurtdışında kalan ve kendilerine rakip gördükleri herkesi karalayan bu kadro mu kurtaracaktı Türkiye'yi ve Türk işçi sınıfını? Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya yapılanların ayıbını silsinler önce. Sonra değişimden ve II. Cumhuriyet'ten söz etsinler. Bu kadar unutkan olmamalı toplumlar...

Türkiye'de eleştirilen her şeyin başına bir *"yetmiş yıl"* konuyor. *"Devlet yetmiş yıldır baskı uyguluyor. Yetmiş yıldır Kürtler sömürülüyor ve kimlikleri ortadan kaldırılmak isteniyor."* Sanki Osmanlı döneminde her şey güllük-gülistanlık. Cumhuriyet bir kuruldu, *"Eyvah, her şey kötüye gitmeye başladı."*

Bu *"yetmiş yıl"* meselesi de gündeme getirildi elbette. İçlerinden birine göre Türkiye *"yetmiş yıllık bir kışla"* imiş. Hay aklınızla bin yaşayın. Kendileri bu kışlanın dışında kaldıklarına göre, herhalde gökten indiler. Zaten *"Özgürlükçü Osmanlı demokrasisini ve bunun en şerefli aşaması olan Sevr Anlaşmasını"* hükümsüz kılarak bu kışlayı oluşturan *"laik-ceberrutlar"* olmasaydı bugün Türkiye, tüm sorunlarını halletmişti. Köylüler nüfusun yüzde 50'sini oluşturmazlar, yüzde 10'un altına düşmüş olurlardı. Hem de bu yüzde 10, Hollanda'da olduğu gibi tüm toplumu doyurur, dışsatım da yapardı...

Konu II. Cumhuriyet olur da sıra Sultan II. Abdülhamit'e gelmez mi. Elbette geldi. İçlerinden biri *"elimizi vicdanımıza koyarak onu Mustafa Kemal'le mukayese etmemizi"* istedi. Bu II.

Abdülhamit konusunda da kocaman yalanlar yutturuyorlar topluma. En kocaman yalan da *"bir avuç toprak kaptırmadığı."* Ya-hu Osmanlı İmparatorluğu'nun Abdülhamit tahta çıktığı zamanki haritalarına bir bakın, bir de tahttan indirildiği zamanki haritalara bakın, farkı görürsünüz. Hiç yüzleri kızarmaz mı, bu yalanları söylerken?

Theodor Herzl'in bütün baskı ve tekliflerine karşın, Abdülhamit siyonistlere Filistin konusunda ödün vermemiş. Ödün vermemiş de neden en büyük Osmanlı nişanlarını takmış göğsüne, neden kendisine bir yalı tahsis etmiş, neden her türlü giderlerini Hazine'den ödetmiş? Kim yanıtlayacak bunları?

II. Cumhuriyetçilerin (bir tür eyalet yönetimini çağrıştıran) yerel yönetimlere ağırlık verme ve başkanlık rejimi önerileri ise bir başka âlem. Türkiye'de başkanlık rejimi diktatörlüğe dönüşür. Yerel yönetimler ise yerel baskı ve etkiler altındadır. Bugünkü yerel yönetimlerdeki pislik, merkez yönetiminden çok daha fazladır. Zaten *"meraklıları"* bu nedenle yalanıp duruyorlar...

Mustafa Kemal'in temellerini attığı laik cumhuriyetimiz, dimdik ayaktadır. Yaşadığımız çok ciddi sorunları da demokrasi içinde aşacağız. Meydanı boş bulunca eleştirmek kolay; gerçekçi ve uygulanabilir çözümler önermek zordur. Ama ne diyelim? Herkese kendi çizgisi mübarek olsun...

AYAKLAR ve BAŞLAR

Zaman, zaman duyduğumuz bir laf vardır. *"Efendim" derler, "Başlar ayak oldu, ayaklar baş."*

Aslında bu laf ve düşünce ile ilgili olarak çok şey söylenebilir. Zira kimi doğruları da içerir, kimi yanlışları da. Ama bu tartışmalar bir yana, bu düşünce *'Organizmacı Dünya Görüşü'* diye isimlendirilen ve Eski Yunan'da Platon'dan beri; şu, ya da bu biçimiyle savunulagelmış bir kurama dayanır.

Toplum yaşamını kendi anlayışına göre yorumlamaya çalışan organizmacı dünya görüşüne göre; insan toplumu bir organizmaya benzer. Ve bir organizmada farklı organlar nasıl farklı işlevlere sahiplerse, toplum yaşamında da farklı insan ve meslek gruplarının farklı işlevleri olacağını savunurlar.

Ancak çok ilginç bir husus olarak, organizmacı dünya görüşü ele alınıp ve yorumlanış biçimine göre; hem tutucu kuramlara zemin hazırlayabilmiş ve hem de ilerici kuramlara destek olmuştur.

Organizmacı dünya görüşünü tutucu düşüncelere kanıt göstermek isteyenler, toplumdaki değişim olgusuna ve gerçeğine karşı çıkanlardır. Bunlara göre toplumda herkesin yeri ve görevi bellidir. Hiç kimse yerini değiştirmemeli ve değiştirmeye haves etmemelidir. Zira ayak nasıl elin işini yapamazsa ve nasıl beyin ve karaciğer farklı işlevlere sahipse; toplumdaki bireyler de ancak kendi işlerini, kendilerine uygun bulunan işleri yapabilirler.

Organizmacı toplum görüşünü, ilerici görüşe kanıt göstermek isteyenler ise meseleyi bir başka yanıyla ele alırlar. Bir organizmada, her organın işlevinin çok önemli olduğunu savunurlar. Bu anlayışa göre; örneğin beyin önemlidir, ama yürek daha öz önemli değildir. Aynı biçimde göz ne kadar önemliyse, kulak da o kadar önemlidir. El ne kadar önemliyse, ayak da o kadar önemlidir. Toplumda da aynı şey söz konusudur. Buğdayı eken köylü de, ekmeği yapıp pişiren fırın işçisi de, o ekmeği pazarlayan tüccar da, o ekmeği afiyetle yiyen banka sahibi de aynı derecede önemli ve saygındırlar.

Ancak organizmacı dünya görüşü, daha çok tutucu düşünürlerin ilgisini çekmiş bir kuramdır. Zaten bunu bilimsel diyebileceğimiz biçimiyle ilk kez ortaya koyan Platon, bu düşüncenin ışığı altında *'kimsenin sınıf atlamaya'* heveslenmemesini savunmuş ve herkesin *'kaderine rıza göstermesi gereğinin'* altını çizmiştir. Ama *'aşağı sınıfların'* üyelerini adamakıllı horlayarak...

Daha sonraları aynı dünya görüşü, *'ırkçılığın'* da zeminini oluşturacaktır. Kimi ırklar *'saf'* ve *'temiz'*dir. Kimi ırklar ise *'karışmıştır'* ve *'ikinci sınıftır'*. İşte bu karışmış ırklar, elbette saf ve temiz ırkların hükümrانlığını kabul etmek zorundadırlar...

Toplumumuzda pek çok insan adını koymadan ve belki de hiç adını duymadan bir tür *'organizmacı'* yaklaşım içine girmişlerdir. Ama bunların sloganı *'baş ve ayak'* değil, *'biz ve onlar'*dır. Toplumumuzda *"biz"*den olunca, tüm kapılar ardına kadar açılmaktadır. Aslında *"biz"* arasına katılmanın çok çeşitli yolları vardır. Ve bu yolların çoğu kirli ve yasadışıdır. Ama *"biz"*e katılabildikten sonra kimse buna bakmamaktadır. İhracat kredisıyla devleti soyan da, beyaz zehir kaçakçısı Güneydoğulu ağa da, bakanlıklarda iş takibiyle milyarlar vuran ortaokul mezunu ilçe başkanı da, dünyanın en iyi üniversitelerinde ders veren üç dil bilen üniversite hocası da sosyetik randevuevinin güzel sermayesi de, bunun patronu da aynı sofranın etrafında yer alabilmektedirler. Buraya nasıl gelindiği önemli değildir. Önemli olan, *'biz'*den biri olmaktır, buraya gelmiş olmaktır.

Geçmişe sünger çekilmektedir, ama geleceğe farklı bakıl-

maktadır. Bunların çocukları daha ilkokul sıralarından başlayan haksız bir yarışla öne geçirilmektedir. Ve uçurum gitgide artmaktadır.

Kimilerinin ağzına da bir parmak bal çalınmaktadır. Kendi çocukları kolejlere, Anadolu liselerine, süper liselere; başkalarının çocukları normal liselere ve meslek liselerine...

Kendi çocukları yurtdışındaki üniversitelere (hem de fukara milletin kesesinden), özel statülü (ayrıcalıklı) üniversitelere; başkalarının çocukları (törlü isimler altında) açık öğretime...

Vergiyi veren de başkalarıdır, askerlik yapan da. Çevre kirlenmesine karşı çıkarlar, ama en güzel kıyıları kendileri kirletirler, en yeşil ormanları kendileri parsellerler. Parti liderlerini seçen de onlardır, liderleri seçim öncesinde sınava çeken de...

Demokrasiden sık sık söz ederler, ama kendileri demokrasinin önündeki en büyük engeldir. Örgütsüz bir toplumda, istedikleri gibi at koştururlar. Karşı çıkanın vay haline...

Ama bu anlayışları '*organizmaya*' terstir. Organlarının bir kısmı beslenmeyen, pay alamayan hangi organizma ayakta kalabilir? Bu çaba, sadece insan vicdanına değil, doğaya terstir. Dengesiz bir beslenme ortaya '*ucubeler*' çıkartır. Zaten başka şansı da yoktur.

Ve sonunda toplumsal yaşamımızda olduğu gibi, her iktidar bir sonrakine '*enkaz*' devreder. Ve bu süreç, bu enkazı '*kimlerin*' ortaya çıkardığı sorulana dek devam eder...

ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRI

Türkiye hiç istemediğimiz bir yerlere gidiyor. Aslında bir yerlere gittiğine göre demek ki birileri, bizim istemediğimiz o yerlere gidilmesini istiyorlar. Umarım bunu isteyenler, ne istediklerinin bilincinde olsunlar. Zira iş işten geçtikten sonra, *"Tüh be, yanlışmışız"* demenin kimseye faydası olmayacak.

Ülkemizin güneydoğusu bir kan gölüne döndü. İstanbul'da kimsenin umurunda değil. Yok *Cindy Crawford*muş, yok beş yıldızlı otellerin sayılarının artmasıymış, insanın inanası gelmiyor. Ülkenin bir bölümü kan ağlarken öteki bölümünün bunun acısını hissetmemesi anlaşılabilir bir şey.

Türkiye'yi oluşturan yirmi altı etnik gruptan, birinin bir bölümü belli bir savaşımın içine girmiş. Kürdistan işçi Partisi (PKK) adını taşıyorlar, ama işçi içinde bir örgütlenmeleri ve tabanları olmadığı gibi, hareketlerini Marksist kuramla açıklayabilmek de pek mümkün değil. Ama neyse, konumuz farklı bugün.

Demokrasi şampiyonluğunu kimseye bırakmayan bazı arkadaşlarımız, *"Tartışalım"* diyorlar. *"Her şeyi tartışalım. Bağımsızlık istiyorlarsa, bağımsızlığı da tartışalım. Özerklik istiyorlarsa özerkliği de tartışalım, Demokrasi ve özgürlük bunu gerektirir."* Bu görüşlerine karşı çıkanları, bu görüşlerini eleştirenleri de *"resmi ideoloji adına konuşmakla"* itham ediyorlar. Doğuda silahlı terör, batıda entelektüel terör. Hadi hayırlısı...

Demokrasi içinde her şeyi tartışma özgürlüğü var mı acaba? Acaba Batı demokrasileri, ülke sınırlarını tartışma konusu

yaparlar mı? Hiç sanmıyorum. Örneğin demokrasinin beşiği olarak isimlendirilen İngiltere, Kuzey İrlanda söz konusu olduğu zaman hiç de tartışmaya açık bir tavır takınmıyor. İsveç'in bir bölümünde PKK'ya benzeyen bir örgüt çıksın da görün bakalım o barışsever İsveç'te neler oluyor. Her şeyi tartışma meraklıları sadece bizde.

J.P. Sartre, Fransa'nın Cezayir'deki varlığına karşıydı, ama Fransa'nın Cezayir'deki durumu farklı, Şırnak farklı. Şırnak bin yıldır vatanım benim. Vatanımın bir parçası. Kaldı ki; Sartre, Alman işgalini hiç desteklemiyor, hiç tartışmıyordu. Tartışılacak şeyler vardır, tartışılmayacak şeyler vardır.

"Her şey tartışılmalı" diyor bizim demokrasi havarileri. "Özgürlükçü toplum yapısı bunu gerektirir."

Demokrasi; bir toplumda, insanların, kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek olan tüm kararların alınmasına katılımları demektir. Ve demokrasinin ayırt edici niteliklerinden biri de; her türlü düşüncenin devletin koruyucu kanatları arasında yaşamaya ve iktidara talip olmaya haklarının olmasıdır. Ancak dikkat edilmesi gereken husus her türlü düşüncenin *'o bütünlük'* içinde var olması ve *'iktidara talip olabilmesidir.'* Demokrasi içinde, devleti parçalama özgürlüğü yoktur. ▲

Zaten demokrasi demek insanların sınırsız özgürlüklerinin olduğu bir rejim demek değildir. Nasıl *'yüz yüze'* ilişkilerde uyulması gereken bazı temel kısıtlamalar varsa; siyasal ya da toplumsal konularda da özgürlüklerin bir sınırı vardır.

Ve nasıl bireysel düzeyde özgürlüklerin sınırı başkalarının özgürlüklerinin kısıtlanmaması ise toplumsal ve siyasal düzeyde de özgürlüklerin sınırı başkalarının özgürlüğünü kısıtlamamaktır. Hele kendi siyasal beklentileri doğrultusunda, başkalarının yaşam haklarının kısıtlanmasının, ortadan kaldırılmasının; anlaşılabilir ya da açıklanabilir bir yanı yoktur.

Demokrasi içinde kuralların zorlanmasına göz yumabileceğim bir tek mücadele türü vardır: Sömürüye karşı mücadele. Eğer bugün ülkemizin güneydoğusunda görülen dengesizlik, silahların gölgesindeki bir ekonomik sömürü olsaydı, kalemim başka hedeflere yönelirdi. Eğre mücadele, sömürülen insanların

hak mücadelesi ve demokrasi mücadelesi olsaydı, elbette bir biçimde desteklememiz gerekirdi. Ama en ilkel biçimiyle 'şoven bir terörizm' uygulanmakta ve geniş bir açıdan baktığımız zaman ABD emperyalizminin uzun dönemli planlarına yardımcı olunmaktadır. Özgürlük adına bu desteklenir mi?

Ama duruma müdahale etmesi gerekenler, garip bir aymazlık içinde. Herkes, her şeyi eleştiriyor, ama yara gitgide artan bir biçimde kanamaya devam ediyor.

ÖĞRETMENLER...

Yarın 24 Kasım. Öğretmenler Günü. Hangi düzeyde olursa olsun, ne kadar önemli şeydir öğretmen olmak. Ne kadar mutluluk vericidir. Öğretmen olmak, yaşamımdaki en büyük övünç kaynağımdır. Ve öğrencilerimi zaman zaman ihmal etmeme karşın; en ciddiye aldığım, kendimi en içtenlikle paraladığım uğraşımdır öğretmenlik.

Bir üniversite hocasının karşısına gelen öğrenciler, çoğu kez kişiliği oluşmuş gençlerdir. Bunlar genç fidanlardır. Ama bir kısmı meyve vermeye başlamış genç fidanlar. Sizin yapabileceğiniz çok fazla bir şey yoktur. Asıl iş tohumu eken ve filizlendiği zaman biçimlendirendedir. Yani ilköğretim ve ortaöğretim hocalarında.

Öğretmenlerimiz... Bir kısmımızın değerlerini hiçbir zaman anlayamadığı, bir kısmımızın da değerlerini çok geç anladığı o güzel insanlar... *"Başarılı her erkeğin arkasında bir kadın varmış."* Laf bu. *"Başarılı her erkeğin, başarılı her insanın arkasında isimsiz öğretmenler vardır."*

Benim ilkokul öğretmenimin adı *Mediha* idi. Bir süre önce-sine kadar haberlerini alırdım. Yıllardır haber alamadım. Yaşı-yorsa ellerinden öperim. Sadece okuma-yazmayı, dört işlemi öğretmemişti bize. Ülkesini, halkını sevmesini de öğretmişti.

O zamanlar *"Tutum Haftası"*, *"Yerli Mallar Haftası"* gibi haftalar vardı. Ulusça neden *"tutumlu olmamız"*, *"yerli malı kullanmamız"* gerektiğini öğretirlerdi bize.

1950'li yıllardı. Çok partili yaşama geçmeye çalışan, yirmi milyon nüfuslu, az gelişmiş bir ülkenin çocuklarıydık. Ama ayak tırnaklarımızdan saçımızın ucuna kadar umut ve inanç doluyduk. Atatürk öleli 10-15 yıl, Cumhuriyet kurulalı yaklaşık 30 yıl geçmişti. O zamanlar bana tarih gibi gelirdi. Şimdi düşünüyorum da ne kadar kısa bir süreymiş...

Öğretmenler hep "*çağdaşlık*" savaşımının bayraktarı oldular. Türkiye'de açılan "*Batı tipi*" ilk eğitim kurumları askeri okullarsa ikinci açılan kurumlar öğretmen okulları olmuştu. Ve burarlardan çıkan öğretmenler; çağdaş düşüncenin, bilimin ışığını ülkenin dört bir yanına taşımışlardı. Bu arada, en çok öğretmen okulunun Sultan 2. Abdülnamit zamanında açılmış olması da tarihin garip bir cilvesidir.

Cumhuriyet ideolojisini, daha Cumhuriyet öncesinde oluşturan da öğretmenlerdir. Aynı ideolojiyi Cumhuriyet sonrasında kanları canları pahasına yaşatanlar da...

Yunan orduları Ankara kapılarına dayanmışken toplanan 16 temmuz 1921 tarihli Maarif Kongresi'nin açılışında Mustafa Kemal şöyle diyordu: "*Silahıyla olduğu gibi, dimağıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti, ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.*"

Büyük zafer yeni kazanılmıştır. 27 ekim 1922'de Mustafa Kemal bir grup öğretmenle konuşmaktadır:

"... İsterdim ki çocuk olayım ve sizin nur saçan eğitim alanınızda (daireyi tedrisinizde) bulunayım. Sizden feyiz alayım, siz beni yetiştiresiniz... Okul genç kafalara; insanlığa saygıyı, ulus ve ülkeye sevgiyi, onuru, bağımsızlığı öğretir... Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman, onu kurtarmak için uygulanması gereken en sağlıklı yolu belletir..."

Hanımlar, beyler!

Ordularımızın elde ettiği zafer, sizin ve ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı.... Gerçek zaferi siz elde edecek ve sürdüreceksiniz ve mutlaka başarılı olacaksınız."

Mustafa Kemal 25 Temmuz 1924'te Muallimler Birliği Kongresi'ni açarken de şöyle seslenmektedir:

"Muallimler,

Yeni nesli, cumhuriyetin fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Hiçbir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki; Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister."

Günümüzde bazı garip şeyler oluyor. Cumhuriyet "resmi bir ideoloji dayatıyormuş." Elbette dayatacak. İdeolojisi olmayan devlet olur mu? İşte Cumhuriyetimizin ideolojisi de yukarda...

Büyük kentlerimizin zengin yörelerinde öğrenci velileri, öğretmenlere pırlanta yüzükler, pahalı armağanlar alıyorlarmış. Varsın alsınlar. Bu günler de geçer. Mustafa Kemal'in öğretmenleri değil onlar.

Ben köylerde, kasabalarda, gecekondu semtlerinde, bileklerine kadar çamura batarak okula giden öğretmenleri kucaklıyorum... Çeplerindeki mendille öğrencilerinin burnunu silen öğretmenleri... Henüz ortalık ışımamışken sulu sepken kar altında okula gelen ve sobası yanmayan dersliği sevgisiyle ısıtan öğretmenleri...

PKK onları boşuna kurşunlamıyor. Öğretmenler... Onlar ışıktır bu yurdun.

EMEK EN YÜCE DEĞERDİR

Özel televizyon kanallarından birinde, bir masanın iki yanında oturan iki gazeteci, Türk toplumunda '*yükselen değerler*' tartışıyorlardı. Tartışmacılardan her ikisini de eskiden beri tanır-dım. Masanın (bana göre) solunda oturan, eski bir dostumuz, eski bir yoldaşımızdı. İstanbul Üniversitesi Merkez Bina Kanti-ni'nde, *gerici avı* ile başlayan yolu, onu bambaşka yerlere ulaştırmıştı. Bu toplumda, '*yükselen değerler*' diye yutturulmaya çalışılan *omurgasızlığa* övgüler düzerek, saf ve sınıf değiştirmişti. Umarım huzurlu ve mutludur ve geçmişinden kalan kimi duyguları tümüyle aşmıştır...

Diğer tartışmacı ise gazetemizin değerli bir çalışanıydı. Derin bilgi ve deneyimi vardı. Sanıyorum onun *unuttukları*, karşı-sındakinin '*bildiklerinden*' fazlaydı ve karşı-sındakinin *hizaya getireceğinden* emindim. Ama nedense tutuk ve gereğinden fazla yumuşaktı. Öylesine noktalarda neredeyse fikir birliğine vardılar ki, izlerken tansiyonum yükseldi.

"*Özgürlüklerin önündeki her türlü sınırlama kaldırılmalıymış.*" Tabii laf buraya gelince karşı taraf konunun üzerine atladı. "*Teşebbüs özgürlüğünün önündeki engeller de kalkmalı...*" Bu durumda '*elbette*' demekten başka ne yapabilirsiniz ? Sanki teşebbüs özgürlüğünün önünde engeller varmış...

Türkiye'de teşebbüs özgürlüğü demek, '*devleti ve milleti soymak özgürlüğü*' anlamına geliyor artık. İşleri aksattığı söylenen bürokrasi de buna alet ediliyor. Özelleştirme yalanının ar-

dında yatanlara bakın. Melih Aşık Arka Pencere'de tefrika ediyor. SEK'in varlıkları nasıl arsa fiyatının dörtte birine yağmalanıyor. Ama çalışanlar almak isteyince, bin bir engel çıkartılıyor.

Hele bizim eski ahbap, "*Emek artık üretim faktörleri içindeki yerini yitirdi*" deyince, "*eh*" dedim, "*işte şimdi yediler seni...*" Ama yemediler, olmadı. Sanıyorum o anda, insanlığın onuru olan ve sosyal savaşım tarihinin ismi bilinen ve bilinmeyen tüm savaşçıların mezarlarında kemikleri sızlamıştır. Pes yahu... insanoğlunun en yüce değeri olan 'emek', böylesine harcanır mı?

"*Emek en yüce değerdir*" sözü, günümüzün sahte ve sözde *yükselen değerleri* gibi büyük bir yalan ya da palavra değildir. Kitle iletişim araçlarını ele geçiren bir avuç sermayedarın pompalamasıyla yazılmadı kitaplara.

Emek en yüce değerdir. Çünkü emek her şeyden önce vardı. Ve her şeyden sonra da emek olacak. İşin en başında olduğu gibi...

Karasabanı da emek üretti, tekerleği de, yelkeni de, buhar makinesini de, elektriği de, bilgisayarları da. Çekin insan emeğini, bakın görün dünya ne hale gelir. Hangi uçağı uçurabilirsiniz, hangi fabrikada ne üretebilirsiniz? Şu okuduğunuz gazete bile elinize ulaşamaz.

Üretim için gereken üç faktör vardır: Emek, hammadde ve sermaye. Ama üretimin temeli emektir. Eğer emeği çekerseniz, hammadde, ham bir madde olarak kalır. Sermaye ise beş para etmez kâğıt parçalarına dönüşür. Ancak burnunuzu silersiniz.

İktisat dergisinin ekim 1993 sayısında Saruhan Oluç'un Japonya ile ilgili ilginç bir araştırması var. 1991 verilerine göre Japonya'da sanayi robotları sayısı 240.000. Aynı sayı ABD'de 45.000, Almanya'da 18.000, İtalya'da 12.000, Fransa'da 8.000, İngiltere'de 7.000 ve İsviçre'de 4.000 imiş. "Ancak" diyor Saruhan Oluç, "Bu farklılığa rağmen Japonya'daki ekonomik mucizeyi gerçekleştirenlerin robotlar değil, bunları da üreten işçiler olduğu görülmektedir." Yani emek olmasa sanayi robotları da *bir halta* yaramaz. Kaldı ki emek olmasa zaten bu robotlar da olmazdı.

Emek, havadaki oksijen gibidir. Varken önemi anlaşılmaz. Ancak kendini üretimden dışlarsa, önemini anlarsınız. Emek, yaşam demektir...

Sermayenin egemenliği, bezirgân düzeninin saltanatı, öylesine şımarık boyutlar kazandı ki, böyle *ipe sapa gelmez* zırvallar da dinlenir oldu. Ne diyelim? Bunlar da geçer...

ÇİFTE STANDART

Bizim evdeki televizyon kablo yayınlarına bağlı. Yüksek Seçim Kurulu son yasa uyarınca, özel televizyon kanallarından birini beş gün süreyle yasaklayınca, PTT yayından çıkardı. Derken gecenin bir vaktinde; başta annem, eş-dost telefonları başladı. *"Televizyonu izliyor musun?"* diyorlardı. *"Böyle hukuk devleti olur mu? Ne bu rezalet"* diye soruyorlardı.

Hepinizin bildiği üzere; kapatılan kanal, sahibi aynı olan ölü bir kanaldan yayınını sürdürüyormuş. Hem de ne yayın... Halkı da 'demokrasi adına' kendilerine sahip çıkmaya çağırıyorlarmış. Zaten bir gün sonra gazetelerde okudum. Başta muhalefet partilerimiz, halkımızın demokrasi âşığı birkaç bin 'mücahidi' de gidip göğüslerini siper etmişler. Vallahi bravo...

MHP'liler ve RP'liler flamalarını çekmişlerdi. Hadi, onlara bir lafım yok. Ama gerek Mesut Yılmaz'ı gerek Baykal'ı ve gerekse Ecevit'i çok ayıpladım. Bu memlekette her gün demokrasi ayaklar altına alınıyor. Kimsenin 'gıkı' çıkmıyor. Fikret Başkaya (tartışılacak çok noktası olsa bile) yazdığı bir kitaptan ötürü 20 ay hapse mahkûm oluyor. Kimseden ses yok. İsmail Beşikçi (bana aykırı da gelse) sırf kitaplarındaki düşünceler nedeniyle, evindeki yatağından çok hapishane ranzalarında uyudu. Demokrasi zedelenemiyor... Ama özel televizyonlara kimi kısıtlamalar getirildiği zaman 'demokrasi elden gidiyor,' yer yerinden oynuyor...

Aslında bu konuya hiç girmeyecektim. Zaten çok irdelendi. YÖK'le ilgili bir şeyler hazırlamıştım. Bugün ve perşembe günü onları okuyacaktınız. Ama o yazıları geriye kaydardım. Zira bu konu çok yönlü ve çok önemli.

Cuma günü öğle sularında, çok sevdiğim ve gelişmelerini umutla izlediğim birkaç öğrencim geldi. Sabahdan beri arkadaşlarıyla tartışıyorlarmış. Bazı arkadaşları bu kısıtlamanın demokrasiye aykırı olduğunu savunuyorlarmış. Bana gelenler ise aksi kanıda. Ama galiba inandırıcı gerekçeler bulamamışlar, bunalmışlar. Son çare olarak bana gelmişler.

"Bu yasa" dedim, "elbette demokrasiye aykırıdır." Çok şaşırdılar. "Ama Hocam" dediler, "Parası bol olan, bol reklam yapacak. Böyle demokrasi olur mu?"

Demokrasi elbette böyle olur. Parası olan düdüğü çalar. Parası olmayan da kendi gibi parası olmayanları örgütler. 'Kitle partileri' oluşturur. Daha doğrusu bu tür partilere katılır. Bu partilerde 'katılımcılık' daha örgütlenme aşamasında başlar. İşçi sendikaları, demokratik dernekler bu işin lokomotifleri olurlar. Herkes (yani parası olmayan herkes), kendince bir katkıda bulunur. Damlaya damlaya göl olur. Ama eğer siz 'göl çanağını' oluşturmazsanız, damlayanlar da akıp gider.

Sermaye televizyon mu kuruyor, sen de adam gibi bir televizyon kurarsın filmleriyle, maçlarıyla, kaliteli müzik programlarıyla, doğru ve canlı haberleriyle. Sermaye radyo mu kuruyor, sen de kurarsın. Yıllarca Polis Radyosu'nu neden dinledi bu millet? Aynı canlı akış içinde radyo kurdunuz da dinlenmedi mi?

Sermaye renkli ve lotaryalı gazete mi çıkartıyor, senin örgütlerin de doğru haber veren, sağlıklı yorum yapan ve o tabana seslenen bir gazete çıkartır. (*Cumhuriyet*e ilişmeyin). Eski başarısız örnekleri inceler, hataları tespit edersin. Başarılısını yayımlarsın.

Yasalar mı engelliyor? O yasaları değiştirmeye çalışırsın. Sosyal demokratlar iki yıldır ne yapıyor koalisyonda?

İşte bunları anlattım öğrencilerime. Ne denli inandırıcı oldum bilemiyorum. Ama işin aslı bu.

Demokrasimiz bu olaydan ağır bir yara aldı. Sermayenin çanak yalayıcılarına yığıtlık fırsatı verildi. "Ben yasa tanımam, kılıma dokunamazlar" diye sallayan seviyesizlere gün doğdu. Bu ülkede çifte standart olmasa 'kıllarını yolarlar' adamın. Ama dayanmış sırtını sermayeye, atıyor.

Ancak 'ayıp eden' sadece bu çete ve üyeleri değil. Sosyal demokratların bu işe baştan karşı çıkmaları gerekirdi. Şimdiye dek iki televizyon kanalına milyarlar döken onlar değil mi? Mega On'u ve BRT'yi beceriksizlikleriyle batırdılar. Şimdi de 'eşitlik' zırhının arkasına saklanmak istiyorlar.

Hükümet Başkanı'nın, Yüksek Seçim Kurulu'nu suçlar gibi konuşmasına da çok şaşırdım. Sen hem böyle bir yasaya önayak ol hem de uygulayanları suçla...

Ya muhalefet partilerinin milletvekillerine ne demeli? Tasarı yasalaşırken hiç itiraz etme, sonra da demokrasi havarisi kesil...

İnsan hakları ayaklar altında çiğneniyor. Ülkenin bir bölümünde yangın var. Ve siyasetçilerimizin şu tavırlarına bakın...

Hayretle, dehşetle ve ibretle izliyorum. Yılgınlığa kapıldım, iyimserliğim sürüyor, ama inanın içim kan ağlıyor.

AYDIN OLMAK

Bundan bir hafta kadar önce *"Laik Devlet ve Demokrasi için Ölen Yazarlara Saygı"* genel başlığını taşıyan bir toplantıya çağrılıydım. Türkiye Yazarlar Sendikası ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi birlikte düzenlemişlerdi.

Aynı gün, Değirmendere-Gölcük'te de bir konferansım vardı. Sendikanın toplantısına büyük bir hızla yetişmeye çalıştım. Değirmendereli arkadaşların arabalarının kanatları olsa rahat uçardık. Zaten Alman 'Junkers'lerinin hızı da saatte 180 kilometreden fazla değildi...

Tüm çabalarımıza karşın biraz geciktim. Konuşma sıram geldiğinde salondaydım, ama sunan arkadaş görmedi. Neyse, konuşmam ikinci bölüme kaldı. Başıma gelecekleri nereden bileyim?

Toplantının ikinci bölümü, İhlas Haber Ajansı'nın çektiği Sivas katliamı görüntüleriyle başladı. Kimi bölümlerini değişik televizyon kanallarında izlemiştim, ama böylesine ayrıntılı ve uzununu görmemişim. Vücudumun her zerresinden ter fışkırdı. Ardından Lütfi Kaleli, ardından bir duygu yumağı olarak Mücap Ofloğlu... Elim ayağım kesildi. Yanında oturduğum Oktay Akbal'a *"Ben konuşsam olmaz mı"* diye sordum, *"Çıkıp kepaşe olmak da var, ayıp olur!"* diyerek kesti attı. Çaresiz çıktım mikrofonun karşısına.

Önümdeki notları derleyip toplayarak anlatmak ne mümkün? Neyse, notları bir kenara ittim ve *'İrticalen'* Allah ne ver-di-yse konuştum ve indim. Konuştum ve indim, ama bende de can kalmadı. Melike Demirağ'ın o canım konserini de dinleyemedim. Ve o günden sonra böyle duygu yükü ağır toplantılarda elimde belli bir metin olmaksızın konuşmamaya karar verdim.

Planladığım konuşmada, *'yazar'* kavramı çerçevesinde *'aydın'* kişiliğini ele almayı düşünmüştüm. *'Eğitilmiş kişi'*, *'entelektüel'* vb. kavramlarla, *aydın* kavramının farklarını irdelemeyi ve buradan *'yazar'*ın sorumluluğuna geçmeyi umut ediyordum. Olmadı. Tüm kavramlar birbirine karıştı. Ve kavramları karıştıran başka insanları acımasızca eleştiren ben, tam bir kavram karmaşasının içine düştüm.

Aydın kişi, *"kendisi ve çevresi ile ilgili sorunları gören ve bu sorunların çözümü için öneriler getiren insandır."* Aydın belli bir eğitim almış olması şart değildir. Elbette *'okumuş'* bir aydının, sorunları görmesi ve çözüm önerileri geliştirmesi çok daha kolay olur. Ama şart değildir. Hiç okuma-yazması olmayan bir kişi, pekâlâ aydın olabileceği gibi, beş üniversite bitirmiş ve altı alanda doktora yapmış bir kişi, pekâlâ aydın olmaktan çok uzakta kalabilir.

Eğitilmiş insan, belli alanlarda eğitim görmüş insandır. Belli alanlarda uzmanlığı da olabilir. Ama *'aydın'* olmak için daha yenmesi gereken birkaç fırın ekmek vardır. Zira aydın olmanın temel koşulu, *'dürüst'* olmaktır. Salt kendi çıkarları peşinde koşan adam (ya da kadın) çok eğitilmiş, çok uzman, çok *'işbilir'*, çok *'işbitirici'* vb. olabilir. Fakat aydın olamaz.

Entelektüel kişi; geniş kültürü olan kişidir. Müzikten edebiyata; sinemadan plastik sanatlara kadar, akla gelen ve gelmeyen her alanda *'tat almasını'* bilen insandır. Aydın olmayan *'eğitilmişler'* arasından da kimi zaman entelektüel çıkar. Ama gerçek bir entelektüel olmak için, öncelikle aydın olmak gerekir.

Eğitimsiz bir aydının entelektüel olması çok zordur. Zira entelektüel olmak için gereken koşullardan biri de iyi bir eğitimidir. Ayrıca bir ya da birkaç yabancı dili de okuyup anlamak gerekir. Ve bu nedenle entelektüeller genellikle toplumun kaymak taba-

ka ailelerinin çocuklarıdır. Eskiden, özellikle yüksek bürokrat aileler de bu kaymak tabaka içindeydiler. Ancak Türkiye'nin gelişmesine (!) paralel olarak geriledikleri için, bu statülerini yitirecek gibi görünüyorlar...

Bir de '*entel*' vardır. Bunlar tam seyirliktir. Kısaca tanımlamak istersek entellere '*özenti entelektüeller*' diyebiliriz. Bunlar devamlı bunalırlar. Ama bunalmalarının nedeni, '*kendilerini aşamamaları*' değil özentileri ve '*tembellikleri*'dir. Çoğu ite-kaka bir meslek sahibi olmuşlardır. Ama gönülleri başka mesleklerde-dir.

Bunlar '*üniformaya*' karşıdırlar. Ama kendileri bir tür '*üniform*' içindedirler. Erkekleri keçi sakallı, pipolu, kimi zaman fularlı ve kadife giysilidir. Kadınları ise '*normal dışı uzunlukta*' (çok uzun ya da çok kısa) etek giyerler. Saçları ya çok kirli ve dağınık ya temiz ve dağınıktır. '*Bodrum ceketi*' alameti farikaları gibidir.

Ve çok ilginçtir, bunlar arasında da çok yetenekli insanlar olduğu gibi, bazen başarılı olanlar da çıkar. Bu da Allah'ın bir hikmetidir. Ve bu insanlar çok aykırı olmalarına karşın kimse tehdit etmez bunları. Ama Türkiye'nin namuslu aydını ve yazarı hep tehdit altındadır. Zira düzeni sarsan da bunlardır, değiştirecek olan da...

"İCRANIN BAŞI" OLMAK

Sayın Süleyman Demirel'in; cumhurbaşkanı olmasından birkaç gün önce, gazetecilerin bir sorusunu yanıtlarken, "*Cumhurbaşkanı olduğu zaman icranın başı olacağını*" söylemesi ve ardından (biraz zorlamayla da olsa) bir kahkaha atması, sanıyorum Türkiye'nin siyasal gündemini uzun süre işgal edecek tartışmaların bilinçli bir işareti oldu.

Bazı dostlarım, bu sözün Sayın Demirel'in "*ağzından kaçtığını*" ileri sürdüler. Hocam Mümtaz Soysal da, "*Allah söyletti, niyeti ortaya çıktı*" gibisinden bir şeyler yazarak, bu sözün "*ağızdan kaçtığı*" konusundaki iddiaları paylaştı. Hiç olur mu? Sayın Demirel gibi, otuz yıl zor siyaset deneyimi yaşamış, defalarca başbakanlığa gelmiş, defalarca başbakanlıktan düşmüş; bu arada iki askeri darbeyi kazasız-belasız ve iki askeri yönetimi oldukça hasarsız atlatmış bir siyaset adamı, böylesine önemli bir dönemde ve yaşamsal konuda "*sürç-i lisan*" eylemler, ağzından "*laf kaçırır*" mı?

Sayın Demirel'in "*aziz kardeşi*" Sayın Özal'ın, cumhurbaşkanlığına seçildiği dönemde ve cumhurbaşkanlığı sırasında yaptığı değerlendirmeleri, şimdilik ele almıyorum. Zaten bu değerlendirmeler arasından önemli ölçüde "*seçme*" yapmam gerek. Zira böyle bir ayıklamaya girişmezsem, değil benim "*Ara-yış*" köşesi; 1. ve 2. Cumhuriyet'in tüm sayfaları yetmez (Ama ne ibret belgesi olur...)

Tüm kamu hukukçuları ve siyaset bilimciler, bir ülkede siyasal düzenin üç "kuvvet"te toplandığı konusunda fikirbirliği içindedirler. Bu üç güç; "*yasama*" (teşri), "*yürütme*" (icra) ve "*yargı*" (kaza) güçleridir.

Bir zamanlar basının modern toplumlarda dördüncü bir güç olduğu ileri sürülürdü. Bugün bağımsız bir basından söz etmek çok güçtür ama, özellikle görüntülü basının (TV) kitleler üzerinde inanılmaz bir etkisi vardır. Bu yazımızda bu konuya hiç girmeden, özellikle yasama ve yürütme güçlerini ele alacağız.

18. yüzyılın son çeyreğine gelene dek, dünyanın her yanında monarşik ya da oligarşik yönetimler, her üç gücü de ellerinde tutarlardı. Yani "*yönetenler*"; hem yasaları yaparlar hem bu yasalara göre hükümet ederler hem de sırasında yargılandılar. Buna itiraz etmek de pek mümkün değildi. Zira ellerinde silah, arkalarında genellikle kutsal kitaplar vardı.

Bu anlayış ve uygulama yüzyıllarca sürdü. Ancak "*Aydınlanma Çağı*"ndan itibaren, "*meşru bir yönetimin*" koşulları ve kaynaklarının laik kafalarca düşünölmeye başlanmasından sonra, işler değişmeye başladı. Bu dönem aynı zamanda, burjuvazinin güçlenerek, tarih sahnesinde ağırlığını hissettirdiği dönemdir.

Tüm 19. yüzyıl boyunca görölen ayaklanmaların temel amacı, mutlak monarşik ya da oligarşik yönetimlerin otoritelerini kısıtlayarak halkı ya da halk adına "*birilerini*" yönetime ortak etmektir. Özellikle "*yasama gücü*"nın "*seçilmiş parlamentolara*" verilmesini istiyorlardı (zaten ayaklanmaların çoğunun kıvılcımı, masrafları artan kralların yeni vergi yasaları çıkarmak istemeleri olmuştu).

Ve zaman içinde burjuva devrimleri birbirini izlerken; bu üç gücün, yani "*yasama*", "*yürütme*" ve "*yargı*"nın ayrı ellerde toplanması ve bu üç gücün birbirini denetlemesi, demokratikleşme sürecinin temel koşulu haline geldi. Ve buna "*kuvvetler dengesi*" ya da "*kuvvetleri ayrılığı*" adı verildi.

İngiltere'de gidiş önceden sezilmiş ve yetkilerin bir kısmı parlamentoya geçmişti. Aslında 19. yüzyıldan önce Avrupa'nın çoğu ülkesinde kısıtlı oylarla seçilen meclisler, parlamentolar vardı ama, yetkileri yoktu.

Fransa Devrimi sonrasında görölen "*Cumhuriyet*" deneyimleri, burjuvaziyi rahatsız etti. Çünkü "*başlar ayak, ayaklar baş*" oluyordu. Ayrıca sömürgelerde de sorunlar çıkıyordu. Ve bu tür

yönetimlere "*meşruti monarşi*" ya da "*parlmantarizm-parleman-tarizm*" adı verildi. "*Buhran dönemlerinde*" geniş yetkilere sahip bu monarklar, normal dönemlerde pek söz sahibi değillerdi. Yürütme gücünü genellikle onlar atardı ama, onaylayan yasama meclisleriydi. Günümüzde "*turistik*" de olsa, birçok Batı demok-rasisinde monarşilerin varlıklarını sürdürebilmeleri, bu anlayışa dayanır.

ABD Anayasası, bağımsızlık ve iç savaş sonrasında "*baş-kan*"larına, eski monarkları andıran geniş yetkiler verdi (Bunun da özel nedenleri vardır). Ama başkanı doğrudan halk seçecekti. Bu tür yönetimlere "*başkanlık rejimi*" dendi. Ve başkanı fren-leyecek bir kurum olarak, anayasa mahkemesinin yetkileri artırıldı.

Türkiye'de Kasım 1922'de saltanata son verilmesinden sonra, Fransa 1. Cumhuriyet Konvansiyon Meclisi'ne benzer bir "*meclis hükümeti*" süreci yaşandı. Bu süreçte bakanlar, doğrudan Meclis tarafından seçiliyordu. Ancak 1923 Ekim sonlarında, TBMM hükümet oluşturmakta zorlanınca, Mustafa Kemal cumhuriyet ilanını önerdi. Gerekçesi, yasama-yürütme arasında denge kuracak bir "*cumhurbaşkanı*" gereksiniminin ortaya çıkmasıydı. Ve bu gerekçe Türkiye parlamenterizminin temeli oldu.

İlk üç cumhurbaşkanının (Atatürk, İnönü, Bayar) tarihsel kişilikleri, salt bir denge unsuru olmalarına engeldi. Ancak daha sonra gelen üç cumhurbaşkanı (Gürsel, Sunay, Korutürk) buna uygun davranmış, yaşamaya ve yürütmeye fazla müdahale etmemişlerdi. Bunları izleyen iki cumhurbaşkanı ise tam birer âlemdiler. Ama artık önemi yok. Biz şimdi 9. Cumhurbaşkanı'na bakıyoruz. Bakalım daha neler göreceğiz, neler duyacağız ve neler yazacağız...

HUKUK DEVLETİ

Rektöre soruyorlar: *"Sayın rektör" diyorlar. "Siz üniversitenin kimi olanaklarını başında bulduğunuz bir vakfa aktarıyor ve oradan çok yüksek bir ücret alıyormuşsunuz, ne dersiniz?"* Sayın rektör, yanıtlıyor: *"Bu aktarmayı ben yapmadım, üniversite yönetim kurulu yaptı."*

Bir soru daha geliyor: *"İyi ama sayın rektör, üniversite yönetim kurulu üyelerini de siz seçiyor muşsunuz."* Yanıt: *"Kannun böyle."*

Belediye arsasını kat karşılığı müteahhite veren belediye başkanı, bu işlemi yaparken müteahhite rayiç bedelinin iki katını ödediği zaman da kanuna aykırı bir şey yapmış olmuyor.

Üyelerinin parasıyla üç kuruşluk arsaya otuz kuruş ödeyen kooperatif yönetimi de yasalara göre suçsuz durumda.

Bir çöp dağı; tüm uyarılar yapıldığı halde, önlem alınmadığı için, beklendiği üzere patlıyor ve insanlar çöp altında kalarak ölüyor. (Böyle bir şey dünyanın hiçbir yerinde ne görülmüş ne de duyulmuştur.) Yasalarımıza göre bu işin suçlusu da yok.

Bir siyasal parti yüzde otuzun altında oy toplayarak parlamentoda çoğunluk sağlayabilmenin hesaplarını yapıyor. *"Yahu böyle şey olmaz. Bu, özgürlükçü demokrasinin ruhuna uymaz"* diyorsunuz. Yanıt hazır: *"Ne yapalım, yasalar böyle."*

Bakanlar Kurulu kararıyla adamı vatandaşlıktan çıkarıyorlar. *"Bu yapılan insan haklarına aykırıdır. Vatandaşlık şunun ya da bunun kararıyla kazanılmaz. Demokrasilerde vatandaşlıktan çıkarma diye bir şey olmaz"* diyorsunuz. Gene aynı yanıt: *"Yasalarımız..."*

"Vergisini ödemeyenleri açıklayın" diyorsunuz. Gene "yasalarımız..." "Bu çağda kitap-gazete toplanmaz" diyorsunuz. Yanıtı gene "yasalarımız..."

Ve gerçekten günümüz Türkiyesi'nde, özellikle 12 Eylül döneminde yapılan değişikliklerle demokrasinin ve dürüst bir yönetimin önündeki en büyük engel, yasalarımızdır.

Kimi yasalarımız demokrasinin varlığını, işlemesini ve gelişmesini engellerken kimi yasalarımız suçu ve suçluyu koruyor. Kimi yasalarımız yürütme gücünü, yani hükümeti, "yargı gücü" karşısında üstün hale getirirken kimi yasalarımız kişileri yolsuzluğa - hırsızlığa itiyor ya da özendiriyor.

Sonra da bir bakan, (hem de kimilerinin bu ülkeye başbakan olabileceğini düşündükleri bir bakan) kalkıyor; hiç yüzü kızmamadan ve sözlerinin ne anlama geleceğini düşünmeden, "Bu memlekette vergisini tam olarak ödeyen tüccar enayidir" diyebiliyor. Ve "şecaat arzeden mert kıpti" misali, vergisini tam ödemediğini ilan ediyor.

Fakat bence bundan da ilginç olarak bir başka bakan çıkıyor, "Türkiye bir hukuk devletidir, kanunlar ne emrediyorsa yapılır" diyor. Bizim barolara bakıyorum, "çıt yok." Onlar daha çok "siyasal olmayan" toplantılar ve konut kooperatifleriyle uğraşıyorlar.

"Kanunların emrettiği" şeylerin yapıldığı her devlet hukuk devleti değildir. Hukuk devleti yürürlükteki yasaların çağdaş ve evrensel hukuk kurallarına uygun olduğu devlettir.

Gerçekten, dünya üzerindeki her devletin kendine özgü yasaları vardır.

Zaten düşünüldüğü zaman, eski çağların imparatorluklarından günümüze dek her devletin yasaları olmuştur. Yasalar ya da kurallar olmadan toplu yaşam olmaz, İnsanların kaderinin imparatorun iki dudağı arasından çıkacak bir cümleye bağlı olduğu dönemde de yasalar vardı. Ve bunlara pekâlâ uyuluyordu. Şimdi bunlara da mı hukuk devleti diyeceğiz?

Günümüz totaliter rejimlerinde de, kabile devletlerinde, din devletlerinde de yasalar vardır. Kaldı ki 20. Yüzyıla kara damgalarını vuran diktatörler de çoğu kez yasalardaki boşluklardan

yararlanarak devleti ele geçirmişler ve devleti kendi yaptıkları yasalara göre yönetmişlerdir. Bunlar da mı hukuk devletidirler?

Bir devlet yönetiminin yürürlükteki yasalara uyması, hukuk devletini değil; olsa olsa *"kanun devletini"*, *"yasa devletini"* gösterir. Bir hukuk devletinden söz edebilmek için; yukarda da vurgulamış olduğumuz gibi, yürürlükteki yasaların çağdaş ve evrensel hukuk kurallarına uygun olması gerekir.

Günümüz Türkiye'sinde, gerçekten inanılmaz şeyler görüyor, duyuyor ve yaşıyoruz. Bunlara karşı çıkıldığında mazeret hazır. *"Ne yapalım efendim, yasalarımız böyle."*

Bu gerekçe en çok, yasama gücünü elinde bulunduranların dilinde çirkinleşiyor. Zira bunlar muhalefetteyken çoğu kez bu yasalar aleyhinde atıp tutuyor ve değiştireceklerini vaat ediyorlar. Sonra iktidara gelince de aynı yasaların arkasına saklanıyorlar.

İstedikleri yasalar, işlerine gelen yasalar; Meclis'ten bir kuş gibi uçar geçerken işlerine gelmeyen yasalar bir türlü çıkmıyor. Buradaki gerekçe de *"bürokrasi."* Oysa hiç kimsenin unutmaması gerekir ki; hukuk devleti herkese lazım. Gün gelir, özgürlüklere herkesin gereksinimi olur. Kendi özgürlükleri kısıtliyken ya da tehdit altındayken insan haklarına ve demokratik özgürlüklere sarılan; kendini güvencede gördüğü zamansa bunları unutanların sonu pek iyi olmaz. Zira unutmamak gerekir ki; dünya sürekli dönmektedir.

KEMALİZM, DEMOKRASİ ve SORUNLARIMIZ

Gençliğimizde iyi gördüğüm, tutucu bir dostum vardı. Yaşamını çevirmenlik ve yayıncılıkla kazanırdı. O zamanlar yeni yeni palazlanmaya başlayan MSP'ye ve Erbakan Hoca'ya gönül vermişti. Şimdi nerelerdedir, ne yapar, bilmiyorum. Yıllardır görmedim.

O dönemde, yani bundan 20-25 yıl önce, üniversitelerde okuyan öğrenciler genellikle solda yer alırlardı. 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamı içinde, tam bir 'sol patlama' ortaya çıkmıştı. Tarihte ilk kez sosyalist bir parti, Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grup kurmuştu. (Bu grubu oluşturanlardan bazıları 'cılık' çıktı ama olsun.)

Benim arkadaş, gençlerin sosyalist düşünceye olan bu eğilimlerine çok içerlerdi. Ve sürekli olarak "ilk ve orta eğitimde Kemalist ideolojiyi alan gençler, üniversitede sosyalist olur elbet" derdi. İşin başının burası olduğunu savunurdu.

Doğrudur. İlk ve orta öğretimde gerçekten Kemalist olan gençler, üniversitede sosyalist ya da sosyal demokrat olur. Zira bunlar aynı çizginin muhtelif duraklarıdır.

Kimi 'Akl-ı evvel' solcu eskileri, "kemalizmi sosyal demokrasi olarak yutturamazsınız" diye yazıp çiziyor ve konuşuyorlar. Elbette yutturamayız. Zaten yutmamak isteyen kim?

Kemalizm Türk devriminin ideolojisidir. Türk devrimi ise "teokratik kökenli meşruti bir monarşiden; halk egemenliğine dayanmak isteyen laik bir cumhuriyete ve bu monarşinin 'kul'undan, cumhuriyetin 'vatandaş'ına geçiştir."

Bu tanımda Türkiye Cumhuriyeti'nin iki özelliği açıkça görülür:

- Halk egemenliğine dayanmak istemesi,
- Laik bir cumhuriyet olması.

Kuruluş dönemindeki bu iki özelliğiyle Türkiye Cumhuriyeti elbette sosyal demokrasiyi içermez. Hatta demokrasiyi de içermez. Bunu elbette yadsıyamayız. Zaten demokrasinin yeşerebileceği bir ortamın özellikleri bellidir. Bunlar;

- Eğitilmiş ve kültür düzeyi yüksek bir halk,
- Gelişmiş bir iletişim ağı,
- Örgütlü bir toplum'dur.

Ve bu özellikler 1920'lerin, 1930'ların Türkiye'sinde elbette yoktu ve bu nedenle, elbette demokrasi de yoktu, olamazdı. Zaten o dönemde dünyanın hiçbir yerinde bugünkü anlamıyla demokrasi yoktu. Başta Fransa olmak üzere, pek çok ülkede kadınlar oy kullanamazdı. Eğitimden, gelirden vb. gelen bir dizi kısıtlamalar vardı.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti 'kul'dan vatandaş oluşturmaya hedeflemişti. Vatandaş olmak, insanoğlunun ulaşmak isteyebileceği en ileri noktadır. "İçinde yaşadığı toplumda, yasalar karşısında tam bir eşitlik içinde olan; hak ve sorumlulukları eşit olarak nesnel yasalarla belirlenmiş, özgür insan'dır vatandaş. Ve zaten bir kez insanlar vatandaş oldu mu, demokrasi de ardından gelir. Nitekim Türkiye'de de böyle olmuştur.

Gerçekten, Türkiye Cumhuriyeti bunu başarmıştır, ama bu vatandaşlar arasında eşitliği sağlamayı başaramamıştı. Asla etnik olmamakla birlikte, ülkenin orta bölgeleri ve doğusuyla batısı arasında bir gelir farklılığı doğmuştu. Daha doğrusu var olan farklılık sürmüştü. Yani Türkiye vatandaşları eşitti, ama bazıları daha eşitti.

1950 sonrasında kentlere göç de bu olguyu değiştirmedik. Doğu'nun zenginleri Batı'ya kaçtılar; Batı'da zengin olan Doğulular, Doğu'yu unuttular. Kentler köyleşti, köyler yoksullaştı.

Ve patlamalar başladı. Koşullar önceleri 'eşkiyalığa' itiyordu. 1970 sonrasında siyasal içerik kazandı. 1980 sonrasında ise işler çığrından çıktı.

Bana kalırsa Türkiye'nin temel sorunu; bazı etnik grupların 'kimlik' sorunu değil, bazı bölgelerde yaşayanların 'vatandaşlık'

sorunudur. Eşitlik sorunudur. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın nimetlerinden yeterince yararlanabilme sorunudur.

Eğer bugün Olağanüstü Hal Bölgesi'nde çalışan tüm serbest meslek erbabının ödediği vergi toplamı, İstanbul'da bir avukatın ödediği vergiden azsa, ortada ciddi sorunlar var demektir. Eğer bugün o bölgedeki bir kentin tüm satılık dairelerinin bedeli, İstanbul'da iki yalının bedelinin altında ise sorunlar içinden çıkılmaz duruma gelmiş demektir.

'Önce toplum' diyen, 'yerli malı kullandırmaya özendiren', 'tutumlu olunması gereğini vurgulayan' Atatürk'ü unutturmaya çalışarak; IMF patentli piyasa önlemleriyle bu sorunlar çözülmez, bu uçurumlar kapanmaz, akan bu kanlar durdurulamaz.

Akan kan bizim kanımızdır, durdurmak zorundayız. Ama bunun çözümü 1920'lerin, 1930'ların çözüm yolu da değildir. 1990'ların çözümüdür. Artık değişen bir dünyada yaşıyoruz. Günümüzün tek çözüm yolu, eksiksiz bir demokrasinin, tüm kurum ve kurallarıyla yaşama geçirilmesidir. İnsanlara siyasal, toplumsal ve ekonomik fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Bir kısım insanlara 'ikinci sınıf insan' olmayı ve öyle kalmayı kader haline getirip, toplumsal barışı, huzuru sağlayamazsınız.

1930'larda demokrasinin altyapısı yoktu, bugün var. Bu olanağı kullanmak gerekir.

27 MAYIS DEVRİMİ

Son söylemem gereken sözü ilk söylüyorum: 27 Mayıs bir devrimdir ve Türk demokrasisine en az otuz yıllık bir ivme kazandıran 1961 Anayasası ile; ne 12 Mart 1971 darbesine, ne de 12 Eylül 1980 karşı devrimine benzetilebilir. Ve bu satırların yazarı; 27 Mayıs sabahı, o günkü çocuk aklıyla kendine verdiği sözü hâlâ tutmaktadır ve 27 Mayıs'ın ve 1961 Anayasası'nın savunucusudur. Hem de Yassıada mahkemeleri rezaletine rağmen...

Bugünkü yazımda önce anahatlarıyla, neden 27 Mayıs'ın bir devrim olduğunu anlatacağım. Sonra Yassıada'da ne gibi yanlışlıklar yapıldığının üzerinde duracağım. Ve son olarak da 27 Mayıs'a karşı olanları ele alacağım.

Bu sütunda yazmaya başlamadan önce, değişik yer ve zamanlarda, kendimce devrimi tanımladım ve 27 Mayıs'ın devrim olduğunu savundum. Tanıdık ya da tanımadık kimi meslektaşlarım bu tanıma beğenmediler. "Eksik" diyenler de oldu, yanlış diyenler de. Ve o zaman onlara, kendi tanımlarını sordum. "Tanımınızı yazın, tartışalım" dedim. Ve altını çizerek tekrar ediyorum, bir tek Allah'ın kulu çıkıp da "Bu tanım yanlıştır, bu işin doğrusu şudur" diyemedi. Aynı tanıma yineliyor ve aşağıda yapacağım tanıma beğenmeyen herkesi, lütfen "doğru" bir tanım vermeye çağırıyorum. Ama bunu yapamayanlar, ya da "üşenenler," artık bu konuda zevzeklik etmesinler.

Devrim bir toplumda ekonomik yararlanma (yani gelir dağılımı ve ekonomik fırsat eşitliği) ve siyasal yararlanmanın (yani siyasal katılım) geniş kitleler lehine hızla değişimidir. Ve çoğun-

luğu otuz yaş çivarında olan bir cuntanın 27 Mayıs 1960 sabahı başarıyla sonuçlandığı askeri harekât, bir devrim olmuştur. Zira hem ekonomik alanda planlı döneme geçilmiş ve hem de demokrasinin önündeki engeller önemli ölçüde kaldırılmıştır.

Ancak 27 Mayıs'ın en büyük hatası, Yassıada mahkemeleri olmuştur. Yassıada duruşmaları, ne hukukun ve yasaların "ip-lenmesinin beklenmeyeceği" bir ihtilal mahkemesi mantığı içinde gerçekleşmiş ne de normal yasal sürecin işlediği bir "yüce divan" niteliğini gösterebilmiştir.

Hele DP ileri gelenlerini halkın gözünde küçük düşürmek amacıyla açılan "ipe-sapa gelmez" kimi davalar, tam anlamıyla ters tepmiştir. DP yöneticilerinin 6/7 Eylül'de İstanbul'un çapulcu kesimlerini tahrik ederek iki gün süren utandırıcı bir barbarlığa neden olmaları ve bunun suçunu solculara yıkmak istemeleri; Lübnan iç savaşında İncirlik Üssü'nü Amerikalılara kullandırmaları; Irak ihtilaline müdahaleye niyetlenmeleri; kendilerine oy vermeyen kentleri ilçe yaparak cezalandırmaları, İsmet Paşa'yı öldürtme planları yapanlara müsamaha etmeleri vb. gibi son derece temel konularda, savunulması güç bir biçimde yargılamaları mümkündü. Ama "köpek davası"; "bebek davası" gibi gülünç ayrıntılarla uğraşılınca; 27 Mayıs'a meşruluk kazandırması amaçlanan bu mahkeme, 27 Mayıs'ı en ciddi bir biçimde yaraladı. Hele "asamazlar" dedikodusuna kızıp; Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın asılması, tam bir adalet ayıbı ve 27 Mayıs için kara bir leke oldu.

Günümüzde 27 Mayıs'a karşı olanları farklı gruplar içinde toplamak mümkündür.

27 Mayıs'a karşı olan birinci grup hiç kuşkusuz, eski DP'liler ve bunların gerçekten çok acı ve sıkıntı çeken aileleridir. Bunların 27 Mayıs'a karşı olmalarını, hatta derin bir düşmanlık beslemelerini doğal karşılıyor ve saygı duyuyoruz.

27 Mayıs'a karşı görünen ikinci bir grup; geleneksel DP çizgisine oturmaya çalışan, DP seçmenlerini kazanmak isteyen siyasetçilerin oluşturdukları gruptur. Bunlar çoğunlukla samimiyetsiz ve çıkarıcı insanlardır ve bir düşünce temelleri yoktur. Özellikle 1960-1970 arasında bir yandan 27 Mayıs'a ve 1961 Anaya-

sası'na çatarken; bir yandan da içlerinden "Aman ne iyi oldu, meydan bize kaldı" diye sevenler, bunlardı. Ve unutmamak gerekir ki eski DP'lilerin ve Bayar'ın affını sağlayanlar Adalet Partililer değil, "kuyudan adam çıkarma" politikası ile İsmet Paşa idi.

Üçüncü grup; önceleri 27 Mayıs'a şiddetle taraftar olan, sahip çıkan ve 1961 Anayasası'nın özgürlük ortamı içinde bir yerlere gelen eski CHP'li siyasetçilerin bir bölümüdür. "27 Mayıs'a karşı çıkarsam, halka daha sevimli görünürüm" aymazlığı içinde olan bu insanların 27 Mayıs'a karşı olan tutumlarını, tek kelimayle, "utandırıcı" buluyorum.

İlk bakışta haklı gibi görünen dördüncü bir grup, 27 Mayıs'ı "Orduyu kışladan çıkararak siyasal yaşama müdahale ettirme geleneğinin başlangıcı" olarak görürler ve bu hareketin demokrasiye ve milli iradeye karşı yapılmış olduğunu ileri sürerler. Fakat şunu görmezler ki; DP çoğunluk iradesini milli irade gibi değerlendiriyor ve azınlık iradesini ortadan kaldırmak istiyordu. 27 Mayıs'ın demokrasiye karşı olması için, DP'nin demokrat olması gerekirdi. Böyle bir şey söz konusu bile değildi.

27 Mayıs öncesini düşünürsek Ankara Cezaevi'nin bir bölümü "Ankara Hilton" olarak isimlendiriliyordu ve gazetecilere ayrılmıştı. Kimi gazetelerin birinci sayfalarında sansür edilen haberler nedeniyle kimi sütunlar beyaz çıkardı "Vatan Cephesi" adı verilen bir örgütlenme ile, ülke iki ayrı kampa ayrılmak isteniyordu. Solcu olmak, DP'nin ABD güdümündeki dış politikasına karşı çıkmak, "vatan hainliği" demektir. Bir kısım isimler topluma unutturulmuştu. Bunlar arasında ilk aklıma gelenler Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Niyazi Berkes vb. isimler oluyor. Aziz Nesin, ekmek parasını yazarlıkla çıkarabilmek için kırk ayrı isim kullanıyordu. Rıfat Ilgaz Hababam Sınıfı ile mizah yazarı olarak paçayı kurtarmıştı. Türkiye ile ilgili haberlere yer veren yabancı dergi ve gazeteler yurda sokulamazdı. İnsanlar, SSCB Konso losluğu'nun önünden geçerken camekânlara baktıkları sanılmasın diye kaldırımı değiştirirlerdi. Bu muydu demokrasi?

Ve 27 Mayıs'a karşı olan beşinci grup, bunları hiç yaşamamış olan gençlerdir. 12 Mart'ı; hele hele 12 Eylül'ü kısmen de

olsa yaşıyan kimi demokrat gençlerimiz, 27 Mayıs'ı da aynı kefe koymaktadırlar.

Bunların dışında, Tanzimat'tan beri, Türkiye'de ileriye doğru atılan her adıma karşı çıkan tutucu bir grup ile salt orijinallik olsun diye 27 Mayıs'a karşı çıkan insanlar da vardır ki bunları da Allah'a havale etmek gerekir.

27 Mayıs Devrimi, onu devrim sayanlara kutlu olsun.

19 MAYIS'I DOĞRU ANLAMAK

19 Mayıs yaklaştıkça farklı şeyler gelir insanlarımızın aklına. Çoğunlukla gazetelerde bir 'şort kavgası' başlar. Kimi tutucu gazeteler, 'din elden gidiyor' kaygısıyla kız öğrencilerin şortla spor yapmalarına karşı çıkarken; kimi liberal gazeteler Atatürkçülüğü kısa şort giymeye bağlarlar. Aslında çocuklarımızın en rahat göze hoş gelen kıyafetlerle spor yapmaları elbette çağdaşlığı yakalamaya çalışan Atatürkçülüğün bir gereğidir, ama kimi gazetelerimizin bir sayfasında, bu savunulurken diğer bir sayfasında, tarikatçılara göz kırılması, insanı düşündürür.

Hele 19 Mayıs sabahları Samsun'da tam bir komedi yaşanırdı. "Yaşanırdı" diyorum. Zira memnuniyetle duyduğuma göre bu işten bir ölçüde vazgeçilmiş. Kayıkla bir Atatürk büstü getirilir ve iskeleden kıyıya çıkartılırdı. Kıyıda bekleyen 'askeri ve mülki erkân' esas duruşa geçer, askerler selam durur; siviller saygı içinde, geçen büstü izlerlerdi. Daha sonra önde büst, arkada 'erkân', onların arkasında da öğrenciler, cümbür cemat tören alanına gidilirdi. Hristiyanların hac taşıma törenlerine benzeyen bu tören, insanların içindeki Atatürk sevgisini yaralardı.

Oysa ki 19 Mayıs, tarihimizde çok önemli bir dönemecin ilk adımıydı. Tarihimizde ilk kez 'halk egemenliğine' dayanacak olan bir girişimin başlangıcı idi 19 Mayıs 1919.

Gerçekten, Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlar, yüzyıllarca mutlak egemen olarak hüküm sürdüler. Kayı aşiretinin yönetici ailesi olan Osmanlı ailesi, kısa bir süre içinde 'hanedan' niteliğine büründü. Her ne kadar önceleri, 'beyliğe' Osmanlı ailesinden kimin geçeceği bir 'kurultay' tarafından belirleniyor idiyse

de; bu yöntem, II. Mehmet zamanında tümüyle kalktı ve Bizans hanedan yasasına benzer bir yasa uygulanmaya başlandı. Buna göre padişah öldüğü zaman yerine en büyük oğlu geçiyor ve diğer erkek kardeşlerini öldürtüyordu. Çok sonraları bu yöntem de değişecek ve daha uygar bir hanedan yasası kabul edilecektir. Bu yeni hanedan yasasına göre bir padişah öldüğü zaman, tahta Osmanlı ailesinin en yaşlı erkeğinin geçmesi ilkesi getiriliyordu. Hanedan içindeki diğer erkek üyeler kelleyi kurtarmışlardı.

Ama bütün iş Osmanlı ailesi çerçevesinde dönüyordu. 1517'de unvanlarına bir de 'halifelik' sıfatını ekleyen Osmanlı padişahları, tarihte görülebilecek en geniş yetkileri olan yöneticiler arasında sayılmaktaydı. Ama hiç kimse Osmanlı halkına padişahı memnun olup olmadığını sormamıştı. Padişahlar açısından önemli olan şey 'ulufeyi' bol tutmak ve yakın çevreyi mutlu etmektir. Zaten eğer bu becerilemezse işin sonu kötü olurdu.

Gerçekten, sonsuz yetkilere sahip görünen Osmanlı padişahlarından önemli bir bölümü, yakın çevresi tarafından alaşağı edilmişti. Hem de çoğu kez, utanç verici biçimlerde.

Osmanlı halkı, padişahın kulu idi. Kaderleri tümüyle padişaha bağlıydı. Aynı husus, en üst düzeyden yöneticiler için de söz konusuydu. Ama padişahın dengeleri iyi kollaması koşuluyla...

Dünyanın diğer yörelerinde ve Avrupa'da da durum bundan pek farklı değildi. Hatta belki biraz daha kötü idi. Avrupa'da dinsel ve siyasal baskıdan bezeler; bu baskılardan kurtulmak ve kendi kendilerine egemen olmak için kapağı yeni kıtalara atmaya çalışıyorlardı. Ama İngiltere, Fransa, İspanya, Hollanda vs. krallarının kolları oralara da uzanıyordu. Ve bu nedenle ne topluluk 'uluslaşabiliyordu' ne de insanlar 'vatandaş' olabiliyordu. Taki 'aydınlanma'nın ürünü olan Amerikan bağımsızlığı ve Fransa Devrimi'ne kadar.

Aydınlanmanın ışığı Osmanlı İmparatorluğu'na ulaşamamıştı. Her ne kadar 1839 tanzimat ve 1856 Islahat fermanlarıyla Osmanlı padişahları kendilerine bazı sınırlamalar getiriyor idiyse de; bu aşağıdan gelen taleplerin, dışardan gelen baskıla-

rın sonucuydu. Kimilerinin Türk Magna Carta'sı diye isimlendirmeyi pek sevdikleri Sened-i İttifak da imparatorluğun ufak bir bölümünü kapsıyordu.

Namık Kemal'lerin, Mithat Paşa'ların ne derecede halk oldukları tartışma götürür, ama I. Meşrutiyet kısmen aşağıdan gelen baskılarla ilan edildi. Egemenlik halka geçmemişti, fakat hiç olmazsa halk adına yeni sesler duyulmuştu.

II. Meşrutiyet çok daha geniş bir tabana dayandı. Fakat yıllar süren savaş sonrasında çöktü. Ve Türk halkı ilk kez Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sırasında ve sonrasında kendi egemenliğine kendisi sahip çıkabildi. Ve 19 Mayıs 1919, bu gelişmenin başlangıç noktasıdır.

Gerek Ulusal Savaş sırasındaki I. Meclis gerekse II. Meclis ve diğer meclisler dönemindeki 'siyasal katılım', elbette günümüz özgürlükçü demokrasileriyle karşılaştırılmaz. Ama o günlerin nesnel koşulları içinde daha fazlasını beklemek de hayaldir.

Namık Kemal'in manevi öğrencisi, Enver Paşa'nın en ciddi rakibi, Talat Bey'in en yakın arkadaşı Mustafa Kemal ve O'nun örgütleyici niteliği olmasaydı Anadolu hareketi boğulur giderdi. İngiltere, Yunanistan, Fransa, İtalya'nın payları yanı sıra; Ermenistan ve Kürdistan'dan geri kalan bir avuç 'sırtlan payı' üzerinde Osmanlı hanedanı bir süre daha hüküm sürerdi, ama bu da çabuk sona ererdi. (Bizim, Mustafa Kemal düşmanı II. Cumhuriyetçilerimiz o zaman ne yaparlardı bilemem.)

19 Mayıs'ı iyi anlamak ve doğru değerlendirmek gerekir.

II
ATATÜRK'TEN KALANLAR
CUMHURİYET
ve
LAİKLİK

70 YILLIK CUMHURİYET

Dün Cumhuriyetimizin 70. kuruluş yıldönümünü kutladık. Biraz buruk da olsak, acılar içinde de olsak, 70 yılı geride bırakmanın mutluluğunu yaşadık.

Mustafa Kemal, 29 Ekim 1923'te TBMM'de bulunan milletvekillerinin ittifakıyla cumhurbaşkanlığına seçildikten sonra yaptığı teşekkür konuşmasını, şu sözlerle noktalıyordu: *"Türkiye Cumhuriyeti mesut, muvaffak ve muzaffer olacaktır"*.

Acaba Türkiye Cumhuriyeti ve bu cumhuriyetin vatandaşları gerçekten mesut, muvaffak ve muzaffer oldular mı? Yoksa bu sözler, boş bir dilekten ibaret mi kaldı? İşte Cumhuriyetimizin 70. yılında, çok anahatlarıyla da olsa, bunun bir muhasebesini yapmak istiyorum.

Önce şu sorunun yanıtını vermek gerek: Türkiye Cumhuriyeti neydi ve kuruluş amacı nasıl açıklanabilirdi?

Türkiye Cumhuriyeti, halk egemenliğine dayanmaya çalışan; bağımsız ve çağdaş bir yönetim biçimiydi. İstanbul'un İngilizler tarafından resmen işgal edildiği 16 Mart 1920 tarihinde yıkıldığı varsayılan Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntıları üzerinde oluşturulan bir devlettir. Ve Türk devrimi olarak adlandırdığımız büyük dönüşümün temel parçalarından biriydi.

Türk devrimi, *"Zora ve dine dayanan yarı teokratik bir monarşiden; halk egemenliğine dayanmaya çalışan laik bir cumhuriyete ve teokratik monarşinin 'kul'undan, laik cumhuriyetin 'vatandaş'ına geçiştir"*.

Osmanlı İmparatorluğu'nda insanların özgürlüğü yok muydu? Elbette vardı. Özellikle *"din ve vicdan özgürlüğü"* açısından

dan baktığımız zaman, devlet bu temel üzerine kurulmuştu. Zaten aksi söz konusu olsaydı çokuluslu bünyesi ile 600 yıl yaşaması mümkün olmazdı. Zaten eğer insanlara din ve vicdan özgürlüğü vaat etmese ve bunu yaşama geçirmese, daha 14. yüzyılda, kuruluş sürecinde boğulur kalırdı.

Fakat her ne kadar din ve vicdan özgürlüğü tanınmış olursa olsun ve her ne kadar Tanzimat ve Meşrutiyet sonrasında bu özgürlükler bir ölçüde güvence altına alınmış olursa olsun, netice olarak "*Osmanlı tebası*" padişahın "*kulları*" idiler ve kaderleri padişahın dudakları arasından çıkacak iki cümleye bağlıydı.

Cumhuriyetimiz bir demokrasi miydi? Elbette değildi. Zaten olması da mümkün değildi. Zira özgürlükçü bir demokrasinin oluşabilmesi ve yaşayabilmesi için gereken nesnel koşullardan hiçbiri, o günlerin Osmanlı toplumunda yoktu. Ne doğru dürüst bir "*örgütlenme*" vardı, ne doğru dürüst bir "*iletişim*" vardı, ne doğru dürsüt bir "*eğitim düzeyi*" vardı. "*Orta sınıf*" diye bir şey, söz konusu bile değildi. Topluiğne üretmekten bile aciz, ilkel tarıma dayalı, fukara bir ülkeydik. Özgürlükçü demokrasiyi nasıl uygulayacaktık?

Kaldı ki; o günlerde dünyanın hiçbir köşesinde günümüz anlamında özgürlükçü demokrasi yoktu. ABD'nin birçok eyaletinde siyah tenliler oy kullanamazdı. Gene birçok eyalette okuma yazma bilmeyenler, ilkokul diploması olmayanlar, belli bir gelire sahip olmayanlar oy kullanamazlardı. Benzer kısıtlamalar Avrupa demokrasilerinde de vardı. Hep yazarım. Fransız kadınları, sandık başına Türk kadınlarından çok daha sonra gitmişlerdir.

İşte Cumhuriyetimiz bu çok olumsuz koşullar altında ortaya çıktı. Hedefi; çağdaş, modern, bağımsız ve laik bir toplumsal yapı oluşturmaktı. Ve bunu başarabilmek için önce o toplumsal yapının insanını, "*vatandaşı*" oluşturmayı hedef aldı.

Batı'da gördüğümüz örneklerde, burjuvalaşma sürecinde önce vatandaş ortaya çıkmış ve daha sonra Cumhuriyetimizin de hedef aldığı hususları talep etmişti. Tüm 19. ve 20. yüzyılı kana bulayan ayaklanmalar, devrimler bu talebin zorla dile getirilmesinden başka bir şey değildir. Ama Osmanlı İmparatorluğu burjuvalaşma sürecini yaşamadığı için, bunları yaşamadı.

İşte tarihsel bir olanağı iyi kullanan idealist bir kadro, yani Mustafa Kemal ve arkadaşları, aşağıdan "*çağdaş bir toplum*" talebi gelmediği halde, bu toplumu "*yukardan aşağı*" kurma çabasına girdiler.

Ve her şey bir yana, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını oluşturmuştur. Kaymakamın önünde ayağını uzatarak oturan köylü örneğine bazen çok kızarız ama, bu örnek vatandaş olmanın (çarpık da olsa) bir ölçüsü değil mi?

KEMALİST OLMAK

Geçenlerde çok eski dört dost bir masanın etrafına oturduk. Bizim "*masalar*" Mehmed Kemal ağabeyimizin masalarına pek benzemez, ama hiç de fena değildir...

Tartışıyorduk. Öğrencilik yıllarından kalan sıcak ve denemiş bir dostluğumuz ve çok farklı alanlarda at koşturmamıza karşın, bir sürü ortak noktamız vardı. Ortak endişelerimiz, ortak umutlarımız vardı. Hiçbirimiz "*Türkiye'yi kurtaramadık, bari kendimizi kurtaralım*"ın batağına saplanmamıştık. Oysa Türkiye'yi "*kurtarmak*" öylesine uzak ve zor; buna karşılık kendimizi kurtarmak o kadar kolaydı ki...

Dördümüz de "*yazan*" insanlardık. Bir öğretmen, bir öğretmen-hekim, bir gazeteci, bir sinemacı. Bir masanın etrafına oturmuş; yüreklerimizi, sevgilerimizi, umutlarımızı, mezelerin arasına katmış, tartışıyorduk...

Konu döndü dolaştı, *Mustafa Kemal'e* geldi. Kemalist olmanın ne demek olduğuna, Kemalizmin gerçekten bir "*izm*" olup olmadığına, Mustafa Kemal'e karşı olanların, neden karşı olduğuna geldi konumuz.

Kır saçlı, delikanlı yürekli arkadaşlarıma baktım. Geçmişin dürüst bürokratlarının dürüst çocuklarıydılar. İlkokullarda "*Tutum Haftası*", "*Yerli Malı Haftası*" gibi biçimlere bürünen, onurlu bir terbiyenin ürünü idiler. Ulaştıkları tepe noktalara, alınlarının teriyle gelmişlerdi. Kimsenin karşısında eğilip bükülmemiş; kendilerine ikbal sağlamak için dil dökmemişlerdi. Sırasında en ağır bedelleri de ödemişler, hapislerde yatmışlardı. Yurtseverlik ve dürüstlüklerinden kimse kuşku duyamazdı.

"Kemalizmi de tartışmak gerek" diyordu sinemacı olan dostumuz, "Günümüz açısından değerlendirmemiz gerek." Diğerleri de katılıyordu buna. Ve elbette ben de katılıyordum. Elbette Kemalizmi tartışmak gerek. Zaten tartışmazsak Kemalizm-den uzağa düşeriz. Bu aydınlık düşüncüyü "dogma" haline dönüştürürüz. Cumhuriyeti emanet ettiği gençlere "manevi miras" olarak "hür düşünce, akıl ve bilimselliği" bıraktığını defalarca dile getirmiştir Mustafa Kemal. Bu insanın düşüncelerini "tartışma dışı" olarak saymak ve kabul etmek, Mustafa Kemal'e ihanet etmektir.

Mustafa Kemal elbette tartışılmalıdır, elbette tartışılacaktır, elbette tartışılmaktadır. Ama maalesef, bu tartışmalar ters yönden yapılmakta ve hedef saptırılmaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde "Kemalist" olmak "Atatürkçü" olmak demek; Mustafa Kemal'in aydınlık yolunu savunmak demektir. Yani "çağdaş" olmak, "bağımsız" bir Türkiye'den yana olmak demektir. "Vicdanen hür olmak istemek" ve laik devlet düzenini savunmak demektir. "Hurafe" yerine; "akıl" ve "ilim"i koymak demektir. Hak ve sorumluluklarda "eşitlik" talep etmek demektir. Ekonomik yaşamda ve refahın paylaşımında denge aramak demektir. "Ben" yerine "biz" demek, "toplum çıkarlarını", "birey çıkarlarının" önünde görmek demektir.

Günümüz Türkiye'sinde hangi akılsız insan İstiklal Mahkemeleri'ni ister, Dersim yasasını ister? Tek partinin seçtiği adaylara oy vermenin, demokrasi olduğunu, kim ileri sürebilir? Ama devrim dönemlerinin kendine özgü koşulları vardır. İş o noktaya geldi mi, kantarın topuzu kaçır. Kemalist olmak demek, o günle-re dönmek istemek değildir. Kemalizm; bir kısmını yukarda belirttiğim "çağdaş" ilkelere sahip çıkmak demektir.

"Bu ilkeler genel ilkelerdir, kim karşı çıkar?" demeyin. Kafanızı kaldırın ve etrafınıza bakın. Bu toplumu metafizik birtakım safsatalarla yüzyıllarca uyutanların "mirasçılarının" bugün geldikleri yerleri görün. Akıl, bilim bilimsel düşünce, özgür irade, yavaş yavaş kemiriliyor, eritiliyor. Aralarında "Kemalizmin" de bulunduğu kimi ideolojiler "çağdışı" ilan edilirken insanlığın en

utanç verici aşamalarından biri olan "*vahşi kapitalizm*" ve "*Sosyal Darwinizm*" sanki yeni bir şeymiş gibi gündeme getiriliyor.

Tüm değerler altüst edildi. Toplum çürüyor. Herkes bir vurgun peşinde. Ve bu gelişmelere karşı çıkanlar "*çağdışı*" sayılıyor, "*dinozor*" olarak isimlendiriliyor.

Türkiye'nin çağdaşlaşmasına yüzyıllarca karşı çıkanların "*mirasçısı*" ve devamı olan "*cepheye*" yeni katılımlar oldu. Bir kısım "*solcu eskileriyle*" kendini "*aydın*" sanan kimi züppeler, bu cepheye kaydoldular. Hedefleri (kimilerinin yanlış bir biçimde putlaştırdığı) Atatürk değil, Atatürk'ün temsil ettiği aydınlık düşünce ve cumhuriyet.

Bunları anlattım dostlarıma. Kimine katıldılar, kimine katılmadılar. Tartıştık, konuştuk, anılara daldık, şiirler okuduk... Gecenin geç bir saatinde lokantadan kalktık. Buz gibi İstanbul gecesine çıktık. Ama hiçbirimiz üşümüyorduk. İçimiz ve yüreklerimiz sımsıcaktı.

TALİMAT ALMAK ve ATATÜRKÇÜLÜK

Şimdi rahmetli olan, aile dostumuz bir doktor vardı. Bağınazlığın en ileri düzeyinde bir antisosyalist idi. Onun gözünde, dünyada ne kadar kötülük varsa sosyalizmden ve sosyalistlerden gelirdi.

Boğaz'dan geçen her Sovyet gemisi casustu. Sosyalizmin tarihi ve teorisiyle ilgili her kitap (Onun tabiriyle) Ruslar tarafından çevrilen ya da yazdırılan birer propoganda broşürü idi. Hele o günlerin kimi köşe yazarları, düpedüz Rus ajanı idiler. Hem maaşları hem talimatları Rusya'dan gelirdi. Rusların çok yüksek maaş göndermelerinin kanıtı da bu köşe yazarlarından en sivri kalemlişinin viskiyi çok sevmesi ve içmesi idi...

Bu köşe yazarları herhangi bir konuda benzer bir şeyler yazarsa; *"bakın"* derdi, *"Nasıl da belli oluyor Rusya'dan talimat aldıkları, cümleleri bile aynı."* Ve gerçekten bu köşe yazarlarının bazen neredeyse aynı cümleleri kullandıklarını gördüğümde, *"Acaba mı?"* derdim. *"Acaba bizim doktor halklı mı? Çok farklı gazetelerde yazan kimi sol yazarlar arasındaki bu benzerlik, acaba bu mantıksız mantıkla açıklanabilir mi?"*

Aradan yıllar geçti. Ve ben de köşe yazısı yazmaya başladığım zaman, birden bire, benzer bir durumda olduğumu gördüm. Gerçekten; çoğu Cumhuriyet'te olan kimi yazarlarla, neredeyse aynı cümleleri kullanarak çözümlemeler yapmaya çalıştığımı fark ettim. *"Eyvah"* dedim. *"Herhalde bizim için de bir yerlerden talimat alıyorlar"* diyecekler.

İşin aslı, *"aklın yolunun bir olması."* Benzer düşünce ve inançlara sahip olan insanlar, benzer sorunları, aynı biçimde ele

alıyorlar ve değeriendiriyorlar. Neredeyse aynı çözüm önerilerini getiriyorlar. Bu olgu, köşe yazarları arasında görüldüğü gibi, çoğu zaman okuyucu mektuplarında da aynı benzerlik görülüyor.

Ve çok ilginç bir biçimde şunu tespit ettim ki ilkokul sıralarından itibaren Atatürkçü bir eğitim alarak üniversitede toplumsal bilim okuyan insanlar, genellikle laik yaklaşımlar içinde oluyorlar. Böylesi bir eğitimden geçip de laikliğe karşı bir tavır içinde olanlar ise genellikle psikolojik sorunu olanlar ya da yaşamlarının herhangi bir aşamasında psikolojik bir darbe yiyenler oluyor. (Ayıp olmasın diye örnek vermiyorum...)

Laik düşünce yapısını benimseyen ve Atatürkçü düşünceye sahip olan herkesin, her konuda ortak çözümlemeler yapmasını elbette bekleyemeyiz. Bu insanlar; liberal sağdan sosyalizme kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde yer alırlar. Ancak bu geniş yelpaze içinde ortak bazı noktaları vardır ya da olmak zorundadır.

Bunlar;

- Misak-ı Milli sınırları içinde ülke bütünlüğüne ve üniter devlet yapısına inanmak,
- Laik cumhuriyetten ve çağdaşıktan ödün vermemek,
- Bağımsızlıktır.

Hiç kuşkusuz, kendini "*Atatürkçü*" olarak niteleyen insanlar arasında, az önce de değinmiş olduğumuz gibi her konuda düşünce birliği olması beklenemez. Ama yukarıdaki üç hususta farklılık olamaz, farklılık olmamalıdır.

- Bir insan ülkesinin kaynaklarını yabancılara peşkeş çekerken Atatürkçü olamaz.
- *Laiklik ikinci bir konudur* düşüncesiyle Atatürkçülük aynı potada ertilemez.

Atatürkçülük; kravat takmak, tayyör giymek, mayoyla denize girmek değildir. Buna, haklı olarak, "*gardırop Atatürkçülüğü*" denir. Atatürkçülükle gardırop Atatürkçülüğü arasındaki fark, sadece "*gardırop*" da değildir. Tüm temel yaklaşımlar farklıdır.

Kimileri için, "*Yahu, bunlar da çağdaş adam, neden uğraşıyorsunuz*" derler. Bu, son derece yanlış ve tehlikeli bir yaklaşımdır. Zira, tek başına çağdaşlık, hiçbir şey değildir. Mütareke

İstanbulu'nda, evlerini, gönüllerini ve yatak odalarını işgal kuvvetlerinin subaylarına açan Şişli yosmaları da o günlere göre çağdaştlar, Müslümanlıkla bir ilgileri yoktu. Bunlara da mı Atatürkçü diyeceğiz?

Yirminci yüzyılda ülkelerini emperyalizme peşkeş çeken tüm diktatörler, biçimsel olarak çağdaştlar. Küba'da Batista da çağdaştı, Vietnam'da Diem de çağdaştı, Filipinler'de Marcos da çağdaştı, İran'da Pehlevi de çağdaştı...

Kafasında yeşil sarıkla dolaşan bir molların Atatürkçü olması pek mümkün değildir. Ama çağdaş giysiler içinde dolaşan herkesi de Atatürkçü sanmamak gerekir.

30 AĞUSTOS...

Dün sabah evden çıktım. Sokaklar ana-baba günüydü. İnsanlar 30 Ağustos Bayramı nedeniyle yapılacak olan geçit törenini izlemek üzere Vatan Caddesi'ni doldurmuşlardı. Çocukların ellerinde kâğıttan bayraklar vardı. Kimi babasının omuzlarına oturmuş, kimi ninesinin elinden tutmuş, kimi annesinin kucağına çıkmıştı.

Önce bir piyade alayının askerleri, onların ardından deniz ve hava harp okullarının öğrencileri geçti. Arkasından da mekanize ve zırhlı birliklerle tanklar geçtiler. İnsanlar sürekli alkışlıyorlardı. Çocuklar ellerindeki bayrakları sallıyorlardı. Beyaz saçlı bir kadın; elindeki büyük bir mendili sallıyor ve aynı mendille ara sıra gözlerini siliyordu.

"Acaba" diye düşündüm, *"Bu insanlar, böylesine heyecan içinde neyi alkışlıyorlar? Bu dev tanklar geçerken, acaba ne algılıyorlar?"* Öyle ya, kimilerine göre demokratik haklarımızı engelleyen güç bu askerler değil mi? Memleketi haraç-mezat satanlar bu güce dayanarak ayakta durmuyorlar mı? Bu ordunun gerici-Kemalist çizgisi, her türlü gelişmeyi engellemiyor mu?

Sonra düşüncelerimi ve gözlerimi biraz gerilere kaydırdım. 1 Eylül 1922. *Mustafa Kemal*, büyük zaferden sonra ordularına bir bildiri yayımlıyor: *"...Büyük ve necip milletimizin fedakârlıklarına layık olduğunuzu ispat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti istikbalinden emin olmaya haklıdır.."*

Aynıgün *Mustafa Kemal*, bir bildiri de ulusa yayımlamakta: *...En büyük kumandanından en genç neferine kadar ordularımızda hâkim olan fikir, milletin gösterdiği vazife uğrunda şehit*

olmaktır. Bunu muharebe meydanında yakından müşahade ederek büyük millete haber veriyorum... Milletin rey ve iradesine dayanan her işin neticesi(nin) millet için hayır ve saadet olduğu sabittir..."

30 Ağustos Zaferi'ni izleyen heyecanlı bir kovalamaca sonrasında, acı ve sevinçli bir arada yaşayan TBMM orduları, İzmir ve Bursa'yı geri almışlardır. Mustafa Kemal bunu ulusa duyurmaktadır:

"Asil Türk Milleti,

Ordularımız 9 Eylül '38 sabahı İzmirimizi ve yine 9 Eylül '38 akşamı Bursamızı başarıyla kurtardılar. Akdeniz askerlerimizin zafer teranesiyle dalgalanıyor... Büyük zafer münhasıran (özellikle-sadece) senindir... Vatanın kurtuluşu, milletin rey ve iradesi kendi mukadderatı üzerinde kayıtsız şartsız egemen olduğu zaman başlamış ve ancak milletin vicdanından doğan ordularla, olumlu ve kesin sonuçlara ulaşmıştır.

Büyük ve necip Türk milleti. Anadolu'nun kurtuluşu zaferini tebrik ederken sana, İzmir'den Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selamını da takdim ediyorum..."

Ne kadar "çağdışı" düşünceler değil mi? Zaten "milletin gösterdiği vazife", "şehit olmak", "zafer", "vicdan", "bağımsızlık" vb. gibi kavramlar da kimilerinin gözünde "çağdışı" kaldı. Lüks otellerin pahalı sofralarında para babalarının karşısında elpençe divan durarak; halkı hizmetlerini görmesi için katlanılması gerekli bir kalabalık olarak gören ve başka yerde adam yerine konulamayacağını bildiği için buralarda yaşayan bir "sürüngen taifesi", tüm değerlere ve tüm kavramlara saldırıp duruyor.

Ama dün Vatan Caddesi'nde askerleri izleyenler öyle düşünmüyorlardı.

Kucağında torunu, başı örtülü babaanne de; kızını omuzlarına oturmuş elindeki simiti yiyen orta yaşlı öğretmen de; mini etekli genç kız da; caddedeki inşaatta çalışan ve tören sırasında ellerindeki işi bırakarak aşağıya inen inşaat işçileri de; dükkânının kapısına bir iskemle devirerek caddeye koşan bakkal da öyle düşünmüyordu.

O yürüyenler, o tankların, zırhlı araçların üzerinde oturanlar; bu insanların evladı, kardeşi, babası, amcası, dayısı idiler.

O insanların yedikleri her lokma, içtikleri her yudum su; o insanları izleyenlerin cebinden çıkıyordu. Hepsi bunun bilincindeydiler.

Uzak sınır karakollarında, kışın soğğun, yazın bunaltıcı bir sıcaklığın hüküm sürdüğü kışlalarda, gece nöbetlerinde, gündüz talimlerinde; bir yandan teskere beklerken, bir yandan görev bilinç ve sorumluluğuyla içi titrememiş insanlar, elbette bazı duygulardan yoksun olurlar, bazı şeyler anlamsız gelir onlara. Ama çok şükür, sokaktaki sıradan insanlar çok farklı duygularla dolu ve çok farklı düşünüyorlar.

Ve bir insan kalabalığını ulus yapan şey, işte bu farklı duygular ve düşüncelerdir. Akşama, teyzesiyle törene giden Ayşegül'ü dinleyeceğim. Kimbilir ne güzel şeyler anlatacak bana. Ve Ayşegül'ü ninesinin nineleriyle ve torunlarının torunlarıyla bağlayan şey, bu duygular ve düşünceler olacak.

Nice 30 Ağustoslara...

İLK MECLİS'İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

12 Ocak 1920. Son Osmanlı 'Mebusan Meclisi' açılış toplantısını yapıyor. Bu toplantıya seçimlerde belirlenen yüz yetmiş milletvekilinden ancak yetmiş ikisi katılmış durumda. Meclisin havası oldukça karamsar. Oysa ki üyelerin çoğu Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin gösterdiği adaylar. Çok zor bir sürecin sonunda oraya gelmişler, fakat ilk heyecanlarını bir ölçüde yitirmiş gibiydiler. Gerçekten gerek Vahdettin ve gerekse Damat Ferit ve çevresi, seçimleri yapmamak ve bu meclisi toplamamak için ellerinden geleni yapmış, ama başaramamışlardı.

Sivas Kongresi başarıyla tamamlanıp Anadolu'daki dağınık örgütlenme tek örgüt çatısı altında, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleşince ve İstanbul'la her türlü iletişimi kopardıktan sonra Damat Ferit için tek çare istifa etmek olmuştu. Damat Ferit'in yerine sadrazamlığa getirilen Ali Rıza Paşa, Anadolu hareketine olan ilgisi ve desteği ile tanınmaktaydı. Ve sonunda Ekim-Kasım 1919'da seçimler yapılmış ve son Osmanlı Mebusan Meclisi toplanmıştı.

Erzurum Milletvekili Mustafa Kemal Paşa, başkent İstanbul'un resmen olmasa bile 'fiilen' işgal altında olduğunu ve işgal altındaki bir kentte Meclisin özgür çalışamayacağını, hatta tehdit altında olacağını ileri sürerek İstanbul dışında bir merkezde toplanılmasını önermiş, ama Ali Rıza Paşa adına Amasya'ya gelerek Mustafa Kemal Paşa ile görüşen Bahriye Nazırı Salih Paşa da, Mustafa Kemal'in arkadaşları da İstanbul'a daha yakın bir merkeze, Ankara'ya geçmeye, Fakat İstanbul'a gitmemeye karar vermişti. Mustafa Kemal'in İstanbul'daki gözü, kulağı ve

hatta sesi Rauf Orbay olacaktı. Ancak Rauf Bey, özellikle Mustafa Kemal'in sesi olma konusunda çok yetersiz kaldı.

Mustafa Kemal, Rauf Bey'den özellikle iki hususu istemişti. Bunlardan biri, kendini Meclis başkanlığına seçmeleri idi, Zira bu Meclisin eninde sonunda kapatılacağına inanıyordu ve eğer kendisi Meclis başkanı olursa kolayca Ankara'ya çağırabileceğine inanıyordu. Ancak Rauf Bey bunu başaramadı. Zira Meclis toplantılarına katılmayan birini başkanlığa seçerlerse Meclisin itibar yitireceğini düşünmüşlerdi.

Mustafa Kemal'in ikinci isteği, Meclis içinde 'Müdafai Hukuk Grubu' adında disiplinli bir grup oluşturulması idi. Rauf Bey gerçekten İstanbul'da bir grup kurmuştu, ama 'Felah-ı Vatan' (Vatanın Kurtuluşu) adını verdiği bu grubun çalışmaları, Mustafa Kemal'in beklediklerinden çok uzaktı.

Olaylar Mustafa Kemal'in beklediği gibi gelişti ve 16 Mart 1920'de İstanbul resmen işgal edildi. 18 Mart'ta Mebusan Meclisi'ni basan İngiliz askerleri, kimi milletvekillerini gözaltına aldılar. Aynı gün Meclise verilen bir önerge ile bu koşullar altında çalışma olanağının kalmaması nedeniyle Mebusan Meclis oturumlarını erteledi, eski tabirle 'talik etti.' Daha sonra talik edilen bu toplantılar, Ankara'da sürdürülecek ve Ankara'nın 'tartışmasız meşruiyetinin' temeli, bu erteleme kararı olacaktır. Zaten son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin iki önemli hizmetinden biri bu, diğeri de Misak-ı Milli'yi kabul etmesidir.

18 Mart'ta Mustafa Kemal bir bildiri yayımlayarak Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti Başkanı olarak bu meclisin üyelerini, yeni seçilen üyelerle birlikte Ankara'da olağanüstü yetkilerle toplanacak bir meclise davet etti.

23 Nisan 1920... Temel slogan 'egemenlik ulusundur.' Amasya Bildirisi'nde de, Erzurum Kongresi beyannamesinde de, Sivas Kongresi beyannamesinde de benzer şeylerin izleri vardı. Fakat orada bir özlemin dile getirilmesi söz konusuysa burada gerçekleşen bir irade söz konusuydu.

1. Meclis Türk tarihinin yüzakıdır. İktidarıyla, muhalefetiyle tarihimizde böylesine ağır sorumluluk altına girmiş bir başka grup yoktur. Ve o Meclisin toplandığı henüz tamamlanmamış İt-

tihat ve Terakki Kulübü... Ankara'daki okullardan getirilen sıralarda oturarak çalışan milletvekilleri... Gene Ankara'da bir kahveden ödünç alınan bir gaz lambasının zayıf ve titrek şavkında, ışıltılı parıldayan düşüncelerin aydınlattığı küçücük salon... Gerçekten tarihimizde hiçbir kurum bu derecede saygıya layık değildir.

Ve Mustafa Kemal'in bu Meclise ve üyelerine duyduğu saygıyı kelimelerle ifade etmek mümkün değildir. Ve Mustafa Kemal'in bu Meclisin üyelerine duyduğu saygı, aslında bu üyeleri seçen iradeye, ulusun iradesine ve ulusa duyduğu saygıydı.

Mustafa Kemal'e diktatör diyenler, yaşamı boyunca TBMM'yi kapatmayı hiç düşünmediğini anımsamalıdır. Mustafa Kemal her çözümü Meclis'te arayan bir liderdir.

Ulus iradesinin egemen kılınması... Kulların vatandaş olmaları... Bundan büyük devrim var mıdır? Bugün kimlere 'devrimci' denildiğini gördüğümüz zaman, şaşkınlığa düşüyorum. Kulları 'vatandaş', karmaşık bir insan topluluğunu da 'ulus' haline getiren Mustafa Kemal'le bugün devrimci olarak nitelendirilmek istenenleri görünce derin bir hüznü duyuyorum.

ATATÜRK ve DEMOKRASİ

Sapla samanın iyiden iyiye karışmış olduğu günümüz Türkiye'sindeki temel sorunlardan biri, kavram kargaşasıdır. İnsanlar aynı kavramlara farklı anlamlar yükledikleri ve aynı kavramı farklı biçimlerde tanımladıkları için; yazılı ve sözlü tartışmalar çoğu kez havanda su dövülen "sağırklar diyalogu"na dönüşmektedir. Bu bakımdan, diğer dillerde de kısmen görülen bu kavram kargaşasını mümkün olduğunca düzene sokmak gerekir.

Türkiye'nin "nev-zuhur" ve (artık nasıl oluyorsa) liberal sosyal - demokratlarının Atatürk'le ilgili çok güldüğüm iki iddiası var. Bunlardan birincisi Atatürk'ün "devrimci" olmadığı, sadece "inkılapçı" olduğu; öbürü de Atatürk'ün "demokrat" olmadığı ve bu nedenle "ilerici" sayılamayacağı.

Atatürk'ün devrimci değil, inkılapçı olduğunu ileri süren yazarların temel kanıtı, altı ok arasında devrimcilik değil, inkılapçılık ilkesinin olması. Devrim ve devrimci kavramlarını bir başka yazıda ele alacağım ve benzer kavramlarla karşılaştıracam. Ama burada şu kadarını söyleyeyim ki; en azından Mustafa Kemal için, inkılap ve devrim (doğru olarak) aynı anlama geliyordu.

9 Mart 1935'te CHP Büyük Kurultayı'nı açarken yaptığı konuşmaya şöyle başlıyordu: "..Uçurum kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar.. Yıllarca süren savaş.. Ondan sonra içerde ve dışarda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arasız DEVRİMLER.. İşte Türk genel DEVRİMLİNİN kısa bir diyemi.." (Bir zamanlar Milliyet Gazetesi bu güzel konuşmanın plağını dağıtmış-

tı. Meraklıları bulur dinler.) Bu "nevzuhurlara" ek olarak, bir başka grup da, neredeyse "işbirlikçi ve tarikatçı" bir Atatürk görüntüsü sergilemeye çalışıyor. "Efendim Atatürk zaten devrimci değil inkılapçıymış.. Yani yıkmadan yana değilmiş de, reformdan yanaymış..."

Yazımızın başında sözünü ettiğimiz ikinci iddiayı ileri sürerler de gene aynı "altıok" kanıtını ileri sürüyorlar: Altıok arasında demokrasi yokmuş. Doğrudur. Ama altı ok arasında "bağımsızlık" da yoktur, "çağdaşlık" da. Şimdi, Atatürk "bağımsızlıktan" ya da "çağdaşlıktan yana değildi" denebilir mi? Kaldı ki; Atatürk döneminde günümüz anlamında bir demokrasi olmadığı da gerçektir. O dönemlerde demokrasi; bir ideal, bir amaç idi. Ama bu nedenle Atatürk'e "ilerici değildi" denemez.

O günlerin dünyasında hiçbir ülke günümüzdeki anlam ve biçimiyle demokrasi değildi. Avrupa ülkelerinin çoğu katı diktatörlükler altında idiler. Tek tük demokrasi örnekleri arasında en önde gelen Fransa'da bile kadınların siyasal hakları yoktu. Atatürk Türkiye'si'nin kadınları, seçme-seçilme haklarını Fransız hemcinslerinden çok daha önce aldılar. ABD demokrasisinde bir dizi ekonomik ve eğitimsel kısıtlama vardı. Zaten ekonomik kısıtlamalar, yani belli bir ekonomik düzeye ulaşamamış olanların siyasal haklarının kısıtlanmış olması, o günlerin demokrasilerinin çoğu için söz konusuydu.

İşe biraz da şaka katarsak; her şey bir yana, Spartaküs de, Şeyh Bedrettin de, Napoleon da özgürlükçü demokrasiden yana değildiler. Acaba bunlara da mı "gerici" idiler?

Olayları ve insanları yaşadıkları çağ ve çağın koşulları içinde değerlendirmek gerekir. Yoksa adama çok gülerler.

PRAGMATİK OLMAK

Yazılarımda zaman zaman Mustafa Kemal'in "pragmatik" yönünden söz ederim. Geçenlerde telefon eden bir okurum, Atatürkçülüğünden ciddi olarak kuşku duyduğu kimi yazarların da aynı ifadeyi kullandıklarına değinerek, "Pragmatizmin, sonunda oportünizme dönüşebilen" bir kavram olduğunu vurguladı ve beni böyle "Atatürk tüccarlarından" ayırdığını belirterek, bu noktayı aydınlatmamı istedi.

"Gene bu kavram karmaşası" dedim, kendi kendime. Gerçekten, toplumsal bilimlerimizdeki kavram karmaşası, nasıl karıştırıyor her şeyi, ne kadar yanlış anlamalara ve yanlış anlaşılmalara yol açıyor. Kimi zaman aynı şeyi açıklamak için çok farklı kavramlar kullanırken, kimi zaman da aynı kavramlarla çok farklı şeyler anlatılıyor ya da anlatılmak isteniyor.

Okuyucuma teşekkür ederek bu kavramdan, yani pragmatist kavramından ne anladığıma ve neyi anlatmak istediğime ilişkin bir yazı yazacağıma söz verdim. Bu yazıyla işte o sözümü yerine getiriyorum.

Benim anlayışıma göre pragmatizm; rasyonelliğin (akılcılığın) doğal bir sonucudur ve değişen koşullar karşısında ilkelerden ödün vermeden ve hedeflerden sapmadan, yeni bir strateji benimsemek demektir. Burada işin püf noktaları, "ilkelerden ödün vermemek" ve "hedeften sapmamak"tır. Oportünizm ise her şeyin önüne kendi çıkarlarını koymak ve kendi çıkarları doğrultusunda değişimi izlemeyi ifade eder. Oportünizmin püf noktası "kendi çıkarı" kavramıdır.

Örneğin bir birey, ya da bir örgüt "çıkarlarını kollamak" için; A partisi iktidarda ise A partisine, B partisi iktidarda ise B partisine, askerler iktidarda ise askerlere şirin görünmeye çalışırsa ve bu arada diğer iktidar alternatifleriyle dirsek temasını kesmemeye çabalarsa, bunun adı "oportünizm"dir ve her ne kadar Makyavel "*Amaç, her vasıtayı meşru kılar*" demiş olsa bile; bireysel çıkar ön planda olduğu için, bu durum utanılacak bir şeydir. (Aslında çağına göre ilerici ve bir anlamda laik bir düşünür olan Makyavel, genellikle yanlış tanınır ve haksız bir biçimde değerlendirilir. Makyavel'in *Prens*'te yapmak istediği oportünizme övgüler düzmek değil, gerçekçi bir siyasal kuram geliştirmektir.)

Her oportünist pragmatiktir. Ama her pragmatik oportünist değildir. Örneğin Mustafa Kemal Anadolu'da örgütlenmeye uğraşırken amacı, önce bağımsızlığı sağlamak ve sonra halk egemenliğine dayanmaya çalışan çağdaş bir devlet kurmaktır. Burada bireysel çıkar söz konusu değildir. Ve bu nedenle Mustafa Kemal'in Anadolu'da önceleri "esaret altındaki padişah ve halifeyi kurtarmak" amacına yönelik propagandası "oportünist" değil, pragmatik bir propagandadır. Zira aynı Mustafa Kemal 1922 Kasımı'nda koşulları uygun görünce, hilafetle saltanatın ayrılmasını ve saltanata son verilmesini; 1924 Martı'nda hilafete son verilerek Osmanlı Hanedanı'nın yurtdışına sürülmesini Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kabul ettirecektir.

Mustafa Kemal'in 1919'dan sonraki çabaları "kendi çıkarı" ile açıklanamaz. Zira Mustafa Kemal eğer isteseydi işgal altındaki İstanbul'da geçmişi başarılı, zeki ve yakışıklı bir Osmanlı paşası olarak gününü gün ederdi. Sabah kahvesini Pera Palas'ta içer, öğlen yemeğini Tokatlıyan'da yer, akşamları ise Tavatla'nın altını üstüne getirir, Şişli sosyetesinin ve kantocu-gırnatacı taifesinin gözbebeği olurdu. (Hatta tüm bu yaptıklarını "vizyon sahibi olmak", "çağdaşlık" ve "devrimcilik" olarak adlandıracak solcu eskisi gazeteciler de bulurdu. Ve hatta II. Osmanlılık diye ilginç bir akımın öncüsü de olabilirdi.) Ama o bunları değil, çoğu kişinin "umutsuz" dediği onurlu bir mücadeleyi yeğledi. Ve bu nedenle Anadolu'ya yeni çıktığı zamanki sloganları oportünizm olarak değil, pragmatizm olarak değerlendirilmelidir.

Eğer hedef insan erdemine ve onuruna yakışan bir hedefse ve kişesel çıkarlar arka plana atılabilmişse; değişen koşullar karşısında farklı stratejiler üretmeyi pragmatizm olarak isimlendiriyorum. Ve bu çerçeve içinde Mustafa Kemal'i hiç gıcınmadan pragmatist bir devlet adamı olarak nitelendiriyorum. Ayrıca, değişen koşullar karşısında doğru tavırlar almak kolay şey de değildir.

Ama oportünist olmak da kolay değildir. Sürekli değişen kişilere kuyruk sallamak; "yüzüme tükürürler" korkusuyla eski dostlardan kaçmak, "kepaze olurum" korkusuyla kamuoyu önünde tartışmalara girmemek... Bunlar da kolay değildir.

MUMCU'YU ANMAK (1)

Siz sayın okurlarım, bu satırları okuduğunuz sırada Çağdaş Yaşamı Koruma Derneği'nin düzenlemiş olduğu *"Uğur Mumcu'yu Anma Programı"* bir heyecan kasırgası halinde, geçmiş olacak. Bu alçakça cinayetin suçlularının bulunmamasını protesto etmiş olacağız. Kimi zaman soluğumuz ciğerlerimize sığmasa da birlikte olmanın ve tek yürek yerine birlikte yüzlerce olarak çarpmanın mutluluk ve heyecanını tatmış olacağız.

Bu toplantı için ben de bir konuşma hazırladım. Ve neredeyse otuz yılı bulan öğretmenlik yaşamımda ilk kez, metinden okuyarak bir konuşma yapacağım. Ve sizler bu satırları okurken umarım ben de mikrofonu *'ağzıma yüzüme bulaştırmadan'* ve *'gözyaşlarımı karıştırmadan'* terkedebilmiş olmanın mutluluğunu yaşıyor olayım.

İstanbul'daki *'gönüldeş'* ve *'yoldaş'* larımızın bir bölümü bu konuşmayı dinleyecek. Ama dinleme fırsatını bulamamış olacaklar için hazırladığım metnin kimi bölümlerini buraya da alıyorum. Daha önce dinlemiş olanlar bağışlasınlar...

Çok genç yaşlarımdan beri, *"Bir insan bir başka insanı nasıl öldürebilir"* diye düşünmüşümdür. Bir kızgınlık ve gaflet anında, insanın elini kana bulamasını anlarım. Böyle bir cinayet, *'kaza cinayeti'*dir. Kendini savunan bir insanın işlediği cinayeti de anlayabilirim. İster siyasal olsun, ister olmasın...

Yaşım biraz ilerlediği zaman, ağırlıklı bir biçimde *'siyasal cinayetlerin'* üzerinde düşünmeye başladım. *'Kan davası'* ya da *'namus'* gibi, tanımlanması zor nedenlerle elini kana bula-

yan (ve çoğu zavallı) insanları, Allah'a havale ettim. Feodal şartlanmalarla beyin fonksiyonlarını yitirmiş bu tür insanlara Allah acısın...

Siyasal bir cinayetten ne gibi beklentiler olabilir? Çok düşündüm bunu. 70'li yıllardan beri, yani neredeyse 20 yıldır, siyasal amaçlı her cinayetten sonra düşündüm bunu. O cinayetler ki, çoğunun 'fail'leri, ellerini kollarını sallayarak aramızda dolaşıyor. O siyasal cinayetler ki, çoğu dinmeyen bir yara gibi içimizde kanıyor...

Bu tür cinayetlerin olası '*amaçlarını*' beş grup içinde topladım.

- Bir şeylere zemin hazırlama,
- Cezalandırma,
- Öldürülen kişiyi kendilerine engel olarak görme,
- Birilerine gözdağı verme,
- Sokakta ya da sokak dışında üstünlük sağlama.

Doğrusunu isterseniz, siyasal bir cinayet için başka (açıklanabilir) bir neden göremiyorum. Acaba Mumcu'nun arabasına bombayı koyan o hain elin ve bu elin arkasındakilerin amacı neydi? Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileriydi? Belki de tümünün belirli ölçülerde payı vardı. Kim bilir? Kim bilebilir? Bu işe '*maşalık*' yapanlar bile çoğu kez bilmez bunu...

Uğur Mumcu kimdi? Uğur Mumcu'yu 1963 yılının (sanıyorum şubat ayında İstanbul'da yaptığımız bir münazarada tanımıştım. Münazaranın tarafları Ankara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi idi. Ben (tüm tıfıllığıma karşın) İstanbul Üniversitesi'nin kaptanı idim. Orman Fakültesi'nden Osman, Kimya'dan Koray ve Edebiyat'tan Atilla (Özkırmılı) bizim takımın diğer üyeleri idiler.

Ankara Üniversitesi adına, Ankara Hukuk Fakültesi'nin takımı gelmişti. Hepsi ateş gibi çocuklardı. '*Plan uygulanır mı- uygulanmaz mı?*' konusunu tartışıyorduk. Biz '*uygulanabilir*' olduğunu savunuyorduk. Ve doğrusu savunduğumuz şeye pek de inanmıyorduk. Fena halde yenildik elbette.

Bu munazaranın rövanşını yapamamamız ayrı bir öyküdür? Neyse, konumuz bu değil. İşte Uğur Mumcu, bu ateş gibi takımın, ateş gibi konuşmacılarından biriydi.

Aradan yıllar geçti. Bir gün Ankara Hukuk Fakültesi'nin kitaplığında, bu kez her ikimiz de asistan olarak, karşılaştık. Yapamadığımız münazara rövanşından söz ettik. Ve ondan sonra araya uzun fasılalar da girse hep görüştük. Zaten atalarımız ne demiş, *"Gidi gidiyi tekkeden, hacı hacıyı Mekke'den tanır."*

Kimdi Uğur Mumcu? Uğur Mumcu *'Cumhuriyetçi, laik, tam bağımsızlıktan yana, çağdaş'* bir DEVRİMCİYDİ. Nakşibendi Tarikatı şeyhlerinin müridlerinin *'devrimci'* diye yutturulmak istendiği Türkiyemizin laçivert göklerinde bir kuyruklu yıldızın ihtişam ve parlaklığıyla geçti ve gitti.

Bu konuya perşembe günü devam edeceğim.

MUMCU'YU ANMAK (2)

Kimdi Uğur Mumcu? Uğur Mumcu; *"araştırmacı bir bilim adamı", "araştırmacı bir yazar ve gazeteci", "ateşli bir hatip ve siyasetçi"* ve *"iyi bir dost ve aile babasıydı."* Ve tüm bu özelliklerinin yanı sıra *"yurtsever bir devrimciydi", "Misak-ı Milli"ciydi.*

Titiz bir araştırmacıydı. Ele aldığı her konuya kuşkucu bir titizlikle yaklaşır ve sonuna kadar izlerdi. Ve sonunda ulaşılabilir *"en doğru"*ya ulaşırdı. Ve belki de bu nedenle biraz kesin hükümlüydü. Zor *"suçlayan"*, ancak bir kez suçladıktan sonra, kolay *"bağışlamayan"* bir yapısı vardı.

Milliyetçi ve yurtsever geçinenlerin çoğundan daha milliyetçi ve yurtseverdi. Solcu ve Marksist geçinenlerin çoğundan daha solcu ve Marksistti. Demokratı. Ama demokrasiden anladığı, halkın örgütlü bir *"katılımının"* sağlanmasıydı. Özgürlüklerin, sadece o özgürlükleri kullanma olanakları olanlar için bir anlam taşıdığını bilir ve savunurdu. Ölesiye sevenleri olduğu gibi, kızanları da vardı. Sağda da, solda da, entel barda da...

Olayların üzerine giden bir yapısı vardı. Hedefini belirledi mi, gözü artık hiçbir şeyi görmezdi. Aksayan o noktayı, kuyruğundan tutup çıkarana, *"teşhir edene"* kadar...

Yaşarken de çok etkiliydi. Ama öldükten sonra çok daha etkili oldu. Ölümü çok daha etkili kıldı onu. Bu cinayeti planlayanlar acaba, bu gelişmeleri tahmin edebilmişler miydi? Hiç sanmıyorum.

Türkiye'nin son 10-15 yılı biz Atatürkçüler için kara bir dönemdir, zor bir dönemdir. Topluma Atatürkçülük adına öyle şeyler yutturuldu ki; rahmetli Nadir Nadi gibi bir isim, *"Ben Atatürk-*

çü değilim" diye haykırmak zorunda kaldı. İsyanını bundan daha güzel bir biçimde ifade edemedi.

Devrimci özünden soyutlanan Atatürk, boş bir kalıp gibi sunulmak isteniyordu topluma. Heykellere hapsediliyordu Mustafa Kemal, betonlara hapsediliyordu. Devrimler, özünden soyutlanınca, korunması istenen boş kalıplara dönüşüyor ve *"tutuculuk"* Atatürkçülük ile eşanlamlı kullanılır oluyordu. Terörü engellemek için İslamiyet'ten medet uman bu sözde *"Atatürkçülerin"* döneminde; Atatürk'ün kurduğu parti de kapatılmış, mirası bile yağmalanmıştı. Çok zor günlerdi...

Biz Atatürkçüler, yitirilmiş bir savaşta, ellerindeki mevzileri tutmaya çalışan inançlı, fakat umutsuz savaşçılar gibiydik. O çok zor günlerde bizlere umut veren birkaç yazardan biriydi Uğur Mumcu. Toplumumuzdaki *"ilericiliğin"* bayrağını elden yere düşürmeyen yiğit bir yazar, dürüst bir Atatürkçü'ydü. Bizim sesimiz ve umudumuzdu...

I. Meşrutiyete de, II. Meşrutiyete de, Kurtuluş Savaşımıza da, Cumhuriyetimize de, 27 Mayıs'a da aynı heyecan içinde sahip çıkıyordu. Yıllarca bu değerlere sahip çıkan kimi yasaklı parti liderleri, oportünizmin batağında 27 Mayıs'ı karalarken bunu mahkûm eden de Uğur Mumcu'ydu. Celal Bayar'ın tabutu Kara Harp Okulu öğrencilerine *"çektirilirken"* buna karşı çıkan da.

Nakşibendi tarikatı üyelerinin iktidar olduğu Türkiye'de, tarikatların üzerine hangi cesaretle gittiyse; terörün, silah kaçakçılığı ve mafya bağlantısının üzerine de aynı cesaretle gitti. Şortla askeri kıta teftiş etmenin, gazinolarda şarkıcılara eşlik etmenin *"halkçılık"* olmadığını yazan da oydu, *"devrimci"* olmanın ne demek olduğunu, kendini bilmezlerin suratlarına çarpan da...

Üzerimize bir *"ölü toprağı"* serpilmiş gibiydi. Atatürkçü *"potansiyel"*, bir türlü enerjiye dönüşemiyordu... O uğursuz bomba ya kadar...

Patlayan bombayla birden toplum derinden derine sarsıldı. Orada burada çoban ateşleri gibi parıldamaya çalışan enerji, patladı. O çoban ateşleri, önünde durulmaz bir yangına dönüştü. Yürekləri kasıp kavurdu.

Silkindi insanlar. Yıllardır susmanın, yıllardır susmak zorunda bırakılmanın acısıyla, bu acının birikimiyle haykırdılar. Seller gibi Ankara'ya aktılar. Yüzbinlerce yürek, tek yürek gibi çarpmaya başladı. Yüzbinlerce yumruk, tek yumruk oldu. Yüzbinlerce gırtlak tek ses oldu: Uğurlar ölmez...

Elbette ölmez Uğurlar. *"Benim her parçamdan binlerce Uğur çıkacaktır"*, diyen bir Uğur ölür mü hiç? O yağmurlu ve karlı günde buldukları her türlü vasıtaıyla Ankara'ya koşan yüz binler, sadece son bir görev yapmak için gitmediler Ankara'ya. Sadece Mumcu'ya olan sevgi ve saygılarını göstermek için, bir karanfil atmak için doldurmadılar meydanları. *"Var olduklarını"* göstermek için koştular Ankara'ya. *"Vardık, varız ve var olacağız"* diye haykırmak için doldurdular meydanları...

Ürperdi insanlar. Kimileri korkuyla ürperdi. Elbette korkacaklar, korksunlar. Kimileri heyecanla ürperdi. Acı, heyecan, umut ve kızgınlığın taşırdığı gözyaşlarını koyuverdiler. Çoğu, gözünün yaşardığını bile yakınlarından saklayan bu insanlar; katıla katıla, haykırı haykırı ağladılar. Hem yitirdikleri Uğur Mumcu'ya hem kazandıkları güven ve inancın bu ağır bedeline...

Ve aradan tam bir yıl geçti. Ne çabuk geçiyor zaman ve ne yavaş geçiyor. Ve insanı güzelleştiren her türlü duygusallık ve heyecanlarımızı bir kenara koyduğumuz zaman, bugün de aynı şeyi görüyoruz ve aynı şeyi söylüyoruz: Uğur Mumcu yaşıyor ve yaşayacak...

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE KULÜBÜ

Diğer üniversite ve yüksek okullarımız ne durumdadır bilmiyorum. Bizim üniversitemizde yıllardan beri öğrencilerimiz arasından "Atatürkçü" bir ses çıkmıyor, bir örgütlenme çabası görülüyordu. Toplumsal konulara ilgi duyan gençler elbette vardı. Elbette ülke sorunlarına da ilgi duyuyorlardı. Fakat iş Atatürk'e ve Atatürkçülüğe gelince "ne bir ses ne bir nefes..." Tabii bu durumun anlaşılabilir nedenleri vardı. Her şeyden önce bu gençler Atatürk'ü Kenan Evren'le tanımışlardı. Atatürk'ün adını dilinden düşürmeyen bu emekli general, Atatürk'ün yaptığı şeyleri altüst etmekten de geri kalmamıştı. Bu dönemde söylenen ve yapılanları değerlendiren gençler, "Eğer Atatürkçülük buysa ben Atatürkçü değilim" demişlerdi. Aynı şeyi rahmetli Nadir Nadi söyledikten sonra bundan daha doğal bir şey olamazdı.

Bir başka neden "post modernist" ve "sivil toplumcu" geçiren bazı solcu eskilerinin, yoğun bir anti-Atatürkçü propaganda ya girişmiş olmalarıydı. Görünüşte uygar ve demokratlar. Kültürlü ve iyiniyetli görünüyorlardı. Eksiksiz bir demokrasi ve çağdaş bir düzen istiyorlardı. Ve elbette gençleri uzun süre etkileri altında tuttular. Ve sonunda öyle bir düzene girmiştik ki; hocanın gittiği köydeki gibi, "Taşları bağlamış, köpekleri salmışlardı."

Aslında öğrencilerimin içinde Atatürkçü bir birikim olduğunu hissediyordum. Bu birikimin nasıl ortaya çıkacağını nasıl patlayacağını bilemiyor, tahmin edemiyordum. Sonunda bu birikimi çok acı bir olay ortaya çıkardı.

"Ben Atatürkçüyüm. Ben cumhuriyetçiyim. Ben laikim. Ben anti-emperyalistim. Ben tam bağımsız Türkiye'den yanayım.

Ben özgürlükçüyüm. Ben insan haklarının savunucusuyum. Ben, terörün karşısındayım. Ben yobazların, hırsızların, vurguncuların, çıkarıcıların düşmanıyım... Öyleyse vurun, parçalayın! Her parçamdan benim gibiler, beni aşacaklar çıkacaktır!" diyen yiğit bir kalem sahibinin, *Uğur Mumcu'nun* öldürülmesiyle Atatürkçü gençler bayrakları açtılar.

Sevgili Mumcu, *"Her parçamdan benim gibiler çıkacaktır"* derken çok haklıydı. Dedikleri aynen çıktı. Kimileri, gözlerinde yaşlar acı ve heyecanla, kimileri korkuyla ürperdi. Böyle bir patlamayı kimse beklemiyordu.

Ve barajın önündeki engel aşılmıştı artık. Sular çağıl çağıl geliyordu.

İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin kurduğu "ÖKM Atatürkçü Düşünce Kulübü"nü, bu bakış açısı altında değerlendiriyorum.

"Biz, İstanbul Üniversitesi öğrencileri olarak Atatürk'ün;

a) Düşünce yapısını, nesnel olarak belirlemek ve kendisinin gösterdiği doğrultuda günümüz koşullarına uyarlamak,

b) Toplumumuzu, ortaçağ karanlığından çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak tek yol olarak uyguladığı ve gösterdiği akılcılık, bilimsellik ve gerçekçiliği yeniden hayata geçirmek,

c) İlkelerini, devrimlerini ve ulusumuza kazandırdıklarını unutturmamak, yaşatmak ve bekçisi olmak, doğrultusunda Öğrenci Kültür Merkezi, Atatürkçü Düşünce Kulübü çatısı altında birleştik" diyen bu gençler, arkadaşlarına da bir çağrıda bulunuyorlar:

"...Atatürk'ün başta cumhuriyet olmak üzere tüm eserlerini emanet ettiği gençler olarak sorumluluğumuzun bilincine varmalıyız. Üniversite öğrencisi oluşumuz, bu sorumluluğumuzu daha da artırmaktadır. Ulusuna ve toplumuna karşı duyarlı olan ve çağdaş uygarlık seviyesine varmak için Atatürkçülüğü çözüm olarak gören tüm demokrat öğrenci arkadaşlarımızı kulüp etkinliklerimize bekliyoruz."

Öğrenci Kültür Merkezi açıldıktan bunca yıl sonra olsa bile, bir Atat rk  Düşünce Kulübü'n n kurulabilmesi hem umutlu bir başlangıç ve hem de güzel bir işarettir.

Sanki  zerine  l  toprağı serpilmi  esine sessiz kalan geniş bir kitlenin, artık sesini duyuracağıнын işaretidir bu. Anlayanlara çok anlamlı bir işarettir.

LAİK OLMAK

Geçenlerde Osman Arolat'ın yönettiği ve gazetemiz yazarlarından Hikmet Çetinkaya'nın da konuşmacı olarak katıldığı bir panelde, Refah Partisi'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkan adayı Recep Tayyip Erdoğan, baklayı ağzından çıkardı. *"Müslüman insan laik olamaz"* dedi. Doğrudur. Aman yanlış anlaşılmasın; ileri sürdüğü düşünce değil, Türkiye'de kimi Refah Partililerin böyle düşündüğü doğrudur. Ama ne hikmetse kendi aralarında sık sık dile getirdikleri bu düşüncelerini genel kitleye yönelik propagandalarında pek dile getirmezler. Doğrusu, dergi ve gazetelerinde, bu düşüncüyü işleyen yazılara da rastlarsınız. Ama bunları okuyanlar da genellikle kendi düşüncelerindeki insanlardır.

*"Müslüman insan laik olmaz"*mış, Peki, *"Müslüman insan"*ın tanımını kim yapacak? Bugün Türkiye'de tüm kurum ve kurallarıyla *"modern ve çağdaş"* bir yaşam tarzını benimseyen ve kendini *"Müslüman"* olarak niteleyen milyonlarca insan var. Bu insanlar, kendilerini hem *"Müslüman"* ve hem de *"laik"* olarak tanımlıyorlar. Oruç tutuyorlar, namaz kılıyorlar, dua okuyorlar, fitrelerini, zekatlarını ödüyorlar, öldükleri zaman Müslüman olarak defnedilmelerini istiyorlar. Ama belki kimi *"vecibelerini"* aksatıyorlar. Bu, onlarla Allah arasındaki bir hesap. Şimdi bu insanların Müslüman olup olmadıklarının kararını kim verecek, kim yetkili?

Bu sorunun yuvarlak bir yanıtı var: *"İslam şariatının kuralları ve kaynakları bellidir; 'Müslümanım' diyen bunlara uymak zorundadır"* diyorlar. İyi ama Müslümanlık her yerde farklı yo-

rumlanıyor. Örneğin Libya'da da, Suudi Arabistan'da da, İran'da da *"şeriat hükümleri"* yürürlükte. Ama hepsinde farklı yorumlanıyor ve uygulanıyor. Hangisine sorsanız, diğerlerini yanlış yorumlamakla, hatta kâfirlikle, zındıklıkla suçluyor. Demek ki İslamiyet de yoruma açık bir toplumsal yaşam sunmakta.

İşin bir başka boyutu daha var. *"Müslüman insan laik olmaz"*mış. Peki, laik olmazsa ne olur? Eğer Müslüman insan, bir İslam düzenini yaşamak zorundaysa, bu düzenin sınır ve kurallarını kim çizecektir. Bir önceki paragrafta açıkladığımız *"farklı yorumlar"*, burada da aynen söz konusudur.

Örneğin, geçenlerde İran'da 50 genç kadını çarşaflarının altına blue-jean pantolon giydikleri için sıra dayacağından geçirmişler. Suudi Arabistan'da ise çarşaf altına ne giyersen giy, serbest. Şimdi hangisi doğru bunlardan? Hangisi İslam şeriatına daha uygun? Bizde şeriat düzeni özlemi çekenler, acaba hangi tür uygulamalara gitmeyi düşünüyorlar? Özlemlerinin sınırları nerede?

İşin daha vahim bir boyutu, laik olmadan nasıl demokrat olunacağı. Zira her laik düzen demokrasi değildir, ama her demokrasi laik olmak zorundadır. Demokrasi, en basit tanımlardan birine göre, bir toplumda insanların kendi kendilerini yönetmeleri demek olduğuna göre; eğer bu insanların nasıl yönetileceği İslam şeriatının kuralları arasında belirlenmişse ve bunun yorumunu yapacak olan *"muhteremler"* de belli ise demokrasi nasıl işleyecektir? Nasıl yaşanacağını kararları Tanrı tarafından *"tebliğ edilmişse"* o zaman demokrasinin temel kuralı olan *"katılım"* nasıl sağlanacaktır? Acaba bu katılım sağlanmaksızın demokrasi olması mümkün müdür? Bu arada *"sivil toplumcu"* dostlarımızın da kulaklarını çınlatmak isterim. Acaba -devlet aradan çıkarıldığına göre- *"şeriat düzenini"* sivil toplum ilkesinin doruk noktası olarak değerlendirmek mümkün olabilir mi?

Türkiye'de bir İslam düzeninden yana olanlar, hem *"Demokrasi ve laiklik arasında ilgi yoktur"* derler, hem de *"Birey laik olmaz, devlet laik olur"* derler. Zaten ikinci düşüncelerini dile getirmekle, laikliğin devlet düzeniyle ilgili siyasal bir kavram ol-

duğunu da kabul etmiş olurlar, ama gene de laiklikle demokrasi arasındaki *"örtüşmeyi"* gizlemeye çalışırlar.

Laikliğin devletle ilgili bir kavram olduğu doğrudur. Laiklik, devleti yöneten insanların, yönetme *"yetkilerinin"* kaynağı ile ilgili bir kavramdır. *"Din kurallarıyla"* ve *"Tanrı adına yetki kullanan"* monarşilere karşı demokrasinin mücadelesinin başlamasıyla, yani *"halk adına yetki kullanılmak istenmesiyle"* eşzamanlı bir kavramdır. Zaten bu nedenle, laiklik olmazsa demokrasi de olmaz. Ve elbette bireyler laik olmaz, devlet laik olur. Ancak bireyler pekâlâ *"ben laikim"* de diyebilirler. Ben laikim demek, *"Ben laik bir devlet düzeninden yanayım"* demektir; *"Ben din kurallarının egemen olacağı bir devlet düzenine karşıyım"* demektir.

"Efendim, halkın çoğunluğu böyle bir düzen istiyorsa buna karşı çıkmak demokrasiyle bağdaşmaz" düşüncesi, sakat bir düşüncedir. Demokrasi içinde, *"çoğunluğun, demokrasiyi yok etme özgürlüğü"* yoktur. Nasıl bireysel özgürlüklerin sınırı, başka bireylerin özgürlüğü ise aynı biçimde toplumsal özgürlüklerinin sınırları da başkalarının özgürlüğüdür. Bir demokraside (ister çoğunluk, ister azınlık) herkes kendi yaşamından sorumludur ve kendi yaşamı konusunda yetkilidir. Eğer çoğunluk adına azınlığın yaşam hakkını ortadan kaldırmak isterseniz, demokrasiye saldırmış olursunuz.

Ve o zaman, insanların direnme hakkı doğar. Nasıl olursa olsun...

LAİKLİK KAVRAMI ve BENZER KAVRAMLAR

Bugünlerde laiklik kavramı üzerinde çok konuşulmaya başlandı. Sık sık vurgulandığı üzere; toplumsal yaşantımızın her yanında gördüğümüz kavram karmaşası, laiklik konusunda da son derece yanlış anlaşılmalara yol açıyor. Bu bakımdan laiklik ve benzer kavramlar üzerinde biraz genişliğine durmayı yararlı gördüm.

Laiklik kavramı eski Yunanca'daki 'laikos' kavramından gelir ve 'din adamı olmayan insanları' nitelendirir. Zaten Yunanca'daki bu laikos sözcüğü de halk anlamına gelen 'laos' sözcüğünden türemiştir. (Bülent Daver, *Laiklik*, s. 3) Eski Yunan'da ruhban sınıf üyesi 'kleros' olmayan kişiler, 'laikos' idiler.

Daha sonra bu sözcük 'laicus' olarak Latince'ye geçmiş ve Türkçe'ye de Fransızca'dan gelmiştir. Ziya Gökalp laik sözcüğü yerine 'la-dini' (bir anlamda 'din dışında kalan') sözcüğünü kullanırken örneğin Müşir Ahmet Paşa 'la-ruhbanî' (bir anlamda 'ruhbanlar dışında kalan') sözcüğünü kullanıyordu.

Laiklik kavramının en çok karıştırıldığı kavramlar 'secularizm' ve 'tolerans' (hoşgörü) kavramlarıdır. İngilizce'de ve Almanca'da zaman zaman laik anlamında da kullanılan ve bu nedenle Türkçe'de de anlam bulanıklığına yol açan 'secularizm' kavramı (Türkçe'de 'sekularizm' olarak kullanıyoruz) Latince'deki 'seacularis' sözcüğünden kaynaklanmaktadır ve 'dünyaya ait' (dünyevi), 'maddeye ait' (cismani) anlamlarına gelmektedir. (A. Altındal, *Laiklik*) *Webster*'de bu sözcük, "dine ve kiliseye bağlı (bağımlı) olmayan; ruhbanlara ait olmayan, toplumsal ahlak standartlarının dine ve dinlere göre değil güncel hayata göre

düzenlenmesinden ve ayarlanmasından yana olunması" vb. anlamlarına gelmektedir. Ve bu kavram, bu biçimiyle laikliğin bir di-zi unsurunu içermekte ve laikliğe benzemektedir ama, laiklik de-ğildir. Zaten biraz aşağıda laikliğin farklı tanımları üzerinde dur-duğumuz zaman, sanıyorum bu husus daha iyi görülecektir.

Laiklikle karıştırılan bir diğer kavram 'hoşgörü'dür (tole-rans). Aslında hoşgörü olmak; laiklikten çok, seküler olmaya yakın görünmektedir. Fakat ne laikliktir, ne de sekülerlik. Hoşgö-rü; bireysel ya da toplumsal olarak, kendisine çok aykırı olsa bi-le, başkalarına tanınan özgürlüktür. Hatta özgürlük tanımanın da ötesinde, aykırı düşünceye sıcak ve sevecen bir yaklaşım söz konusudur.

Kimi zaman laiklikle karıştırılan ve kimi zaman da bilinçli olarak laikliği sevimsiz göstermek için laiklikmiş gibi sunulan bir diğer kavram da 'ateizm' yani 'tanrıtanımazlık'tır. Aslında ate-izm; ne laikliktir ne de sekularizm. Zaten Arnavutluk'ta yaşanan kısa bir dönem hariç tutulursa, bir devletin ateist olma örneğine de rastlanmaz.

20. yüzyıla damgasını basmış olan sosyalist devletlerde din kurumuna karşı saldırılar olduğu ve özellikle din adamları-nın ciddi baskılar yaşadığı yadsınamaz. Ancak bu sosyalist devletlerden hemen hiçbiri, anayasalarına 'dinsiz' olduklarını yazmamışlardır. Baskı altında tutsalar bile, hemen hiçbiri iba-dethaneleri kapatmamıştır. Arnavutluk bunun tek istisnasıdır.

Türkiye'de Atatürk ve laik cumhuriyetimize ilişkin en sistemli saldırı, 'dinsizlik' ya da 'tanrıtanımazlık' suçlamasıdır. Cumhuri-yetin 'ibadet özgürlüğü'nü ortadan kaldırdığı ve camilerin ahır yapıldığı yalanı da yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Oysa ki bu-nu ileri sürenlerin birçoğunun da iyi bildiği gibi ne laiklik dinsizlik-tir, ne Türkiye Cumhuriyeti dinsizliği özendirmiştir, ne ibadet edenlere baskı yapılmıştır, ne de camiler ahıra dönüştürülmüş-tür. Hatta tam tersine; eski fotoğraflardan görebildiğimiz üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yıkılmaya yüz tu-tan mezbelelikler içinde boğulan pek çok cami, pırıl pırıl hale getirilerek ibadete açılmıştır.

Ayrıca Türkiye'de dini inançlarının gereğini yerine getirdiği için baskı gören insanlardan çok daha fazlası, oruç tutmamak vb. gibi dini vecibelerini yerine getirmedikleri için baskı görmüştür. Ve hatta dayak yemiştir.

Bireysel olarak 'ben laikim' demek, "ben kimsenin inanç ve düşüncesine karışmıyorum, kimse de benim din ve vicdan özgürlüğüme karışmasın" demektir. Bu ifade aynı zamanda bireysel olarak sekularist bir yaklaşımı ve hoşgörüyü de kapsar.

Zaten kavram karmaşasının kaynağı burasıdır. "Ben laikim" demek, asla "ben dinsizim" demek değildir. "Benim dinim sizi ilgilendirmez, ben de sizin dininizi merak etmiyorum" demektir bu. Ancak, "ben laik değilim" demek, sadece "ben Müslümanım" demek değildir. "Ben kendi inancımı sana kabul ettireceğim; eğer zorla ya da ikna ile bunu kabul etmezsen seni toplumun dışına süreceğim" demektir.

Burada ne laiklik kalmıştır ne de sekularizm. Ayrıca hoşgörü de kalmamıştır. Zira bir hoşgörüden bahsetmek için "Ben Müslümanım, Müslüman şeriatına göre yaşayacağım. Başkaları nasıl yaşarlarsa yaşasınlar, beni ilgilendirmez" diyebilmek gerekir. Ama bunu söyleyene de pek rastlanmaz. Keşke söyleyebilseler...

Mahalle imamının elde fener 'âlem basması' sadece Ahmet Rasim'in kitaplarında yazan bir hayal değildir...

ALEVİLER ve REFAH PARTİSİ

Geçenlerde bir gazetenin birinci sayfasının ortalarında bir haber ilişti gözüme: *"RP'den Alevi Çengeli."* Bir de alt başlık var: *"Erbakan Alevi kesime seçim işbirliği teklif etti."*

Haber özetinde *"RP'nin Alevi kesime vaatlerinin başında, Alevi adayların desteklenmesi, İstanbul'da ilk Cem Dergâhı'nın kurulması ve Diyanet İşleri'nde Aleviler için ayrı bütçe oluşturulması da var"* diyordu. Alevi cemaati içinde ağırlıklı bir yeri olan Prof. İzzettin Doğan'ın da *"Soğuk bakmıyoruz"* dediği vurgulanıyordu. Anlaşılan İzzettin Hoca'ya MDP macerası ders olamıştı.

Haberi kimin yaptığına baktım. Basınımızın en güvenilir isimlerinden biri. Özcan Hanım'ın bir haberi saptırarak manşete çıkarmasını düşünmem bile. Ayrıca karşısındakinin ne söylediğini de anlar. (Hoş, bu aralarda neler gördük, neler yaşadık, o da başka)...

Gazetenin iç sayfasında haberin tümünü okudum. *"Dur bakalım"* dedim, *"olaylar nasıl gelişir belli olmaz."*

Derken bu haberin altında, aynı haberle ilgili bir başka iyi gazetecinin, Ercüment İşleyen'in haberine takıldı gözüm: *"Aleviler İkiye Bölündü."* *"Refah Partisi'nin önerisine sıcak bakan 'Cem'ciler ile karşı çıkan 'Nefes'çiler birbirlerine ateş püskürüyor."*

Bu haber benim için çok daha ilginçti. Zira Alevi olmamama karşın, bir süreden beri ara sıra Cem'e yazı veriyordum. Günümüzün en sadık *"Doktorcusu"* Sadık Göksu bir çengel atmıştı ki bana, Erbakan Hoca'nın çengeli solda sıfır kalır. Cem dergisi-

ne yazı gönderiyordum, zira bu insanlarla "Atatürkçülük" ve "laiklik" gibi çok önemli iki ortak paydamız olduğuna inanıyordum.

Kaldı ki derginin sahibi Abidin Özgünay Bey'le de yazışlarını yöneten Süleyman Bey'le de beraber olmuş, ortak derterimizi, sıkıntılarımızı dile getirmiştik. Umutlarımızı paylaşmıştık.

Gazetede yazılanları okudukça hayretler içinde kaldım. Zira Abidin Özgünay, *"Refahçı tabanla yani gerçekçi, onurlu ve akıllı bir dengelemeyle inşa edilecek zıtların siyasi işbirliği, seçimlerden elde edilecek kazanımlarla Alevilerin asırlardır görmezden gelinerek ele alınamayan beklenti ve sorunlarına çözüm getiremez mi"* sorusunu soruyordu. *"Alevi kitlesinin kendi öz kimliğiyle ayağa kalkabilmesi ve oylarını peşin peşin herhangi bir partiye peşkeş çekerek değil, kendilerine yararı dokunabilecek, sorunlarına çözüm üretebilecek siyasi ittifaklara girerek başarılı olabileceği düşüncesini taşıyoruz"* diyordu. Hele Sivas olaylarıyla ilgili bir yorumu vardı ki hiç yazmayayım daha iyi.

Müthiş şaşırdım. Her ne kadar Cem dergisine yolladığım son birkaç yazıda Alevi cemaatinin siyasal olarak ne yapması gerektiğini tartışırken bir *"Alevi partisi"* anlayışına ben de karşı çıkıyordum, ama herhalde Refah Partisi ile ittifaka girmek akla gelebilecek en son şeydi.

"Yakında işin aslı astarını anlarız" diye düşündüm. Gerçekten birkaç gün sonra, Göksu ve Özgünay telefon ettiler. Metinde bir karışıklık olduğunu ifade ettiler. Aslında bu tür karışıklıklar eskiden oluyordu. Şimdi herkesin elinde bir ses alma cihazı var. Bandı çözüyorlar, gerçek ortaya çıkıyor. Her ne kadar mahkemelerde kanıt olarak kabul edilmiyorsa da anlayan anlamak istediğini anlıyor.

Gazetede yazılanları tekzip edeceklerini söylediler. Ama şimdiye dek çıkmadı. Bakalım bundan sonrası nasıl gelişecek.

Makyavelist bir yaklaşım içinde olunursa Özgünay'ın söyledikleri pek de yanlış şeyler değil. (Sivas yorumu hariç). Ama Makyavelistleri, çıkarıcıları, bir ömür boyu mahkûm ettikten sonra, insan o saflara kadar nasıl katılabilir? Nasıl içine sindirebilir böyle bir fotoğrafı.

Sağ cenahtaki saf değiştirmeler bize örnek olamaz. Biz zaten bu nedenlerle de suçlamışız onları. Laik devlet düzeninden uzaklaşmanın neler getirebileceğini iyi hesaplamak gerek.

Diğer bazı Alevi dernekleri ve bu cemaatin önde gelen bazı isimleri, benim gönlümden geçen yanıtları vermişler. Ama gene de umarım tüm bunlar, yanlış anlaşılan bir beyanat üzerine, bir bardak suda kopartılan fırtına olsun.

Uğur Mumcu'yu anma töreninden önce Atatürk Kültür Merkezi'nin fuayesinde karşılıklı sigara tütürdüğümüz Özgünay'ın, Refah Partisi ile işbirliği düşüncesine sıcak bakmasını ne aklım ne de midem kabul ediyor.

Telefonda, *"Yanlış aktarıldı Hocam"* dedi, *"sizi üzdüysek özür dilerim."* *"Yok üzülmemiştim"* diye yanıtladım, *"sadece çok şaşırmıştım."* Ve doğrusu bu şaşkınlığım henüz geçmiş değil.

III
ÖZAL'IN MİRASI
DEMİREL
ve
DYP

BEN ÇİN'DE YAŞAMIŞIM...

8. Cumhurbaşkanımız Turgut Özal, perşembe günü toprağa verilecek. Allah taksiratını affetsin ve rahmet eylesin. Ölüm karşısında ürpermek ve titremek elde değil. Ve elbette, Sayın Özal'ın bu beklenmeyen ölümüne çok fazlasıyla üzüldüm. Allah sevenlerine ve yakınlarına sabır versin. Fakat bu acı ölümün ardından, çoğunluğu solcu eskisi olan kimileri öyle şeyler söylediler ki üzüntümün yanı sıra derin bir şaşkınlığın şokuna girdim. "Acaba" dedim, "ben son on yılımı, Türkiye'den hiç haber almadan Çin'de mi geçirdim?" Çünkü bu ölümün ardından duyduklarımınla görüp yaşadıklarım bambaşka şeyler.

Biri Özal'ı "tarihin en büyük devrimcilerinden biri" olarak ilan etti, bir başkası "Atatürk'ten sonra gelen en büyük insan" olarak nitelendirdi, bir diğeri "en özgürlükçü ve demokrat devlet adamı" olarak selamladı, biri de "çağının ötesinde" olduğunu duyurdu. Hele uzun boyunu resmi ve korsan tüm kanallarda gösteren biri, "kaş yapayım derken göz çıkararak" Özal'ın erdemlerinin yanı sıra "ufak tefek" bazı hatalarını sıraladı ki her biri bir siyaset adamının, siyaset sahnesini terk nedeni olmalıydı.

Aslında cumartesi günü Kartal Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu bir Köy Enstitüleri paneline katılmam gerekiyordu. Ancak hava koşulları nedeniyle deniz otobüsleri aksayınca eve dönmüş ve televizyon karşısında Beşiktaş'ın maçını bekliyordum ki acı haberi duydum. Ve daha sonra kanaldan kanala atlayarak yapılan tüm programları izlemeye çalıştım. Ve derin üzüntüm yerini, büyük bir şaşkınlığa bıraktı.

Sayın Özal, 12 Eylül'ün baş mimarlarından biriydi. Devlet yönetimiyle şirket yönetimini birbirine karıştırmış ve kötü bir şirket yöneticisinin ciddiyetsizlik ve fütursuzluğuyla devleti yönetmeye kalkmış, yönetmişti.

Kimi konuşmacılar, partisiyle iki kez üst üste seçim kazanmasını övdüler. Kazandı, ama hangi koşullarda? Birinde DYP, SHP ve RP reçimlere sokulmadığı için seçim kazandı, öbüründe sakat bir seçim yasası ve devlet olanaklarını elinde tutmakla. Çok partili yaşama geçtiğimizden beri, iktidarda olanlar, devlet olanaklarını seçimlerde kullanagelmişlerdir. Fakat bunlardan hiçbiri, "Ne olmuş yani, hizmet vaat ediyor, oy istiyoruz" dememişti.

Rahmetli Özal'ın kimi ufak tefek sevecen jestlerine bakıp onu demokrat sanmak ne kadar yanlış. Kendi partisi ANAP'ta bile demokrasinin "kırıntısı" yoktu. Aday listelerini de kendi belirlerdi, yöneticileri de. Çankaya'ya çıkarken parti grubuna on beş isim vererek tercih soran ve sonra da alay eder gibi on altıncı bir ismi seçtiren kimdi? ANAP'ın değişik düzeydeki kongrelerindeki tavrı ne çabuk unutuldu? Türkiye'de çok partili yaşama geçişin en sancılı dönemlerinde, 1946-1960 arasında bile; hiçbir cumhurbaşkanı ve başbakan, rahmetli Özal kadar çok gazete ve gazeteciyi mahkemeye vermemişti.

Ceza Kanunu'nun 141., 142. ve 163. maddelerinde yapılan göstermelik değişiklik dışında, Türkiye'deki anti-demokratik yasaların ve yasa hükümlerinin hangisi değişti? Kaldı ki bu değişen maddelerin yerini tutabilecek bir kıyamet yasa var.

Ekonomik yaşamda Özal döneminde elbette birçok şey yapıldı. Fakat Türkiye ekonomisinin 1970-1980 arasındaki büyüme, ihracat artışı, tasarruf, yatırım, işsizlik, enflasyon vb. gibi göstergeleri, 1980-1990 arasındaki dönemle karşılaştırılırsa; bu ikinci dönemde (biraz şaşırtıcı olsa bile) ihracat artışı hızı ve büyümenin daha düşük, tasarruf ve yatırımın daha az, işsizlik ve enflasyon oranının daha yüksek olduğunu görürüz. Hem de 1970-1980 arasındaki petrol şoku, Kıbrıs çıkarması, ABD ambargosu, dış kredilerin durması ve engellenemeyen teröre rağmen. Temelleri 1983 öncesinde atılmış olan iletişim hamlesi ve

Türk Parasını Koruma Kanunu'nun mantıksız kimi maddelerini değiştirmiş olmak, yaklaşık on yıllık bir dönemin ekonomik politikasını kurtarmaya yetmez. Hele gelirler arasında ortaya çıkan uçurumlar düşünülürse.

Özal, "tarihimizin en büyük devrimcisi"ymiş. Vallahi pes... Eğer Nakşibendi tarikatı üyesi olmak devrimcilikse, Özal'a gele- ne kadar sırada çok kişi vardır. "Kıç üstü oturttuk", "Onlar küçük Turgut'la oynasınlar" vb. gibi ifadeler ise devrimciliği değil, olsa olsa bir türlü alışamadığımız bir ciddiyetsizliği gösterir.

Aynı hazin görüntü, dönemin dış politikasında da vardır. Kesinleştirilmeyen randevularla yabancı başkentlere gidip "özel gezi" mantığı ardına sığınmak, ilk kez bu dönemde görülmüştü. Bulgaristan, soydaşlarımıza insanlık dışı bir baskı uygularken "Ümüklerine basarım, Jivkov da gelsin" diye meydanlarda nutuklar atıp üç gün sonra sınırı kapatarak insanları perişan etme- nin utancını da bu dönemde yaşamıştır Türkiye. Körfez krizinde "Bir koyup üç alacağız" diye yola çıkılmış ve kraldan çok kralcı bir politikaya rağmen ekonomik zararlarımız bir yana Kuveyt, kuru bir teşekkürü bile çok görmüştür.

PKK'nın Eruh baskınını Marmaris'te umursamazlıkla karşı- layan da Sayın Özal idi, Talabani'yi muhatap alarak bir ölçüde meşrulaştıran da, Türkiye'de bir federasyon "tartışmasına" ilk kez yeşil ışık yakan da. Sevenleri, dostları ve ailesi böylesi acı- lar içindeyken bunları yazmak aslında hoş bir şey değil. Onların acı ve üzüntülerini içtenlikle paylaşıyorum. Ama her ne olursa olsun, bu yazdıklarımı unutmak; 12 Eylül ve sonrasının acı ve sıkıntılarını, işkencelerini, zulmünü de unutmak demektir. Bun- ları asla unutamayız, unutmamalıyız. Unutmamalıyız ki bir daha öyle şeyler yaşamayalım.

ÇAĞ ATLAMAK...

Daha bundan iki yıl önce; çağ atlamak bir yana, hiç kimse işlerin yolunda olduğunu bile söyleyemiyordu. Ekonomik ve sosyo-kültürel yapımızdaki sorunlar ve bozulmalar anlatılıyor ve meydanlarda "yakın geçmişe" ne kadar sert vurulursa, o kadar çok alkış alınıyordu.

ANAP bile geçmişin mirasını sırtından atmak çabası içindeydi. Zaten bir süre sonra Sayın Yılmaz erken seçim kararı alacak ve "ateşten gömleği" sırtından çıkaracaktı.

Harekete geçen kamuoyu sayesinde dışında kaldığımız Körfez Savaşı'nın ekonomik faturası belimizi bükerken; hem siyasetçiler, hem de halk yeni arayışlar içindeydiler.

Muhalefet partileri seçimlerde en çok alkışı geçmişe vurdukları zaman alıyorlar ve "hesap soracaklarını" avaz avaz haykırıyorlardı. Ve halkın oyunu da bu sayede topladılar. Gerçekten halk geçmişin hesabının sorulmasını istiyordu.

ANAP da halktaki bu eğilimi görmüş, belli bir ölçüde eskiyi eleştiriyordu. Sayın Akbulut genel başkanlığı Sayın Yılmaz'a kaptırınca, doğal olarak hükümet yenilenmiş ve ilginç bir biçimde bakanların çoğu değişmişti. Yeni bakanlar eski bakanları eleştiriyordu. Farklı bir siyasal kadro izlenimi vermeye çalışıyorlardı ve halkın bir bölümü buna kanıyordu.

1991 seçimleri, merkez sağ ve merkez soldaki iki büyük muhalif partiye iktidar yolunu açtı. DYP ve SHP'nin koalisyonu demokrasi adına umut verici bir koalisyondu. Aldıkları oy oranı ne olursa olsun, bu koalisyon bir tür "ulusal koalisyon"du ve "son on yılın yaralarını sarma" konusunda insanları umutlandırıyordu.

Ciddiye alınabilecek hiç kimse, bu dönemde "Türkiye son on yılda çağ atladi" demiyordu. Bir kısmı Çankaya'ya kapılanmış olan, bir kısmı da daha sonra Çankaya'ya kapılanacak olan solcu eskileri bile, ihtiyatlı bir üslup içinde yazıyorlardı.

DYP-SHP koalisyonu, sol kanadından aldığı yaralara rağmen günümüze kadar geldi. Kendinden önceki hükümetleri aratmadıysa da onların yaptıklarından pek de farklı şeyler yapmadı. Bu hükümetin ve özellikle SHP'li bakanların "icraatlarını" yakın bir dönemde elbette değerlendireceğiz. Ama yeri bu yazı değil.

ANAP ve muhalefetteki diğer partiler hükümetin ilk 500 gününün ipliğini pazara çıkarma girişimine başlamışlardı ki, Sayın Özal vefat etti ve merkez soldan sağın en ucuna kadar hemen bütün kalem Türkiye'nin çağ atladığını yazmaya başladılar.

O dönemin muhaliflerine, yazarlarına-çizerlerine göre 1991 öncesi "berbat bir dönemdi" Ben bu görüşe tümüyle katılıyorum ve anlıyorum. 1991 sonrasının muhaliflerine bakarsanız, hükümetin ilk beş yüz günü "berbat bir dönemdi". Ben bu görüşe de kısmen katılıyorum ve anlıyorum. Ama bu iki berbat dönem birleşince nasıl "çağ atlamış" oluyoruz, işte bunu anlamıyorum.

Büyük kentlerimizde halkın %65'i yol, su, kanalizasyon gibi en temel gereksinimleri karşılanamayan gecekonduarda yaşarken nasıl çağ atlanır?

İşsizlik oranı inanılmaz boyutlardayken ve gelecekte durumun daha da kötü olacağı bilinirken nasıl çağ atlanır?

Üniversite seçme sınavlarına giren öğrencilerin ancak %2'si gelecek vaat eden okullara ve toplam %10'u üniversitelere girebilirken ve dışarda kalanların hiçbir meslek becerileri yokken nasıl çağ atlanır?

Döviz rezervlerine ve dolu vitrinlere bakarak mı çağ atladığımızı ileri sürülüyor? (Ki Sayın Demirel bu durumu "Yokluk yok ama, yoksulluk var" diyerek en doğru bir biçimde yorumlamıştı.)

Alışverişlerde Türk parası yerine ABD Doları ve Alman Markı kullandığımız için mi çağ atladık? Yoksa kuzey kıyılarımızda her türlü ticareti özgürce yapan Nataşa'lara, batı ve güney sahillerimizi dolduran Helga'lara, Hans'lara bakarak mı çağ atladığımız sanılıyor? Asla temenni etmem ama, dünya denge-

leri bir değişirse, döviz rezervi iki haftada kaar gider. Sıra sıra turistik tesislerde de fareler cirit atar.

Bir kitaplık kuramadığımız ilkokullara bilgisayar koyma hayalleriyle, yirmi kanaldan yayın yapan TV şebekesiyle, jet sosyeteye katılımlarla, birkaç bin kilometre otoyolla, iyi bir iletişim ağıyla, montaja dayanan bir otomotiv sanayii ile ağ atlanmaz.

ABD'nin İran korkusuyla pompaladığı, eski SSCB ülkelerine "model olma" hayalleriyle de ağ atlanmaz. Tüm Avrupa'nın vize koyduğu, ürettiğinden çok tüketen, sanayisi dışa bağımlı bir devlet, ağ atlamamıştır. Bosna'da, Erivan'da, Kıbrıs'ta, Brkssel'de sözünü dinlemezken; Kazakistan'da sözünü dinlemezler adamın. Kaldı ki abartılmış hayaller ve iddialar, Türkiye'nin gerçekten var olan gücü ve potansiyeli konusunda da kuşkular uyandırır.

Acaba Ümraniye'deki son felaket; Allah'ın, "Siz önce pnz halledin, ağ atlamayı sonraya bırakın..." gibisinden bir uyarısı olmasın?

"DEĞİŞİM", NEREYE?..

Geçenlerde *"değişim"* üzerine bir yazı yazmış ve her değişimin ileriye doğru olamayacağını, bazen de geriye doğru olabileceğini vurgulamıştım. Epeyce mektup ve telefon aldım. Arayanlar, genellikle düşüncemi paylaşıyordu. Ancak biri, *"Nedir sizin bu Özal'dan istediğiniz"* diyordu. *"Adam rahmetli oldu gitti, siz hâlâ onunla uğraşıyorsunuz. Hem halk onun değerini anladı, gidin de mezarına bir bakın."*

Halkın tutumu üzerinde ayrıca durulabilir ama, Hakkın rahmetine kavuşmuş biriyle neden uğraşalım? Yaşadığı sürece; yanlış, hatalı, haksız ve tehlikeli gördüğümüz kimi görüş, tutum ve değerlendirmelerine karşı çıktım; bugün olsa gene karşı çıkarım. Ama benim bugün uğraştığım kimseler; Özal değil, Özal'ın yanlış ilke, tutum ve davranışlarını; halkımıza bugün de *"değişim"* adına yutturmak isteyenler. 1980'de olduğumuzdan çok daha kötü bir sosyo-ekonomik yapıya dönüştüğümüz halde, bu durumu *"çağ atlayan Türkiye"* diye yutturmaya çalışanlar.

Neymiş efendim? Türkiye 1980'den sonra *"kabuk değiştirmiş"* ve *"çağ atlamış."* Ve bu yalan, kitle iletişim araçlarıyla öylesine sık tekrarlanıyor ki; kimileri de inanıyor. İnsanların böylesine unutkan olmalarını anlamak mümkün değil.

Bizler 1980 öncesi Türkiye'si'ni; gelir dağılımı yönünden, fırsat eşitliği yönünden, üniversitelerin durumu yönünden, parlamentonun işleyişi yönünden şiddetle eleştirir ve bir *"düzen değişikliği"* için mücadele ederdik. Ama günümüz Türkiye'si hemen her alanda 1980 Türkiye'si'nden çok daha geri durumdadır (Galiba çağ atlarken nereye sıçrayacağımızı bilemedik, geriye düştük...).

1980 öncesi gelir dağılımında; sermaye kesimi ile (rant, kira, kâr ve faiz alanlar) tarım kesimi ve ücretli kesim arasında gö-reli bir denge vardı (Biz bu dengeyi beğenmez ve değiştirmeye çabalardık ama, bugün arar duruma düştük). Şu anda Türki-ye'de tüm dengeler sermaye lehine değişmiş ve tüm kanallar sermayeye yönelmiştir.

1980 öncesinde üniversitelerde bilimsel ve yönetsel bir özerklik vardı. Bugün üniversiteler, atanmayla gelen yöneticile-rin babalarının çiftliği durumundadır. Bu konularda yazıp-çizdik-lerimiz de kimseleri etkilememektedir.

1980'de Amerikan Doları 35 lira idi. Yani o günden bugüne Türk Lirası dolar karşısında neredeyse 350 kat değer yitirdi. İç ve dış borçların anapara ve faiz ödemeleri, bugün bütçenin önemli bir bölümünü oluşturuyor. Yatırımlar azaldı.

12 Eylül darbesi; anarşi, terör ve şeriatçı akımların yaygın-laşması bahanesiyle geldi. Ama o günlerden bugünlere, anarşi ve terör büyük kentlerden Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya kay-masına karşın, azalmadı arttı. Ülke bütünlüğümüz ciddi tehditler altına girdi. Radikal sağ, silahların gölgesinde güçlenmesini sür-dürdü.

12 Eylül sonrasında uygulanan dış politikalar, Türkiye'nin uluslararası arenadaki yalnızlığını arttırdı. Hiçbir temel sorunu-muz çözülemezken, "*Adriyatik'ten Çin Seddi'ne*" hayalleriyle avunduk.

Her iktidar, bir sonrakine "*enkaz devretti.*" Hiç kimsenin ak-lına, "*Bu enkazın sorumlusu kim*" sorusunu sormak gelmedi. Daha doğrusu, bu soruyu sormak isteyenlere fırsat tanınmadı.

Değerler sistemi ve ahlak normlarındaki değişimlerden son-ra, devleti ve halkı soymak, sanki normal bir şeymiş gibi görül-meye başlandı. Hayali ihracatla başlayan bu soygun düzeni; İlk-san'a, İSKİ'ye kadar uzandı. Çalanın çaldığının yanına kâr kal-dığını gören halk, bu tür soygunlarla başedilemeyeceğini sana-rak, "*Çalarsa çalsın, ama hiç olmazsa iş yapsın*" gibisinden te-selliler arar oldu.

Enflasyon zengini daha zengin ederken TÜSİAD icazetli hükümetler, enflasyon canavarını sözde engelleyemediler.

Ve bütün bunların adı; *"değişim"*, *"globalleşme"*, *"dünya ekonomisine entegre olmak"* ve *"çağ atlamak"* oldu. Refah paylaşımı bozulur, siyasal katılım yozlaştırılırken *"kabuk değiştirdiğimiz"* ileri sürüldü. Ve bu soygun düzeninin mimar ve uygulayıcıları *"devrimci"*, bunların şak-şakçıları ve yağdanlıkları da *"ilerici"* sayıldı.

Ne kadar kolay unutuyor insanlar. Ne kadar kolay aldatılıyor. Ama ne bu unutkanlığa izin vereceğiz ne de bu aldatmacalara. Bunun böyle bilinmesinde herkes için yarar vardır.

CESUR OLMAK...

Çok satan gazetelerden biri, geçen pazar günü sekiz sütun üzerinden bir manşet atmış: "Cesur kararlar geliyor." Bir de alt-başlık: "Ekonominin önündeki tüm kısıtlamalar kaldırılacak."

Bu gidişle bizler "cesaret kurbanı" olacağız herhalde. Yahu bu ülkede, o zamanlar henüz "Baba" sayılmayan Sayın Demirel'le; "Evliyalığı henüz ilan ve reklam edilmemiş" Sayın Özal'ın eseri olan 24 Ocak İstikrar Önlemleri'nden daha cesur karar olur mu? Bir gecede paramız pul olmuştu. Bir Amerikan Doları karaborsada elli beş lira iken resmi kur yetmiş lira olarak saptanmıştı. Neden bu kadar yüksek bir devalüasyon yapıldığını soran gazetecileri de Turgut Özal yanıtlamıştı: "Uzun yıllar bu rakamla oynamamak için..." Zaten Allah da biliyor, uzun yıllar döviz fiyatlarıyla oynamadılar... Dolar on bin liranın üstüne kendi kendine yükseldi. Enflasyon da kendi kendine ortaya çıkıyor...

24 Ocak 1980'deki "cesur kararlar" az gelmişti ki, 1984'te 1. Özal hükümeti bir dizi "cesur karar" daha aldı. Zaten Türkiye'ye ne zaman IMF heyetleri gelse, bizim yöneticilere bir cesaret geliyor. Ondan sonra da "acı reçete" edebiyatı başlıyor.

1987 seçimlerinden önce, "bir dönem daha" dediler, "fırsat verin bize, bakın neler yapacağız." Halk bunu pek yutmadı ama, seçim yasasının azizliğiyle bir dönem daha süre aldılar. "Bakalım ne göreceğiz" diye beklerken Özal Çankaya'ya çıktı, göre göre Sayın Akbulut'un başbakanlığını gördük.

Mesut Yılmaz ANAP'a genel başkan olunca, Sayın Özal'la ipleri kopardı. Hani çağ atlamıştık, sahip çıksanıza. Sanki ANAP gitmiş, yerine bir başka parti gelmişti. 1991 erken genel seçimlerine de aynı hava içinde girildi.

Amacım geçmiş günlerde yaşadıklarımızı yinelemek değil. Bu nedenle lafı uzatmak istemiyorum. Ancak her "yeni" iktidar, "cesur" kararlar alıyor, "acı bir reçete" veriyor. Ve sonra da "mangalda kül bırakmayan" bu cesur yöneticiler, "Hadi bana müsaade" deyip işi bir başkasına devrediyor.

İşin hoş yanı, yükü sırtından atanlar, konuşmaya başlıyor. Örneğin Dışişleri Bakanı'yken yıllarca "gıkı çıkmayan" Mesut Yılmaz, başkalarını "pısırik olmakla" suçluyor. Hele geçenlerde, Özal'ın "evladı maneviyelerinden" olan bir köşe yazarı, "Özal olsaydı, KİT'leri çoktan özelleştirmişti" diye yazmaz mı. Bunlar halkın unutkanlığına biraz fazla güveniyorlar, sonları kötü olacak. Yahu Özal bu ülkede yedi yıl "maiyet memurluğu" mu yaptı? Başbakanlık görevindeyken özelleştirseydi ya. Muhalefet yoktu, basın yoktu, başta sendikalar olmak üzere baskı grupları susturulmuştu, üniversiteler YÖK düzenine geçmişlerdi... Konuşmak kolaydır. "Cesur kararlar" alınacakmış. Cesaret; yapılan işin, alınan kararın, gerçek bir maliyeti, bir sorumluluğu varsa söz konusu olabilir. Yapılan hatanın bedelini başkaları ödüyorsa ve ödeyeceği biliniyorsa bunun adına cesaret denmez.

Türk halkını bugün örgütsüz ve medya bombardımanı ile tepkisiz bırakarak şaşkına çevirdikten sonra, "Ekonominin önündeki tüm engelleri kaldıracacağız" derseniz, adama "On yıldır yapılan neydi" diye soramasalar bile bu soru ortada durmaktadır. Hiç kimse "Benden öncekiler beni ilgilendirmez" diyemez. Özal, Akbulut, Yılmaz, Demirel, Çiller; hep aynı siyaset tiyatrosunun oyuncular ve aynı piyesin aktörleri ve aktrisidirler. Bu arada bir kısım insanlara da "muhalefet" rolü verilmiştir. Ama bilinçli, ama bilinçsiz; ama iyi niyetli, ama kötü niyetli, onlar da kendilerine verilen bu rolü oynamaktadırlar.

Ortada bir sürü yalan dolanmaktadır. "Çağ atladık", bunlardan biridir. İyi bir iletişim ağı kurmakla çağ atlanmaz. İnsanı insan yapan, toplumları onurlu kılan tüm değerler ayaklar altına alınmıştır. "Adriyatik'ten Pasifik'e Türk Dünyasının Liderliği" gibi ipe sapa gelmez hayallerle toplumun dikkati başka yönlerle çekilmektedir.

Gelir dağılımı bozulmuştur. Bu gidişle daha da bozulacaktır. Buna karşı önlem alacak "cesaret" nerede? Devletin vergi gelirlerini arttıracak önlemler vardır. Kim bunları yaşama geçirecek kadar "cesur"?

Eski köy düşünlerinde hatırlı konuklar ve ağalar masalarda ağırlanırken; halk çevrede halka olur, damların üzerine çıkar, yiyip içenleri ve oynayanları izlerdi. Kimi zaman sofrada yiyip içenlere bakarak yutkunur; kimi zaman elindeki kuru ekmek ya da dürümü dişler, ama bu arada el çırparak kendince eğlenirdi. Hele eli yüzü düzgün bir de program olursa, keyfine sınır olmazdı.

Türkiyemiz de bu köy düşünlerine döndü. Bir yanda yiyip-içenler; öte yanda bunları seyredip el çırpınlar. Ama bu şenlik, bu şamata ne kadar sürer acaba?

YÜKSELEN DEĞERLER...

Pazartesi günü iki ayrı özel televizyon kanalında iki farklı oturum vardı. Birinde Mart 1994'te yapılacak yerel seçimlerle ilgili olarak adaylar tartışıyordu. Öbüründe ise yeni vergi yasasıyla ilgili olarak, devlet ekonomisinin belli bir dönemde yükünü taşımış iki siyasetçi bir araya gelmişlerdi. Biri iktidar partisinden, biri muhalefetten.

Her iki program da birbirinden ilginçti. Ama ben vergi yasasıyla ilgili tartışmaları yeğledim. Diğerlerini Mart'a kadar daha çok dinleyecektik. Üstelik gitgide kızışan tartışmalarla ve ilginç suçlamalarla. Zira öylesine ilginç transferler gerçekleşti ve öylesine ilginç adaylar ortaya çıktı ki, bakalım bu işin sonu nereye varacak? Herkes birbirinin "*cemaziyülevvel*"'ini biliyor. Kirli defterleri bir açarlarsa, seyredeceğiz şenliği...

Benim izlediğim programda, iktidar partisinden ekonomiden sorumlu başkan yardımcısı vergi tasarısını savunuyor; ama muhalefet partisinden, bir zamanlar ekonomiden sorumlu devlet bakanlığını yapan tartışmacı ise, bu yasanın aleyhine konuşuyordu.

Aslında tartışılan konu vergi yasası idi, ama her iki tartışmacı da işi ekonomik çıkmazlara getirdi. Her iki tartışmacı da ekonomideki çöküntüyü kabul ediyor gibiydiler. Ama şimdi muhalefette olan iktidarda olanı suçluyor; iktidarda olan da, bu işin suçlusunun eski iktidarlar olduğunu ileri sürüyordu. Sevgili Kadir Çelik ise "*Peki, suçlu kim?*" diye sorup duruyordu. "*Suçlu olan sokaktaki vatandaş mı?*" En az beş kez sordu bu soruyu. Ama her iki konuşmacı da topu birbirine atıyordu.

Gerçekten "*Suçlu kim?*". Bu topluma yıllardan beri "*Yükselen değerler*" palavrası altında, acımasız bir sömürü düzenini "*tek yol*" gibi gösterenler kimler? Dış borçları 60 milyar dolara, iç borçları 300 trilyon liraya yükselten ekonomi politikasının sorumlularını nerde bulacağız, nasıl arayacağız.

İktidar partisi adına konuşan tartışmacı, devletin vergi gelirlerinin ücret ve faizleri zor karşıladığını vurguluyordu sürekli olarak. Haklıdır. Ama bunun ne kadarı ücret, ne kadarı faiz? Bunun üzerinde pek durulmadı. Bugün Türkiye, yılda iki yüz trilyonun üzerinde faiz ödeyecek. Hem de bu faizi alanlar tek kuruş vergi ödemeden.

Muhalefet adına konuşan tartışmacı, "*Faizleri yüzde 72'den 87'ye çıkardınız*" diye eleştiriyordu karşısındakini. Peki 72 yapan kimdi? Vergi gelirlerinin yüzde 30'u ücret ve faizleri ödemeye yeterken, 1991'de vergilerin yüzde 90'ının buna ayrılmasının sorumlusu kimdi?

Türkiye 1970-1980 arasında; Kıbrıs çıkarmasına, petrol fiyatlarındaki patlamaya, ABD'nin ambargosuna ve devleti felç eden teröre karşı; ortalama yüzde 20 enflasyonla bugünküne yakın bir kalkınma ortalaması tutturabilmişti. Günümüzün yüzde 60-70'lere varan ortalama enflasyonunun altında kimin sorumluluğu yatıyor acaba? 1983 sonrasının "*yükselen değerlerinin*" bu işteki sorumluluk payı nedir?

Geçenlerde bir meslektaşımız, günlük bir gazeteye yazdığı yazıda "*enflasyon teröründen*" söz ediyordu. Değişik malların son yıllarda gösterdiği fiyat artışlarını bir tür terorizm olarak değerlendiriyordu. Çok doğru bir saptama. Ama acaba bunun sorumlusu kim? Hangi ekonomik kararlar ve politikalar bu sonucu doğurdu? Dünya tatlısı bir insandır kendisi. Dosttur, candandır. Ama yıllardır uygulanan ekonomik politikaları destekleyip, alkışlayıp, bugün bu politikaların sonuçlarına kızmanın mantığı nedir? Ve işin ilginç yanı, ortaya çıkan sonuçları en katı bir biçimde eleştiren kimi meslektaşlarımız, gene aynı politikaların uygulanmasını tavsiye ediyorlar. Gerçekten, anlamak, akıl erdirmek mümkün değil.

1994 bütçesinde yatırımların payı yüzde10'lara düştü. Yıllarca yüzde 25 oranında yatırım yapardı bu devlet. "*Devleti küçülteceğiz*", "*devlet, baba değildir*", "*sosyal devlet ölmüştür*" gibisinden hikmetler eşliğinde iflas ettirdiler devleti. Yüzde yüz oranında vergisiz net faiz geliri elde eden özel sektör de yatırıma yanaşmıyor. Yatırım yapan da özsermaye yerine krediyi yeğliyor. Zira kredi maliyetini, genel maliyetler içine katıyor.

Her yıl bir buçuk milyona yakın insan katılıyor aramıza. Kim iş bulacak bunlara, kim aş bulacak? Bu insanların sorumluluğunu kim taşıyacak?

Renkli kanal sayısı ona çıktı diye, aradığınız Fransız madden suyunu dükkânda buluyorsunuz diye, nüfusun binde üçü bilgisayar kullanıyor diye, telefon kulübesinden Kanada'yı aramak mümkün diye, ünlü müzisyenler Türkiye'de konserler veriyor diye çağ atlamıyor toplumlar.

"*Yükselen değerlere sahip çıkıyoruz*" diyen gençlerin hayal kırıklıklarının faturasını kim ödeyecek? Eğer bunların bedeli demokratik yapımız olursa, bugün acımasız bir kapitalizmi, yükselen değer diye yutturmaya çalışanlardan kim hesap soracak?

Kimileri haksız bir rantı yağmalamanın endişe ve kavgası içinde. Korktuğum şeyler başımıza gelirse, bu rantı da yedirmezler adama.

"YÜKSELEN DEĞERLER" ve TRAFİK

Sanıyorum 1963, ya da 1964'tü. Erzurum'da Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun genel kurulu yapıliyordu. Ben İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği delegasyonunun, sanıyorum en genç üyesi idim. Oraya, Ahmet Ketenci'yi başkan seçmek için gitmiştik. Zaten sonunda bu işi becermiştik de. Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği ve TMTF Ankara Yerel Yönetimi Başkanı, geçenlerde acı bir trafik kazasında yitirdiğimiz Yılmaz Hocaoğlu idi. O zamanlar Türkeş'ci havalardaydı. Kongre boyunca çatıştık durduk. Sonra yollarımız tümüyle ayrıldı. Rahmetli Hocaoğlu, "Sağ'ın hemen tüm partilerine girip-çıkıp, TBMM Başkan Vekilliği gibi en yüksek mertebeye ulaştıktan sonra, talihsiz bir biçimde yaşamını noktaladı.

Mümin Gençoğlu'yla Gölcük'te bir sendika semineri sonrasında tanışmıştım. Enerji doluydu. Öğrenim açlığı içindeydi. O da talihsiz bir trafik kazasına kurban gitmeseydi, önünde nice başarılar vardı.

Gene çok acı bir trafik kazasında yitirdiğimiz Adnan Kahveci; genç yaşta zekâsının ışıltısıyla parlamış, ışık saçan bir insandı. Zeki, sevecen ve inanılmaz derecede mütevazıydı. Bu talihsiz kaza, (bence) yeri doldurulmaz bir boşluk bıraktı.

Altı ayda üç milletvekilinin trafik canavarının kurbanı olması... İnsan gerçekten isyan ediyor. Tümüne Allah'tan rahmet diliyorum.

Ancak, Yılmaz Hocaoğlu'nun vefatından sonra bir gazetede okuduğum bir haber, doğrusu beni biraz düşündürdü. Gerçekten son üç kazada yitirdiğimiz üç değerli milletvekili de aynı partinin,

ANAP'ın üyesiydi. Sayın Mesut Yılmaz bu şanssız rastlantıyı *"Takdir-i İlahi"* olarak değerlendiriyordu. Ancak gazetede okuduğum zaman anımsadığım üzere, 1985'ten günümüze, ANAP'ın 12 değerli milletvekilini trafik kazalarında yitirmiştik. Acaba burada *"Takdir-i İlahi"*nin yanı sıra, başka şeyler de var mıydı? Acaba yakınlarını, derin ve dinmeyen acılar içinde bırakarak aramızdan ayrılan bu insanlar, yanlış bir felsefenin talih-siz kurbanları olabilirler miydi?

Gündelik yaşamımızın hemen her noktasında olduğu gibi, trafikte de hergün, inanılmaz şeyler yaşıyoruz. Cahil kamyon ve minibüs sürücüleri bir yana; kent içi ve şehirlerarası yollarda, *"yükselen değerler"* paralelinde, garip bir trafik şımarıklığını gözlüyoruz.

Aşırı hız yapmak, yanlış sollamak, tek yönlü yolda manevra yapmak, girilmez işareti olan yola girmek, oto yollarda zig-zaklar çizerek araç geçmek, yüz kırk kilometre hızla giderken araç telefonu ile konuşmak, kent içinde önündeki aracın yolunu keserek önden gitmek istemek vb. gibisinden şımarıklıkları hep belli bir tip insanlarda görüyoruz.

Çoğu kez atlarında lüks ve pahalı arabalar olan ve kuralları tanımamayı ve kurallara uymamayı marifet sanan; hakkı olup olmadığını düşünmeden öncelik almaya çalışan bu insanlar, acaba çarpık bir dünya görüşünü mü sergiliyorlar karayollarında? Ayrıca biraz eşelendiği zaman görülüyor ki; çoğu bu lüks arabalara ve sürücü ehliyetlerine, oldukça ileri yaşlarda oldukça ileri yaşlarda ulaşan tipler.

ANAP'ın trafik canavarının kurbanı olan 12 milletvekilinin anılarına asla saygısızlık niyetinde olmaksızın *"acaba"* diyorum, *"Kimileri, ekonomik, siyasal ve toplumsal yaşamdaki felsefelerini, karayollarına da mı yansıtıyorlar?"*

Bu felsefenin öncüsü de benzer şeyler yapardı. Tüm kuralları altüst ederek, devlet malı makam otosunun direksiyonuna oturur ve *"saatte yüzseksen yapmakla"* övünürdü. Hiç kimse, *"Beyefendi, siz o direksiyona oturamazsınız"* da diyemezdi, *"Hız limitlerini aşmaya sizin de hakkınız yok"* da diyemezdi. Rahmetli, *"Kanun ve kurallar; başkaları için, sıradan insanlar"*

içindir" diye düşünürdü herhalde. Korkarım günümüz toplumunda, bu düşünceyi paylaşan insanların sayısı hızla artmakta. Sınıflar arasında gelire dayanan bir uçurum açıldıkça, kendini yüksek sınıftan sananlar, her şeyleri *"farklılaştırmaya"* çalışıyorlar.

Günümüzün *"yükselen değerleri"* haksızlık, kural tanımazlık ve eşitsizlik temelleri üzerine kurulmak isteniyor. Ama maalesef, trafik bu hatayı afettmiyor.

DEVLET ÇÖZÜLÜYOR...

Bütün bu işler, *"Anayasanın bir kere ihlal edilmesiyle bir şey olmaz"* diyen zihniyetin devlete egemen olmasıyla başladı. Bu zihniyeti dile getiren kişi, yasal olarak oturmaması gereken kamu malı arabanın direksiyonuna kurulus, sürat tahditlerini altüst ederek yolculuk yapardı. Etrafındaki yavaşkların, *"Beyefendi, maaşallah müthiş araba kullanıyorsunuz"* iltifatlarına da pek memnun olur, *"Biraz hızlı kullanıyoruz işte...."* diyerek *"tevazu sergilemesi"* yapardı.

Ve herkes, bir kenarından yasaları kemirmeye başladı. Siyasal partiler, yasal olmayan korsan televizyonlarla seçim propagandası yapıyor, belediyeler halka sevimli görünebilmek için bu korsan televizyonları, beldeleri halkına seyrettirmenin yollarını arıyorlardı. Kanunsuzluklarla mücadele etmekle görevli bulunan güvenlik kuvvetleri, kendileri kanunları çiğniyorlardı. Yasal olarak suç olmasına karşın karakollarda insanlara işkence yapılıyordu. Ve kendileri böyle yasaları çiğneyenler, başkalarını yasaları çiğnemekle suçlayabiliyorlardı.

Aslında yasaları çiğnemeye de pek gerek yoktu. Zira bu sömürü düzeninde güçlüyü daha güçlü kılacak, güçsüzün iyice sesini kısacak tüm önlemler alınmıştı. İş, kapağı *"egemen güç arasına"* atabilmekteydi. Bir kez o kulübe üye oldunuz mu, tüm sorunlarınız çözümleniyordu. Hatta yasaları ayaklar altına almak hak ve yetkiniz de doğuyordu.

Üniversiteler de bu sürecin dışında kalmadı. Yüksek Öğretim Kanunu, ilginç bir yönetim oligarşisi ortaya çıkardı. YÖK Başkanı rektörleri seçiyor, rektörler dekanları belirliyor, dekanlar

bölüm başkanlarını atıyor ve bölüm başkanları da öğretim üyelerini zapturapt altına alıyordu. Ve kısa bir süre içinde üniversitelerimiz de bu "ahbap çavuş" ilişkisine uygun bir biçim aldılar.

Ama yetmiyordu. İlginç bir çıkar zinciri en olmayacak insanları birbirine yakınlaştırıyor, birbirine kenetliyordu. Örneğin siyasal yaşama giriş gerekçesi olarak YÖK'ün haksızlıklarını gösteren bir eski öğretim üyesi, bir süre sonra YÖK'ün en hararetli savunucusu kesiliyordu. YÖK sorununu iki maddelik bir yasayla çözeceğini ilan eden bir siyasetçi, başbakan olduktan sonra nasıl bir yasa değişikliği yapılması gerektiğini, yıllardır eleştirdiği YÖK'e sorabiliyordu. İnandırır gibi değil..

Celal Erçikan yıllardır mücadelesini sürdüren bir profesör. Başvurduğu tüm yasal yollardan başarılı sonuçlar almış. Ama bir türlü yasaların gereğini uygulatamıyor. Kendisine kitle iletişim araçları da kapanmış. Ne sesini duyurabiliyor ne soluğunu. Ve korkarım birileri yasal olmayan bir biçimde, bir yerlerde oturmaya devam ediyorlar.

Ve bir ülkenin üniversitelerinde yasaların uygulanması konusunda kuşku ve tereddütler doğarsa, bu yasaları kim dinler, kim uygulayabilir?

Belediyelerde imar yasalarına uyulmuyor. Kamu kurumlarının birçoğunda yargı kararlarının gereği yerine getirilemiyor. Maliye örgütü vergi yasalarının gereğini uygulamaktan aciz. Uygulamaktan aciz olması bir yana, yasal sorumluluklarını yerine getirmeyenlerin isimlerini açıklayamıyor. Ve bu memlekette hukukun üstünlüğünden bahsediliyor, hukuk devletinden bahsediliyor.

Devlet hızla çözülüyor. Herkes yarasını kendi yapıyor ve kendi uyguluyor. Güneydoğu'da PKK yasalarının etkinliğini artırması bir yana; İstanbul'un, Ankara'nın göbeğinde kendilerine mafya adını layık gören bir garip takım hükümrân oldu.

Çek-senet mafyası bir yanda, arazi mafyası bir yanda, otopark mafyası bir yanda, pazarcı mafyası bir yanda, eğitim mafyası bir yanda... Kimileri yasalara dayanarak soygun yapıyor, bir kısmı yasaları çiğneyerek. Ama her yerde soygun var ve her yerde soyulanlar aynı insanlar. Ve devlet, hızla çözülüyor...

BİR YAŞAM ve ALINTERİ

Başbakan Sayın Süleyman Demirel Çankaya'ya çıkacak gibi görünüyor. Ne diyelim, hayırlı olsun. Aslında tüm yaşamı boyunca "üreten" bir insanın, cumhurbaşkanlığı gibi siyasal geleceğimizde "pasif" bir makama heves etmesinin ardında, elbette bizim bilmediğimiz, bilemeyeceğimiz psikolojik nedenler vardır. Ancak bana öyle geliyor ki; eğer Sayın Demirel siyasal haklarla ilgili 1987 Referandumu sonrasında gönlünde yatan aslanın Çankaya olduğunu çıtlatsaydı, sanırım "kırk yıllık kardeşi" olduğunu ancak vefatından sonra öğrendiğimiz Sayın Özal, buna pek karşı çıkmazdı. Ve Türkiye'nin son beş-altı yıllık siyasal yaşamı da bunca çalkantıyla sarsılmazdı.

Bizim kuşak Sayın Demirel'in "barajlar kralı" olduğunu pek hatırlamaz. Tabiri caiz ise, Sayın Demirel'in gündelik yaşamımıza girmesi, Adalet Partisi Büyük Kongresi'nde ABD Başkan Yardımcısı'yla el sıkışırken çektiği bir fotoğrafı dağıtarak, genel başkanlık yarışında Sadettin Bilgiçi yenmesiyle başlamış, Ürgüplü hükümetinde başbakan yardımcılığına gelmesiyle de, Sayın Demirel siyasal sohbetlerimizin tuzu biberi olmuştu.

Ürgüplü hükümeti, İsmet Paşa'nın zoraki destekli azınlık hükümetinin düşürülmesiyle kurulmuştu. İnönü başbakan olarak gittiği ABD'de, başbakanlıktan düştüğünü öğrenmişti. O zamanki öğrenci örgütlerinin bir kısmı da, bu düşürülmenin "kökü dışarda bir oyun" olduğunu ileri süren bir bildiri yayımlamış ve alışılmış olduğu üzere Atatürk'e şikâyet etmişlerdi. Bildirinin altındaki imzalardan biri de benimdi. Kimi zaman birileri bizi "kökü dışarıda olmak"la suçlardı, kimi zaman da biz "birilerini".

Ama bu bildiriden sonra Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun devletten aldığı ödenek konusunda Ankara'ya gittiğimizde, Cihat Bilgehan bu bildiriye burnumuza uzattığında ve "Buradaki İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Kongre Başkanı Toktamış Ateş hanginiz?" diye sorduğunda epey sıkılmıştım. Ve doğrusu hükümet ödeneğini de kısmamışlardı.

Bir zamanlar caddelerde "Morrison Süleyman" diye bağırان da bizdik, 12 Mart sonrası, "Beyin Hükümeti"ni devrimcilik adına onaylayan da. "Onbirler'in istifasıyla" 12 Mart'ın ne olduğu ortaya çıktı ama, biz bunu anlamakta geç kalmıştık.

1970-1980 arası 1. ve 2. Milliyetçi Cephe dönemlerinde Demirel'de 1971 öncesinin "hoşgörüsü" kalmamıştı. Bir zamanlar "yollar yürümekle aşınmaz" diyen Sayın Demirel, öğrencilerin arasında kamplaşmayı körüklemiş ve meydana "ülküçü gençlik"i sürmüştü. Sırasında ve gereğinde polis bunlara fazlasıyla "arka çıkıyordu", ama, genelde arka planda kalıyordu. Ancak 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamı içinde, toplumdan gelen talepler frenlenemiyordu. Kaldı ki tek başına iktidar olamasalar bile, 1973 ve 1977 seçimlerini sosyal demokratlar almışlardı.

1979 sonlarında beş ildé boşalan milletvekilleri için yapılan bir "kısmi seçim" Demirel'e gene başbakanlık yolunu açtı. 24 Ocak Kararları, o dönemde açıklandı. Özgürlükçü demokrasi koşulları içinde böyle bir istikrar programının uygulanamayacağını Sayın Demirel nasıl düşünemedi, hâlâ aklım ermez. Ve kendi tabiriyle "seyirciyi tribünden sahaya çekmek isteyen" Sayın Ecevit'in feryatları sürerken, 12 Eylül'de "birileri düdüğü çaldı" ve maç bitti.

Kimi hekimler ve ruhbilimciler "insanlar kırkıandan sonra değişmezler" diye konuşadururken, Demirel Hamzaköy ya da Zincirbozan'da yeniden 1971 öncesinin Demirel'i oldu. Hatta demokrasiye olan yaklaşımı "hoşgörülü olma" özelliğinin de ötesine giderek, bir tür "demokrasi savaşmıcısı", "demokrasi mücahidi" oldu. Ve 1987 sonlarından itibaren, elinde fötr şapkası, yıllardır horlanan insanların "baba"sı olarak miting meydanlarına çıktı.

Sayın Demirel'in Sayın Özal ve partisi hakkında o dönemde söylediklerine değinmeyeceğim, bunlar ileride ele alınır. An-

cak şunu belirtmek boynumun borcudur ki; Sayın Demirel'in babilğine pek güvenmemekle birlikte demokratlığına çok yerde kefil oldum. (Şimdi başta Emre Kocaoğlu olmak üzere kimi dostlarım, bu kefaleti burnumdan getirmeye başladılar bile.)

Bu da böyle bir yaşam işte... Eğer Sayın Demirel, Çankaya'ya ulaşabilirse; sanıyorum kendini, çok sevdiği okumaya yazmaya biraz daha verecektir. Bundan da kimi yararlar sağlanabilir.

Aslında Sayın Demirel, otuz yıldır "haşır neşir" olduğumuz bir siyasal kavga sonunda yorulmuş da olabilir ve bunu da anlayışla karşılamak gerekir.

Ancak 1987'de "kendim için bir şey istiyorsam namerdim" sloganıyla yola çıkıp; 1993'te "bu iş başıma kalıyor" gibisinden, doğru olmadığını herkesin bildiği bir sloganın ardına sığınması pek hoş olmuyor.

Hele geçenlerde Çankaya'ya çıkma hakkının gerekçesi olarak, "ülkenin her karışında alın terinin olduğunu" ileri sürmesi, hiç hoş değildi. Zira çayırarda güreş atan karakucak ve yağlı pehlivanlarımız ülkenin dört bir yanında sadece alınlarından ter dökmez, her bir yanlarından ter akıtırlar. Şimdi aynı gerekçeye dayanan siyasal taleplerle ortaya çıkarlarsa, başta Sayın Demirel, hepimiz çok zorda kalırız.

DYP'NİN SONU MU?

Sayın Demirel 12 Eylül yönetimine karşı kıran kırana bir mücadele yürütürken (ya da bizler yürüttüğünü sanırken) anlamakta zorlandığımız kimi hususlar vardı.

Büyük Türkiye Partisi kapatılmıştı. Aralarında Sayın Demirel'in de bulunduğu bir grup siyasetçi gözaltına alınmışlardı. Aslında bu gözaltı da garip bir gözaltıydı. Mahkûm desek değil, tutuklu desek değil...

Sayın Demirel'in Türkiye'nin siyasal yaşamının hukuksal düzeniyle ilgili olarak 1965'ten beri dilinden düşürmediği şikâyetlerinin hemen hepsi, gene Sayın Demirel'in daha önceleri önermiş olduğu biçimde değişiyordu.

Bakanlıkların çoğu eski Adalet Partisi sempatizanlarının kontrolündeydi. Kültür Bakanlığı gibi birkaç bakanlığın alt kadrolarıyla, bir kısım üniversitelerin yönetimi MHP'lilerdeydi. Sanıyorum dünyada masonlarla ırkçı sağcıların işbirliği ve kader birliği yaptığı tek örgütlenme, 12 Eylül sonrası YÖK düzeni içinde Türk üniversitelerinde olmuştur.

Demirel'in 'ülkücü'lere yıllar boyunca yaptıramadığı şeyi 12 Eylül yönetimi yapmış ve 'sol'u sokaklardan silmişti. Hatta sadece sokaklardan silmekle yetinmemiş, tüm izlerini kazıma çabasına girişmişti.

"Bana sağcılar suç işliyor dedirtemezsiniz", "Tetik çeken parmakla tespih çeken parmak bir olur mu" vb. gibi vecizeleri olan Sayın Demirel'in 12 Eylül yönetimine karşı çıkmasının ardındaki gerekçeleri anlamakta zorlanıyorduk.

Ne derecede gerçeği yansıttığına bugün bile emin olamadığım bazı şeyler duyardık. Yok efendim, kendisinden destek isteyen kimilerine, "Siz askerlerin ardından gidiyorsunuz, ben demokrat ve sivilim" demiş; yok İhsan Sabri Çağlayangil'i elçi olarak Avrupa ülkelerine göndermiş, yok anayasa oylamasında "oylarınız hayırlı olsun" demiş gibisinden rivayetler gelirdi kulaklarımıza.

Sayın Demirel'in durumu, biraz da eski MHP'lilere benziyordu. Gerçekten, bu eski MHP'lilerden biri mahkemede "Siz bizi burada yargılıyorsunuz, ama düşüncelerimiz iktidarda" demişti ki, bu düşünce önemli ölçüde doğrudu.

Bana öyle geliyor ki her şeye karşın o dönemde Demirel'in ANAP'a bakış açısı fazla katı değildi. Ancak Sayın Özal'ın 1983 sonrasında Demirel dönemi dahil, TC'nin tüm geçmişine sünger çekerek tek adam olmaya sıvanması Demirel'i gerginleştirdi.

Hele parlamento aritmetiğinin uygun olmasına karşın, Sayın Özal'ın siyasal hakları vermemesi ve dahası, bunu bir referandum konusu yapması, ipleri iyice koparttı.

Gerçekten 1987 "Siyasal Hakların Geri Verilmesi" referandumu, tam bir demokrasi ayıbı idi. Dünya üzerinde hiçbir özgürlükçü demokraside insanların bir kısmı, diğer bir kısım insanların siyasal haklarının olup olmamasına karar veremez. Bu hak doğuştan vardır. Ve bugün kimilerinin demokrasi havarisi ilan ettikleri Sayın Özal, o gün yapılan itirazlara "Biz böyle münasip gördük" diyerek, işin içinden sıyrılmıştı.

ANAP'ı "icazetli parti" olarak niteleyen ve kendilerini "misyon partisi" olarak gören DYP tabanı, "iktidara alışık" bir tabandı. Fakat gerek 1987 referandumunda, gerekse ardından baskın biçiminde gelen 1987 erken seçiminde "devlet", DYP'lilerin karşısına dikilmişti. Hüsamettin Cindoruk "emaneti" sahibine teslim etmişti, ama emanetin sahibi 1991 genel seçimlerine kadar çok zorlanacaktı. Türkiye'de merkez sağ, iki partiyi barındıramazdı. Biraz da 12 Eylül'e tepkileri düşünen Demirel, merkez sola da sempatik gelebilecek sloganlara sarıldı. 12 Eylül'ün çok ağır darbelerini yiyen sol, yaralarını saramamıştı. Ve bu alan bir ölçüde Sayın Demirel'e kaldı.

1991 öncesinde DYP'nin "misyon"u 12 Eylül'ün yaralarını sarmak ve demokrasiyi tüm kurum ve kurallarıyla işletmekti. Ancak hükümet ettikleri ilk 500 günde bu konuda pek bir yol alamadılar. Bu arada doğal olarak AP'nin manevi mirasına sahip çıkmakla birlikte, adını almadılar. Fakat partideki ve Meclis grubundaki kimi isimlere ve bunların kimi olaylar karşısında kimlerle işbirliğine girdiklerine baktığımız zaman, "Acaba DYP, AP'ileşiyor mu" diye düşünmeye başlamıştık ki, Sayın Demirel'e Çankaya yolu açıldı.

DYP'nin misyonu, Sayın Demirel'in belirlediği bir misyondur ve önemli ölçüde aşınmıştı. Şimdi gündemde olan, misyonu biten ve lideri giden bir partinin sonunun ne olacağıdır.

Ben DYP'nin siyasal yaşamının biteceğine inanmıyorum. Ancak uzun dönemde merkez sağda DYP'nin mi, ANAP'ın mı ayakta kalacağını kestirmekte zorlanıyorum. Ancak hiç kuşku yok ki ilk muhtemelen erken genel seçim sonrasında Türk siyasal yaşamında sağ ve soldaki yapay bölünme sona erecek ve güçlü olanlar ayakta kalacaktır.

12 EYLÜL'ÜN ETTİKLERİ

Yarın DYP Kongresi toplanacak ve genel başkanını seçecek. Seçilecek genel başkan, ilk genel seçimlere kadar Türkiye'de başbakanlık yapacak. Ve bu ilk genel seçimler, büyük olasılıkla erken genel seçimler olacak.

Genel başkanlığa soyunan sayın adaylara bakıyorum, bir gözleri Çankaya'da. İlkokul korosunda şarkı söylerken yan gözle anne-babasını gözleyen birinci sınıf öğrencilerine benziyorlar. Çankaya'daki 'baba' da baba hani. Ne öldürüyor, ne öldürüyor. Bir yandan 'tarafsızım' diye beyanat üstüne beyanat verirken bir yandan da ona-buna göz kırıyor.

'Medya'ya da gün doğdu. (Şu medya lafına hem sinirleniyorum hem de kullanıyorum. Herhalde bu da 12 Eylül'ün ettiklerinden.) Medya her gün yeni sürprizler ve gösteriler sunuyor. Basının farklı kanatları farklı adayların 'amigoluğunu' üstlenmiş durumda. Bu farklı bombardıman karşısında DYP delegeleri de şaşkın. Onlar da gözlerini Çankaya'ya diyorlar. Çünkü "Baba'nın bir bildiği vardır." Eh, zaten kendileri 'icraatın başı' değil mi?

Düşünüyorum da acaba 12 Eylül rejimi ve bunun getirdiği siyasal yapı olmasaydı ve özellikle 12 Eylül'ün siyasal ahlakta ortaya çıkardığı büyük tahribat olmasaydı, bugün siyaset adamı diye topluma yutturulmak istenen isimlerden kaç tanesi meydanlara çıkabilirdi? Bu sayın adayların çoğu 'siyaset amatörü' bile değiller. Sadece Sayın Sezgin ve Sayın Toptan, siyaset okulunun sıralarından geçmişler. Ama onlar da sınıflarının en parlakları arasında değillerdi.

Bakıyorum, "Türkiye'de vergisini tam ödeyen enayidir" diyen ve böylece 'vergi kaçakçısı' olduğunu iftiharla söyleyen biri, Sayın Demirel'in koltuğunun altında, yedek güç olarak tutuluyor,

Siyasal yaşamın zor sınavlarından başarı ile geçmiş bulunan Cindoruk, Gölhan, Oral gibi isimler 'torpil fukarası' oldukları için kendilerini ortaya atamıyorlar.

Oysa ki ne kadar zor günler içindeyiz ve ne kadar zor günler bekliyor Türkiye'mizi. İç politikada, dış politikada, ekonomide ne kadar zor ve riskli kararların eşiğindeyiz. Bu adaylardan hiçbiri bu işin manevi yükünü kaldıracabilecek gibi görünmüyor. Acaba kararlar bir başka yerde mi alınacak? Acaba kararları alanlar ya da alacak olanlar, en kolay kabul ettirebilecekleri kişiyi mi aramaktalar? Gerçekten bilemiyorum.

Demokrasilerde devletin sahibi halktır. Doğru ama halk, sahibi olduğu bu devleti temsilcileri vasıtasıyla yönetir. Temsilci denince salt milletvekili anlaşılmaz. Her türlü 'seçilmiş' siyasetçi temsilcidir. Ve DYP Büyük Kongresi delegeleri de temsilcidir. Devletin sahipleri arasındadırlar. Acaba kaç tanesi genel başkanlığa adaylığını koyan isimler üzerinde düşünüyor? Acaba kaç tanesi sayın adayların niteliklerini değerlendiriyor? Gözler Çankaya'da, kulaklar kulislerde. Yok "TÜSİAD şunu destekliyormuş", yok "Sayın Cumhurbaşkanı bunu istiyormuş", yok "Güneydoğu sorununu bu aday çözmüş", yok "Şu aday seçilmezse IMF çok kızarmış"...

Siyasal yaşamımızdaki bu başıbozukluk ve kendine güvensizlik, son dönemlerin ürünüdür. Toplum tam anlamıyla bir vesayet altına sokulmuş ve toplumsal değerler sistemi ve siyasal ahlak alt üst edilmiştir. Yoksa, kolay mı DYP gibi bir kitle partisine başkan aday olmak? Kolay mı elli yıllık bir 'misyon'a sahip çıkmak? Her ne kadar ben bu misyonu temsil eden kadrolara yaşamım boyunca karşı olduysam da demokrasi, ancak bu farklı misyon sahiplerinin kalitelerinin artmasıyla kalite kazanır. Nedir sağdaki ve soldaki bu dağınıklık? Türkiye'deki askeri darbelerin en kötü tarafı, nitelikli siyasal kadroları tasfiye ederek, meydana niteliksiz kadrolara açmasıdır. Hele 12 Eylül, bunun en kötü örneğidir.

Rejimin adı ne olursa olsun, toplumları 'egemen ekonomik güç' yönetir. Zaten bu böyle olmazsa, 'kıyamet kopar.' Sağ ve sol yönetimler arasındaki fark 'egemen ekonomik güç'ün bileşiminde görülür. Egemen güç sağ rejimlerde, bir avuç sermaye sahibidir; sol rejimlerde ise (hiç olmazsa kuramsal olarak) ekonomik güç dağıtılmış olduğu için kitlelerin temel kararlara 'katılımı' daha fazladır.

Batı toplumlarında burjuvazi yüzyıllarca süren bir kavganın sonunda iktidarını perçinlemiştir. Ama sosyal demokratlar hiçbir zaman rahat vermezler. Az gelişmiş ülkelerde ise dengeli bir burjuvazi olmadığı için sorunlar giriftleşir.

Türkiye'de 12 Eylül öncesinde nispeten kaliteli bir burjuvazi-nin oluşma umudu vardı. Fakat 12 Eylül ve bunu izleyen Özal dönemi, tam bir 'lumpen burjuvazi', yani 'sefiller burjuvazisi' ortaya çıkardı. Temel özellikleri; eğilip-bükülmek, utanmadan yalan söylemek, çalıp-çırmak, güçlünün önünde takla atmak-el öpmek, güçsüzü ezmek ve el öptürmek olan; eğitimsiz, görgüsüz ve hazımsız bir burjuvazi, 'kapkaççı' bir egemen güç ortaya çıkardı ve Türkiye'nin yönetiminde bunların ağırlığı gitgide artıyor.

DYP Genel Başkanı'nı işte bu güç belirleyecek. Umarım DYP'nin delegeleri 'demokratikleşme ile sefilleşmeyi' birbirinden ayırabilsinler.

HADİ BAKALIM...

DYP, Olağanüstü Genel Kurulu sonunda Sayın Tansu Çiller'i genel başkanlığa seçerek, Sayın Özal'ın ölümüyle başlatılan gereksiz buhranın bir aşamasına daha son verdi. Şimdi bir süre; koalisyonun "encamı", kabinenin "yapısı" ve DYP-ANAP koalisyonu ya da "Ana-Yol" planlarının gerçekleşme olasılıkları tartışılacak. Öyle görünüyor ki; Mart 1994 yerel seçimleriyle birlikte, erken bir genel seçim yapılması olasılığı fazla uzak değil.

Anlaşıldığına göre, Sayın Cumhurbaşkanı adaylar arasında tarafsız kalmış. Eğer Sayın Çiller'in Demirel'e "rağmen" kazandığını, Sayın Sezgin'in de Demirel'e "rağmen" kaybettiğini düşünen varsa, çok yanılır. DYP Genel Kurulu, en azından bu bileşimiyle, Demirel'e rağmen hiçbir karar almazdı.

Peki, DYP Genel Kurulu delegeleri, üç aday arasından neden Sayın Çiller'i yeğlediler? Bugünkü yazımda bu nokta üzerinde durmak istiyorum.

Cumartesi günü yazımda da vurgulamış olduğum üzere; bir memlekette egemen ekonomik güçle, egemen siyasal güç, kolay kolay birbirinden ayrılamaz. Aslında bu ilişkiler son derece girift ilişkilerdir ve birkaç satırla kesin yargılarda bulunmak doğru değildir. Ancak ilişkiler ağı ne denli girift olursa olsun, sonuç net ve açıktır.

Kongre günü DYP'de ortaya çıkan üç adaydan her biri, farklı bir görüntü içinde bulunuyordu.

Sayın Toptan, DYP içindeki tutucu kanadın temsilcisi durumundaydı. Milli Eğitim Bakanı olarak laikliğe bağlılığı konusunda ciddi kuşkular uyandıran Sayın Toptan; bu izlenimi bir ölçüde

silebilmek için, çağdaş görünümlü sayın eşini de TV kameraları önüne çıkardı ama, bu çabaları da boşuna oldu.

Sayın Sezgin; "istikrar", "misyona vefa" ve "örgüt" imajlarına sarılmak istedi. Aslında çok deneyimli ve başarılı bir siyasetçi olan Sayın Sezgin'in, adına da yakışır bir biçimde "durumu sezmesi" ve Sayın Toptan'ı çekilmeye ikna edemedikten sonra, meydanı terk etmesi gerekirdi. Sayın Sezgin; ya (bence) pek rasyonel olmayan bir siyasal yatırım yaptı ya da son dakikaya kadar Çankaya'dan olumlu bir işaret bekledi.

Sayın Çiller ise; egemen ekonomik gücün, iş çevrelerinin ve bunlara bağlı olarak "medya"nın adayı idi. Her ne kadar "değişim" ve "yenileşme" sloganlarıyla ortaya çıkmışsa da, bunların sadece lafta kalacağını, kendisi dahil herkes biliyordu. Son iki yıllık hükümet deneyimi, Sayın Çiller'in hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini ve yenileştiremeyeceğini açıkça göstermişti.

Çoğu "siyaset kurdu" olan DYP delegelerinin bunu görmemesi mümkün değildi. Peki o halde DYP delegeleri neden Sayın Çiller'i seçtiler de yıllarca DYP'nin hamallığını yapmış bulunan diğer adaylara ve özellikle de Sayın Sezgin'e oy vermediler?

Doğrudan halkın içinden gelen DYP delegeleri, toplumda yeni bir "görüntü" ve "imaj" arayışı olduğunun bilincindeydiler. Sayın Özal döneminde oy oranı %20'lerin altına düşen, ANAP'ın Sayın Yılmaz'la nasıl ivme kazandığını yaşamışlardı. Refah Partisi'nin toplumda uyandırdığı yeni görünüm ve imajı bozmamak için MSP adını reddetmelerini ve bunun RP adına olumlu sonuçlarını değerlendirmişlerdi. Aslı-astarı olmasa da, "yenileşme", "değişim" vb. gibi sloganların toplumda olumlu yankılar uyandıracağını biliyorlardı.

Bundan neredeyse otuz yıl önce, Adalet Partisi Genel Başkanlığı için Sayın Saadettin Bilgiç'le Sayın Süleyman Demirel çekişmişlerdi. O zamanlar çok daha tutucu olan AP delegelerinin, partiyi yıllarca sırtlamış olan Sayın Bilgiç'i büyük çoğunlukla seçeceği sanılıyordu. Kongrede Sayın Demirel'in mason olduğunu belgeleyen bildiriler dağıtılıyor, tribünlerde Demirel'e karşı bir hava estirilirdi.

Bir gazete muhabiri, tutucu izlenimi veren yaşlıca ve sakallı bir delegenin, elindeki Demirel posterini sallayarak Demirel lehine tezahürat yaptığını görünce, "Amca bak, Demirel masön-müş, neden destekliyorsun" diye sormuş. Gülmüş adam, "evladım" demiş, "Biz burada Karapınar köyüne muhtar değil, Türkiye Cumhuriyeti'ne başbakan seçiyoruz." Acaba benzer bir soru pazar günü Sayın Çiller'e oy veren delegelere sorulursa, bir kısımdan benzer bir yanıt alınır mıydı?

Çiller'e oy sağlayan bir başka husus, Sayın Demirel'in gerçekten tarafsız kalması olmuştur. "Baba bunca yıllık mücadele ve kader arkadaşları, Sezgin ve Toptan'a sahip çıkmadığına göre, bir bildiği vardır" diye düşünenler, oylarını Sayın Çiller'e atmışlardır.

Ve medyanın etkisi... Tek belirleyici faktör değildir ama, "adamı rezil de ederler, vezir de..."

Sayın Tansu Çiller'i şimdi çok zor günler beklemektedir. Uzaktan sesi hoş gelen davul, şimdi kulağının dibinde çalacaktır. Hem de ne çalma...

Ve Sayın Çiller'e meslek dayanışması çerçevesinde yürekten bir temenni. Yüzündeki güzel tebessüm silinmedikçe; hem kendisi hem de Türkiye için işleri iyi gidiyor demektir. Doğrusu bu yapı ve kadrolarla fazla bir umudum yok ama, gene de başarılar diliyorum.

Hadi bakalım...

IV

GÜNEYDOĞU SORUNU

SAVAŞ ve TERÖR (1)

Bundan iki ay kadar önce, haftada üç kez de olsa, *Cumhuriyet*'e sürekli yazmaya başladığımda kimi dostlarım, "Yahu nasıl sürekli yazarsın, bu işin altından nasıl kalkarsın?" gibisinden endişeler dile getirmişlerdi. Doğrusu önceleri pek kuşku yokken; bu tür konuşmalar, bende de kuşku uyandırmıştı. Fakat şimdi bakıyorum da eğer güncel olanı yakalamak isterseniz, haftada üç gün de kimi zaman yetersiz kalıyor.

Örneğin geçen günlerde son derece önemli üç olay oldu. Bunlardan biri, Kaynak Yayınları ve Aydınlik Bürosu'na yapılan ve renkli basınının inanılmaz bir biçimde görmezden geldiği saldırıydı.

İkincisi Sayın Hüsamettin Cindoruk'un Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığına ve başbakanlığa aday olmadığını açıklarken satır aralarında Sayın Süleyman Demirel'i müthiş bir biçimde eleştirmesiydi.

Üçüncüsü ise PKK teröristlerinin Elazığ-Bingöl karayolunu keserek kaçırdıkları 35 silahsız asker ve 3 öğretmeni öldürmeleri ve bunu izleyen gelişmelerdi.

Bugün pazartesi. Allah bilir sizin bu yazıyı okumakta olduğunuz perşembeye kadar daha nice önemli gelişmeler olacak ve değinemeyeceğim. Yani diyeceğim; insan Türkiye'de konu bulma konusunda pek zorlanmıyor. Asıl zorlanılan husus, bunca önemli olay arasında hangisinin ele alınması gerektiğine karar vermek.

Bugün, Elazığ-Bingöl karayolundaki PKK terörünü ele almak istiyorum. Zira bana kalırsa, yukarıdaki üç konu arasında,

Türkiye'miz açısından en yaşamsal önemi olan konu, bu konudur. Zaten benim bildiğim, Aydınlık'çı dostlarıma böyle saldırılar vız gelir. Ankara'daki 'siyasal itişme' de aslında çok fazla anlamlı değildir. Ha Ali ile Veli olmuş, ha Veli ile Ali...

Türkiye'deki 'Güneydoğu ve Kürt sorunu', ülke bütünlüğümüz açısından birinci dereceden önemli sorunumuzdur. Ve özellikle 1980 sonrasında uygulanan yanlış bir baskı politikasıyla, içinden çıkılması çok zor bir sorun niteliğine bürünmüştür.

Öncelikle vurgulamamız gerekir ki PKK (Kürdistan İşçi Partisi) hareketi, her ne kadar bir işçi hareketi adını taşıyorsa da doğrudan doğruya, dış destekleri olan, milliyetçi ve hatta şovenist bir terör hareketidir. Bunun açıklıkla bilinmesinde yarar vardır.

Bu hareketin neden sosyalist değil, milliyetçi ve şovenist bir hareket olduğunun açıklamasını bir başka yazıya bırakarak neden terörist bir hareket olduğunu açıklamak istiyorum.

PKK'lılar, PKK hareketine sempatiyle bakanlar; dağlardaki silahlı PKK üyelerine 'gerilla' demekten pek hoşlanırlar. Basınımızın, PKK'ya karşı olduğunu ifade eden bazı şaşkın kalemleri de bu teröristlere aynı biçimde 'gerilla' adını verirler. Ve PKK'ya göre Türkiye Cumhuriyeti ile savaş durumundadırlar ve gerilla savaşı yürütmektedirler. Zaten tek yanlı ateşkes kararının ardında da bu tür fiyaka satma çabası vardır. Bazı alıcılar bulmaları da bir başka ilginç nokta...

Uluslararası ilişkiler literatüründe 'savaş', farklı biçimlerde en çok tanımlanan kavramlardan biridir. Ancak tüm tanımlarda ortak olan bir husus vardır: Çatışan grupların amacı, niteliği, özellikleri, sayıları ne olursa olsun; "savaş, silahlı taraflar arasındaki çatışmadır. " Yani her iki taraf da silahlıdır ve ölenlerin, öldürenleri öldürme şansı ve olasılığı vardır. Taraflardan biri silahsızsa, buna savaş değil, 'terör' ve 'katliam' adı verilir. Ve bu nedenle uçaksavar koruması olmayan kentlere yapılan saldırılar da 'savaş' sayılmaz. Hele PKK'nın eski bazı uygulamalarına baktığımızda, 'korku salmak' amacıyla üç beş yaşındaki çocukların bile öldürüldüğünü anımsıyorum ki bu, savaş olarak isimlendirilemez. Belki amaca ulaşmak için terör kullanımı da savu-

nulabilir, ama bunu 'gerilla' olarak isimlendirmek mümkün değildir. Gerilla savaşının da kuralları vardır. Ne Mao'nun, ne Castro'nun, ne Giap'ın gerillaları; otobüsten indirdikleri silahsız ve sivil giyimli askerleri kurşuna dizmişlerdir. Bu düpedüz terör ve katliamdır.

Ayrıca bu ne biçim bir 'savaş durumu'dur? Türkiye Cumhuriyeti ile savaş durumunda olduğunu iddia eden bir hareketin temsilcisi olduğunu açıkça dile getiren kimileri, savaştıklarını iddia ettikleri devletin parlamentosunda olacak ve savaştıklarını iddia ettikleri devletten maaş alacak, bu devletin ayrıcalıklı pasaportunu kullanacak ve milletvekilliğinin olanaklarını sonuna dek kullanacak...

Bu ne biçim bir savaştır ki; savaş durumunda olduğunu iddia eden tarafın sempatizanları, savaştıkları devletin başkentinde ve büyük kentlerinde gösteri yapacaklar... Almanya, Fransa ile savaş durumunda olsun da Paris'te Almanya lehine gösteri yapılsın, "Kahrolsun Fransa, yaşasın Almanya" ya da "Zafer Almanya'nın olacak" gibisinden sloganlar atılsın... Parçalarlar adamı. Çok şükür Türk halkı bir 'savaş durumunda' olduğunu düşünmüyor.

Türkiye'de yirminin üzerinde Müslüman etnik grup vardır. Ve bunların çoğunun kendi dilleri, kültürleri, edebiyatları vb. vardır. Ve bu farklı renkler Türkiye'nin zenginliğini oluşturur. Türk olmak, etnik bir durum değil, Laz, Tatar, Boşnak, Arnavut, Pomak, Arap, Kürt, Azeri, Gürcü, Çerkez vb. yirmiden fazla etnik gruptan birinden gelmektir.

Ve kim ne derse desin; yaşadıklarımız savaş değil, çok ıstırap verici bir terördür. Ve öylesine çirkinleşmektedir ki hak verilebilecek kimi noktaları da gözlerden silmektedir. Ve kardeşlik duyguları; yerini, kin ve nefrete bırakmaktadır.

YOL DÜŞÜNCELERİ...

Cengiz arkadaşımız Polonya ile İstanbul arasında yolcu taşıyor. Belli ki aydın kafalı, düşünen bir insan. Romanya'nın Macaristan'la sınır kapısında konuşuyoruz. Onun otobüsünü de, benim bindiğim otobüsü de saatlerdir bekletiyorlar sınırda.

Cengiz yazılarımı zevkle okuduğunu söylüyor. *"Yazılarınızda bize de yer ayırın hocam"* diyor. *"Bizim dertlerimizle kimse ilgilenmiyor."* Gerçekten bu hatlarda çalışan sürücülerin çok sorunları var. Kime selam verseler *"rüşvet"* isteniyor. Ama birkaç karton sigara, ama bir şişe viski, ama biraz para... Bazen de hepsi birden.

Bizim gümrükçülerin gözünde bu arkadaşların çoğu kaçakçı. Bulgar, Rumen, Macar görevlilerin gözündeysen hepsi *"bir eli yağda, bir eli balda"* zengin insanlar. Ve onun için hepsi ellerinden geldikçe soymaya çalışıyorlar. Ama bana kalırsa sebep sadece zenginlik değil. İşin içinde bir de *"Türk olmak"* var.

Yükseklik korkusu'ndan (vertigo) kaynaklanan uçak ürkütüm nedeniyle defalarca gittim geldim bu yollardan. Ve şunu gördüm ki; sokaktaki insanların sevecenliği bir yana, bu devletlerin görevlilerinin bize karşı sanki özel bir kinleri var.

Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerde ise Türkiye Cumhuriyeti pasaportu bir tür *"vebalı belgesi."* Hemen *"özel muamele"* başlıyor. Bazen özür dileyen de çıkıyor, ama genellikle bizlere ikinci sınıf insan muamelesi yapılıyor. Münih'te arkadaşlarla bu konuları tartışırken aralarından biri, *"Biraz abartıyorsunuz hocam"* dedi. *"Aslında adamlar bir ölçüde haklı, Zira o yollardaki kamyon ve otobüs sürücülerinin çoğu gerçekten kaçakçı Ve o*

rüşvetleri bu nedenle ödüyorlar. Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerdeki durumumuza gelince, bu konuda da uyumsuzluk bizim sorunumuz. Adamların belli bir kültürü ve yaşam biçimleri var. Bizim varlığımız bunu bozuyor ve haklı olarak tepki duyuyorlar. Yoksa özel bir düşmanlık söz konusu değil."

Ben öyle düşünmüyordum. Çok tartıştık. Ama birbirimizi ikna edemedik. Daha sonra yalnız kalınca *"acaba mı"* diye düşündüm. *"Acaba gerçekten bu adamların bize karşı tepkisi önyargılı bir tepki değil mi? Varolan tepkiyi farklılığımız ve uyumsuzluğumuzla biz mi yaratıyoruz?"*

Gerçekten kimi zaman, bütün dünyanın bize düşman olduğunu düşünürüz. Ve yurtdışında görüp yaşadıklarımıza bakılırsa böyle düşünenler pek de haksız değildir. Aslında bu düşmanlığın tarihsel köklerine bu yazı çerçevesinde elbette inemeyiz. Ama şu kadarını söyleyeyim ki; bana kalırsa bu düşmanlığın nedeni, bugün Avrupa'da tutunmaya çalışan vatandaşlarımız ve bunların farklılığı ve uyumsuzluğu değildir.

Kablolu televizyon çıktı çikalı Almanya kanallarındaki haberleri izlemeye çalışıyorum. Yaz başlarında teröristler Antalya'da bir bomba patlatınca ve çoğu ayakta dedavi gören beş Alman turisti yaralanınca; yer yerinden oynadı. Bunun ardından turistik yörelerde bir dizi rezervasyon iptali geldi.

Bir süre Milano'da aynı biçimde bir bomba patladı. Bu kez çoğu Alman turisti yüzden fazla insan yaralandı, beş kişi öldü. Alman televizyon kanallarını inatla izledim. Kiminde yedinci haberci, kiminde sekizinci.

Garip şeyler oluyor dünyamızda, Ayakları havada bazı *"aklı evveller"* istedikleri kadar *"sui tevehhüm"* desinler, Türkiye ne zaman bir nefes alacak olsa ilginç şeyler dönmeye başlıyor.

1980 öncesi terörünün en önemli kaynaklarından biri, Kıbrıs çıkarmasını izleyen silah ambargosunun getirdiği yük idi.

Fransa'nın 1984'te Ermeni terör örgütü ASALA'ya desteğini çekmesinden birkaç ay sonra PKK, Eruh baskınını düzenledi.

Turizmde biraz umut uyanınca ve turizm gelirleri yükselince, *"turistlerin can güvenliği"* yaygarası başladı. Londra'da, Bar-

celona'da, Kahire'de, milano'da bombalar patlayınca sorun olmuyor, Antalya'da patlayınca kıyamet kopuyor.

Ve bizi her yerde zora koşuyorlar. Dinmeyen bir kinle bitmeyen bir inatla üzerimize geliyorlar. Bakalım nereye kadar sürecek?

SAVAŞ ve TERÖR (2)

Güneydoğu'da öğretmenleri kurşuna diziyorlar. Kadınları ve çocukları kurşuna diziyorlar. Üç yaşındaki bebekleri ateşe atıyorlar. Ve etnik azınlıklar konusunda dehşetli bir biçimde duyarlılık göstererek, kendi ırkçı yapılarını gizlemeye çalışan Batı kamuoyunda çıt yok.

Öğretmen niye kurşuna dizilir? Bebeleri cahil bırakmakla ne kazanır bir siyaset? O öğretmenler ki; çok partili yaşama geçildiği günden beri tutucu iktidarların en örgütlü ve bilinçli karşıtı olmuşlar; o öğretmenler ki, cehaletin karanlığını biraz aydınlatmanın savaşçısı olmuşlardır?

Bu yapılara *"ilan edilmemiş savaş"* deniyor. Yanlış. Bu sütunda daha önce de yazdım. Bu yapılan şey savaş değil; kitlesel terördür. Bir çatışmanın *"savaş"* sayılabilmesi için; ölen insanın, öldüren insanı öldürme olanağının olması gerekir. Yani aralarında silah dengesi olmasa bile her iki yanın da silahlı olması gerekir.

Öğretmenleri kurşuna dizmek, şantiyeleri basıp, araçları yakmak, silahsız işçileri kaçırıp öldürmek; bir toplumun kendi geleceğini ateşe atmasıdır. Silahları kadınlara, çocuklara çevirmek savaş değildir. Savaş taktiği olarak *"caydırma"* ve *"sindir-meye"* de yönelik olsa; bu yapılanlar terördür, katliamdır. İnsan onuruna yakışmayan, insanlık dışı bir mücadele yöntemidir. Ve hiç kuşku duymuyorum ki; nasıl *"İnsanlık onuru, işkenceyi yenecekse"*, aynı biçimde *"İnsanlık onuru bu mücadele biçimini de yenecektir."*

Ve ne ilginçtir ki; canlı canlı ateşe atılan üç yaşındaki bebeğin çığlıkları ne Avrupa'ya ulaşmaktadır ne de Amerika'ya. Hatta maalesef eli kalem tutan kimi meslektaşlarımızın da kulaklarına ulaşmamaktadır. Hayal dünyalarında yaşamaktadırlar.

Bu çirkin mücadelede ölen insan sayısı da bu olguyu değiştirmez. Günde yirmi değil, iki yüz kişi de ölse savaş denemez, iki bin kişi de ölse savaş denemez. Altı milyon insan öldü diye, Hitler'in Yahudilere karşı uyguladığı soykırıma savaş mı diyeceğiz?

Gerilla savaşının da kendine göre kuralları vardır. Ama bu kurallar arasında silahsız kadınların ve çocukların öldürülmesi asla yoktur. Siz hiç Mao'nun okul yaktığını, şantiye bastığını duydunuz mu? Yıllarca süren savaş içinde, bir tek çocuğun kanı bulaşmış mıdır ellerine? Bizimkiler ise köpekbalığı gibi. Isırdıklarını kopartıyorlar. Etrafları bir kan gölü.

Gerilla taktikleri arasında, birtakım zengin *"sömürücülerin"* kaçırılarak fidye alınması da vardır. Özellikle gayri meşru servet edinen insanlardan. Ama Güneydoğu'da bunun tam aksi oluyor. Adamın serveti emek, alınteri ve gözyaşı sömürsüne dayanıyor. Olsun. Eğer *"bizden"*se ve haracını ödüyorsa, mesele yok. Sonra da gidip öğretmenleri kurşuna diziyorlar...

Ve tüm bu yapılanlar *"sol"* adına yapılıyor. Ve Batı dünyasının şaşkın kamuoyu da yutuyor bunu, İstanbul'un entel bozması tatlısu demokratları da.

Türkiye'deki sömürü düzeni, kahrolası bezirgân düzeni ırk ya da bölge temeline değil; sınıf temeline dayanır. Bunu görmemek için kör olmak gerekir. Çankırı'nın, Sinop'un, Artvin'in durumu; Diyarbakır'dan, Van'dan daha parlak değildir. Ama Türkiye'de emek kesimi, 1980'den beri sermaye karşısında iyice zayıf düşmüştür. Devlet tüm hışmıyla emeğin ve emekçinin üzerine gelmiştir. Kürt kökenli olanlar da nasibini almıştır, Kürt kökenli olmayanlar da. Ve ortaya çıkan karmaşık ortamda; emek ile sermaye arasındaki çelişki unutturulmaya çalışılmaktadır. *"Varolmanın dayanılmaz hafifliği"* içindeki kimi *"uçuk"* kalem erbabı, belki de istemeden ve bilinçsizce, bu çirkin oyuna alet olmaktadır.

"Siz Kürt halkının kimlik mücadelesine karşı mısınız" diye soruyorlar zaman zaman. Kürt asıllı vatandaşlarımızın kimlik mücadelesine asla karşı değilim. Dillerini konuşmalarından, kültürlerini geliştirmelerinden, geleneklerini yaşatmalarından yanayım. Ayrıca bunu Türkiye'nin kültürel zenginliğinin bir parçası olarak görürüm. Fakat Türkiye'nin bölünmesine ve parçalanmasına karşıyım. Bir bölünmenin, emperyalizmin ekmeğine yağ sürmek olacağını düşünürüm.

Türkiye Cumhuriyeti'nin iki temeli vardır. Bunlardan biri ortak resmi dili olan Türkçe, öbürü laikliktir. Bunu zedelememek gerekir. Herkes *"bir ağaç gibi tek ve hür olabilmeli"*, ama *"bir orman gibi kardeşçesine"* yaşama olanaklarını ortadan kaldırmamalıdır.

Kendi kökenim bir yana, Kürt kökenli insanları genellikle çok severim. Dürüst, sevecen, özverili, güçlü ve yiğit insanlardır. Ama bebeleri kurşuna dizilen insanları bunlar arasında saymak mümkün değildir. Yiğitliğe sığmaz bu.

İnsanlığa da sığmaz.

KOLAYINA SOLCULUK...

Viyana'nın Stephan Platz adı verilen ünlü alanındayım. Bir yanımda yüzyıllara meydan okuyan görkemiyle Stephan Kilise-si'nin kulesi göklere yükseliyor. Bir kısım insanlar, alışverişin telaş ve heyecanı içinde. Bir kısım insanlar, benim gibi, bir kahveye oturmuş bir şeyler okuyorlar. Çocuklar güvercinlere yem atıyor. Kısaca, Viyana'nın keyifli bir sonbaharını yaşamaktayız.

Birden bir davul zurna sesi yükseldi alandan. Nereden çıktı şimdi bu? Oturduğum kahveden kalktım ve birikmeye başlayan insanların arasına karıştım. Kızlı erkekli genç bir grup, geleneksel giysileri içinde, Antep yöresinin oyunlarını oynuyorlardı. Biraz daha yaklaştım. Baktım, orta yaşlı ve orta yaşını geçmiş bir takım adamlar da bazı bildiriler dağıtıyorlardı.

Yere atılmış bildirilerden birini aldım. Her zaman duyduğumuz savlar. *"Emperyalist Türk Devleti"*, *"Kürt halkının kaderini belirleme hakkı"*, *"Şanlı Kürt direnişi"*vb.

Tabii Avusturya'nın göbeğinde *"tüketim toplumunun"* tüm nimetlerinden yararlanarak *"Kürtçülük"* yapmak kolaydı. Ve orada Antep havası eşliğinde, bu genç insanları izleyen Avusturyalılar, kurşuna dizilen iki yaşında bebekleri, ateşe atılan üç yaşındaki çocuğu görmüyorlardı. Bildirilere pek ilgi duymasalar da oynayanları belli bir sevecenlikle izliyorlardı.

Aynı akşam Alman televizyonu ZDF'de bir program izledim. Köln'de Türklerin yoğun olarak yaşadıkları (sanıyorum) Korbstasse'deki uyuşturucu ticaretini konu alıyordu. Özellikle küçük yaşta çocukların uyuşturucuya nasıl alıştırıldıkları ve nasıl kur-ye olarak kullanıldıkları işleniyordu. Mahallenin sakinleri, son

birkaç yılda ortaya çıkan bu gelişmeleri, "*mültecilere*" bağlıyor ve siyasetin getirdiği kötülükler olarak değerlendiriyorlardı. Eğitimciler ve polis, tam bir çaresizlik içindeydi.

"*Durun bakalım*" dedim, kendi kendime. "*Durun bakalım, daha neler göreceksiniz ve yaşayacaksınız.*" 1980-1990 arasında 650 bin insan gözaltına alınır ve on binlerce insan en utandırıcı, en zalim işkenceler altında yaşarken insan aklının almayacağı bir zulüm uygulanırken bunları "*insan haklarının ihlali*" olarak değerlendirmeyen Federal Almanya, PKK propagandasına böylesine açılmışsa bunun elbette bir maliyeti olacaktı. Ancak işin ilginç yanı bu "*uyuşturucu*" trafiğinin görünen sorumlusu Kürt asıllı Türk vatandaşlarıydı. Galiba Almanya bir "*Frankeştayn*" yaratmıştı.

Türkiye'deki ve yurtdışındaki Kürt asıllı vatandaşlarımızın bir kısmının sempati ile baktıkları, bir kısmının destekledikleri ve bir kısmının da içinde yer aldıkları Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) ne gibi talepleri olduğunu net bir biçimde anlamak mümkün değildir. Kimi zaman bağımsızlıktan söz edenler varsa da en üst düzeyde genellikle "*ayrılıkçı bir hareket olmadığı*" ifade edilmektedir. Yani ne hedef bellidir ne yöntem.

Ama bana öyle geliyor ki uzun dönemde hedef, bağımsız bir Kürt devleti kurmaktır. İnsan böyle bir devletin nasıl yaşayabileceğini düşündüğü zaman, akla hiç de hoş olmayan şeyler gelmektedir. Irak ve İran topraklarında yaşayan Kürtlerin durumu, Türkiye'de yaşayan Kürt asıllı vatandaşlarımızdan çok daha kötüdür. Haritalarda belirli bir coğrafi bölgeyi "*Kürdistan*" olarak isimlendirmek, belki hoş bir şeydir, ama bu Kürdistan'ın hangi olanaklarla ayakta durabileceğini de hesaplamak gerekir. Bölgede ne doğru-dürüst bir sanayi vardır ne yeterli tarım vardır ve ne de yeterince doğal zenginlikler vardır. Cılız bir petrole dayanarak bağımsız devlet olunmaz. Ama ABD'ye güvenerek ve ABD'nin Ortadoğu uzantısı olarak bir Kürt devleti kurulmak isteniyorsa emperyalizmin ileri karakolu olarak kurulacak böyle bir devlete destek olmayı "*solculuk*" olarak isimlendirmek tek kelimeyle zavallı bir düşüncedir.

ABD'nin Türkiye üzerine oynamak istediği oyun açıktır. Su-udi arabistan, İsrail ve Türkiye'den oluşan bir "*şeytan üçgeni*" oluşturmak istemiş, ama biraz da Türkiye'deki kamuoyu baskısıyla bunu becerememiştir. İşte şimdi oyuna yeni bir asker sürölmek istenmektedir.

1930'lardan 1960'lara kadar süren bir "*inkâr*" ve "*cehalet*" dönemi sonrasında Türk solu, kendini bir türlü toparlayamamıştır. 1960'ların TİP rüzgârı ve Ecevit solculuğu, 12 Eylül darbesi altında bir ölçüde dağıldı. Solculuğun "*coşkususu*", yerini yılgınlığa, inkâra, karalamaya ve cehalete bıraktı. Ve Türk solunun bir bölümü, Türkiye'nin geleceğini planlamak, yenilginin nedenlerini tartışmak ve yeni politikalar üretmek yerine, Apo'nun ve ABD'nin kuyruğuna takıldılar.

"*Solcu olmak*" marifet değildir, şart da değildir. Aynı biçimde "*solcu olmamak*" ayıp bir şey değildir. Ama bizim birtakım "*aklı evvellerin*" yaptığı kolayına solculuktur. Ve ayıp olan ve gülünç olan şey budur.

BASK MODELİ

Ülkemizde bir '*sağırılar diyalogu*' sürüp gitmekte. Herkes ne düşündüğünü karşısındakine aktardığını sanıyor, ama karşısındakinin kafası bambaşka bir yerde. Bir türlü '*ortak frekans*' tutturulamıyor. Bu olumsuzluk, en alt düzeyden en üst düzeye kadar kendini gösteriyor.

Başbakan *Tansu Çiller*'in 'Bask modeli' ile ilgili sözleri de aynı kaderi paylaştı. Hangi düzeyde olursa olsun, basınımızın bir bölümü, söyleneni değil '*anladığını*' ya da '*anlamak istediğini*' haber yapıyor. Hatta kimi zaman manşete çıkarıyor. Üstelik '*atlatma haber*' diyerek. Tabii sonunda haberin '*palavra*' olduğu anlaşılıyor, ama artık geçmiş olsun.

Sayın Çiller'in bu konuda söylediklerini haber yapan farklı gazeteci arkadaşlarımızın yazdıkları farklı şeylerin '*satır aralarından*' anlayabildiğimize göre, Başbakanımız '*Bask modelini benimsemek*' gibi bir şey dile getirmemiş. Zaten bunu kendileri de ifade ediyorlar, '*şunu bir inceletelim*' demişler. Ama çevredeki arkadaşlarımız bu sözden farklı anlamlar çıkarmışlar ve çıkardıkları anlamı, Çiller'in ağzından haber yapmışlar. Ne kadar büyük bir sorumsuzluk, ne kadar büyük bir yanlış...

Ama en az bu haberler kadar yanlış olan bir başka husus, bu farklı haberler çerçevesinde kopan fırtına ve başlayan tartışma. Her kafadan bir ses çıkıyor. Kimileri, '*Bask modeli bünyemize uymaz*' diye ortalığı alevlendirirken; kimileri, "*Bu model İspanya'da iç barışı sağladı, bizde de sağlar*" diye fetva veriyor.

"Yahu, şu modeli iyice bir inceleyelim" diyenlerin sesi ise duyulmuyor. Başbakan olsalar bile...

Toplumsal bilimlerin amacı, toplumsal yapıdaki değişimi anlayabilmek ve bunun '*eğilimlerini*' araştırmaktır. Bunu yaparken yöntem olarak dayanabileceği iki temel vardır: '*Karşılaştırma*' ve '*tarihsel süreç*'.

Toplumsal bilimlerin laboratuvarı yoktur. Ancak '*tarihteki benzer olayları inceleyerek*' ve üzerine eğildiği konuda başka yerlerle '*karşılaştırmalar yaparak*' deneme-sınamayı başarabilir. Ve ancak bunu yaparsa bir ölçüde '*bilimsel*' olabilir. Ve ancak bunu yaparsa, anlamlı öneriler geliştirebilir:

İspanya'nın, Bask bölgesinde ve Katalonya'da ortaya çıkan ayrılıkçı akımları nasıl etkisiz bir hale getirdiği, Türk siyaset bilimcileri için incelenmeye değer bir konudur. Zira daha işin başında, ortak birtakım noktalar olduğunu varsayabiliriz. Benzer bir öneri, örneğin Güney Afrika Cumhuriyeti için yapılsaydı, güler geçerdik.

Bu konuda ilk yapılması gereken şey Bask modelinin (ya da İspanya anayasasının) ayrılıkçı hareketleri gerçekten etkisiz hale getirip getirmediğine bakmaktır. Eğer bu konuda olumlu bir izlenim edinebilirsek, araştırmalarımızı sürdürebiliriz.

Daha sonra bakılacak hususlar; ayrılıkçı hareketin dayandığı etnik grubun yapısı, nüfusu, genel nüfusa oranı, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları, ülke içindeki dağılımları, güçleri, dış destekleri vb olacaktır.

Daha sonra İspanya tarihi ve özellikle yakın tarihi ele alınarak ayrılıkçı hareketin zaman içindeki gelişimi incelenmelidir. Ancak böyle bir model incelenirken sadece İspanya örneğine ve günümüz İspanyası'na bakmak da yetmez. Sonu hüsrarla biten Yugoslavya'ya da şimdilik başarılı görünen Hindistan'a da bakmak gerekir.

Ve sonunda elde edilen bulgular, Türkiye'nin koşullarıyla karşılaştırılır. Ve '*olabilir*' ya da '*olamaz*' gibisinden bir sonuca varılır. Burada bile asla '*olur*' ya da '*olmaz*' denemez.

Türkiye'de her kafadan bir ses çıkıyor, ama hiç kimse nesnel verilere dayanmıyor. Türkiye'deki ayrılıkçı hareketin en etkili

örgütü olduğu anlaşılan PKK'nın taleplerinin ne olduğu bile bilinmiyor. Yıllardır PKK'nın ve Öcalan'ın '*propaganda*' amacıyla yaptığı görüşmeleri; '*gazetecilik başarısı*' sanan ya da topluma böyle yutturan bir dizi değerli gazete ve televizyon muhabiri var. Yazdıkları her şeyi okudum, çektikleri her röportaj filmini izledim.

Yuvarlak lafların ve sohbetin dışında hiçbirisi "*Arkadaş, sizin somut olarak talebiniz ne*" diye sormadı. Bu sorunun yanıtı Öcalan'ın yazılarında da yok.

Tüm bunlar bir yana, bir çözüm önerisi geliştirmek için gereken en temel veriden de yoksunuz. Türkiye'deki Kürt kökenli vatandaşlarımızın sayısı bile belli değildir. ABD kaynakları 7-8 milyon diyor, Alman kaynakları 18-20 milyon. Bizim kaynaklara gelince, çıt yok.

Herkes konuşuyor, ama çoğu boş laf. Bir kan gölü içinde debelenip duruyoruz.

GÜNEYDOĞU AÇMAZI...

Günlerdir, haftalardır, aylardır Güneydoğu sorunu hiç aklımdan çıkmıyor. Belki de yıllardır kafamdaki temel sorun bu. Cumhuriyetimiz ve ülke bütünlüğümüz hiç böylesine ciddi bir tehlike yaşamadı? Boşa koyuyorum dolmuyor, doluya koyuyorum almıyor...

Geçenlerde Adıyamanlı bir genç geldi yanıma. Ağabeyinin yanında çalışıyor. Adıyaman'da liseyi bitirdikten sonra bir yıl boş gezmiş. İstanbul'da, kendi çapında bazı turizm işleri yapan ağabeyi, yanına çağırmış. Getir-götür işlerine bakıyor.

"Üniversite sınavına girdin mi" diye sordum. "Elbette girdim Hocam" dedi. "Ama bizim sınıftan hiç kimse kazanamadı o sınavı." "Hadi" dedim. "Sen ağabeyin sayesinde şimdilik kendini kurtardın. Peki okul arkadaşların şimdi ne yapıyor?" "Hiç" diye yanıtladı. "Akşama kadar kahvede oturuyor, akşam eve gidip yemek yiyor ve yemekten sonra gene kahveye geliyorlar. "

İşte PKK'nın insan kaynağı, bu gençler. Belli bir eğitim almış, fakat sonrası olmayan insanlar. Ne bir iş umudu ne bir eğitim umudu. Oysa ki PKK onlara, gereksinimini duydukları şeylerin çoğunu veriyor: Düzenli bir gelir, belli bir itibar ve en önemlisi, uğruna savaşılacak bir ülkü ve umut...

O dağlar, her zaman umutsuzların umudu olmuştu. Yörenin sosyo-ekonomik koşulları, insanları dağa iterdi. Bir zamanlar köçerolar, Hamidolar, Tilki Salimler fink atardı. Gariplerin ne dış desteği vardı ne bir ideolojileri. Çoğunun okuma yazması bile yoktu; ama devlet, gene de zor başederdi bunlarla.

"Ne yapmalı?" diye düşünüyorum sürekli olarak. 1991 seçimlerinde SHP'nin HEP'i Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne taşımamış memnuniyet ve umutla izlemiştim. O günkü SHP yöneticileri, bu yaptıkları şeyin Karadeniz'de, Trakya'da, Batı Anadolu'da müthiş oy kaybına neden olacağını elbette bilincindeydiler. Ama bu büyük fedakârlığı yapmasını bildiler. Sonuç ne oldu? Meclis'i daha ilk günden birbirine kattılar. Bir elleri yağda, bir elleri balda yaşarken; kendilerine uzatılan dostluk elini ittiler ya da itmek zorunda kaldılar.

Bu beğenmediğimiz Meclis, HEP'in Genel Başkanı'na, Meclis Başkan Vekilliği'ni verdi. Daha ötesi var mı? İlk SHP-DYP koalisyonu, daha çalışmaya başlamadan Demirel ve İnönü o yöreye gittiler. Soruna ne denli önem verdiklerini göstermeye çalıştılar. Sonuç ne oldu? Kocaman bir sıfır. Terör tırmanmaya devam etti.

Peki şimdi ne yapacağız? Ne yapabiliriz? Ne yapmalıyız? Demokratik yolları zorlamaya devam etsek, karşı taraf iyiniyetten yoksun. Zorla antidemokratik yönlelere çekmek istiyorlar.

Sertleşsek, bütün dünya kıyameti kopartıyor. Kimsenin kuşku olmasın: Kısmi bir seferberlik ilanı ve sıkıyönetim, bugün için sorunu çözer. Sütliman olur ortalık, kuş uçmaz. Ama dünya aforoz eder bizi. Zaten bir kısım dostlarımız (!) bahane arıyor.

Kaldı ki; Bugünün şiddet uygulamalarının faturası, yarınara kesiliyor. Aynen, bizim bugün 1980-83 döneminin faturasını ödememiz gibi.

Ülkemizin o yöresinde şiddet, ilginç bir biçimde prim yapıyor. Yöre insanları güçlü olanı destekliyor. Ve PKK bölgede, demokratik yollardan giderek güçlenmedi. Şiddet uygulayarak, terörle, korku salarak taban oluşturdu kendine. Aslında devlet, bunun çok daha fazlasını yapabilir. Ama yapmamalı. Çok zor ama; sabırla ve soğukkanlılıkla eşkıyayı etkisiz kılmaya çalışmalı.

Ancak, şunun bilinmesinde ve vurgulanmasında da yarar vardır. Türkiye Cumhuriyeti etnik esaslara göre değil, toprak esasına göre kurulmuş bir devlettir. Ve bu toprağın bir tek karışından vazgeçmesi mümkün değildir. Ne vermeye kimsenin gü-

cü yeter ne almaya. Benim en büyük korkum, "şoven" bir tepkinin gelişmekte olmasıdır.

Ortada inanılmaz derecede ciddi bir sorun var. Züppeliğe son vermenin sırası gelmiştir. Sosyete meyhanesinde Kürtçe türkü dinleyerek demokrat olunmaz. Herkes yerini iyi tespit etmeli ve buna göre davranmalıdır.

AKILLI OLMAK

Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği düşmüş. Çok yazık. Demokrasi Partisi Genel Başkanı Yaşar Kaya da tutuklu durumda. Demokrasi Partisi'nin kimi milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması gündemde. Ne yarar sağlayacak ki bunlar?

DEP İstanbul il Başkanı Dr. M. Kemal Parlak bir mektup yollamış. *"Genel Başkanımız hakkında açılan davalar ve özellikle tutuklama kararı, açıktır ki yalnızca partimize yönelik değil, demokrasiye ve demokrasinin temel unsurlarından olan siyasal partilere yönelik bir saldırıdır"* diyor. Konuya duyarlık gösterilmesini istiyor. Haklı.

Genellikle her insanda sevecek bir şeyler bulurum. Ama Yaşar Kaya'da sempati duyacak hiçbir şey bulamıyorum. Çıkarıldığı gazeteyi de sevmiyorum. Zaten o gazetede yazarların bana karşı duyguları da benimkinden farksız. Demokrasi Partisi'ne de en ufak bir yakınlık duymuyorum, ama duygularım böyle diye, yapılanları onaylamak mı gerekir? Hayır. Asla. Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa Yaşar Kaya'yı Yenikapı'dan "Kemal'in Kahvesi"nden anımsıyorum. Bizlerle beraber olmaz, kenarda kalmayı ve çoğu kez yalnızlığı yeğlerdi. Şimdi bir partinin, üstelik Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilen bir partinin genel başkanı. Böyle sudan nedenlerle tutuklanır mı hiç? Nerede kaldı demokrasi?

"DEP, terör örgütü PKK'nın sivil uzantısıdır" diyorlar. Eğer arada organik bir bağ bulursanız açıklarsınız ve DEP hakkında da, yöneticileri hakkında da yasal işlemleri yürütürsünüz. Bunlar

arasında elbette tutuklama da vardır. Ancak ortaya somut kanıtlar koymadan, sadece rivayet ve varsayımlara dayanan iddianameler, demokrasiyle çok zor bağdaşır.

Leyla Zana, Türkiye aleyhine konuşmuş, PKK'yı övmüş. Bu onun ayıbıdır. TC'den maaş al, milletvekili olanaklarını sonuna kadar kullan, kırmızı diplomatik pasaportu taşı ve sonra da Türkiye aleyhine konuş. Vallahi çok ayıp.

Ama bir de meseleyi tersten düşünelim. Nerelerde yapmış Leyla Zana bu konuşmaları? Yurtdışında yapmış, yabancı televizyon programlarında yapmış. Siz o programları yapanları ve izleyenleri tümüyle akılsız mı sanıyorsunuz. Her ne kadar *"çifte standartları"* varsa da; hiç kimse kör, hiç kimse akılsız değildir.

Bakarlar adamın üstüne başına. Halini, tavrını, durumunu değerlendirirler. Bayan Zana, *"Bize baskı yapılıyor, demokratik haklarımız engelleniyor, insan hakları ihlal ediliyor"* diye konuşurken *"Siz ne iş yapıyorsunuz hanımefendi"* diye sorarlar. *"Siz o devletin diplomatik pasaportunu taşımıyor musunuz? Siz o devletin Meclisi'nde temsilci değil misiniz? Sizin maaşınız ve buraya gelirken aldığınız biletin parası o devletin bütçesinden ödenmedi mi?"* Sormasalar bile, düşünürler. Zaten bir düşünürler, iki düşünürler; sonra da sorarlar adama. Bayan Zana, ne yanıt verecek o zaman?

Ama Yaşar Kaya'ya yapılanları anlattığı zaman, herkes hak verir. Zaten hak vermek işlerine de gelir. Hele Yaşar Kaya'ya yapılanlar milletvekillerine de yapılırsa o zaman biz ne yanıt veririz? Türkiye'de kimi devlet görevlileri *"demokrat"* olamıyorlar, bari *"akıllı"* olsunlar Zira onların akılsızlıklarının ceremesini bizler çekiyoruz.

Örneğin birkaç geri zekâlı nüfus memuru bebelerin ismine takıldı. Kürtçe isim koyamazlarmış, Size ne yahu. *"Efendim, yasada yeri varmış."* Yahu o yasalarda yazarları böyle salakça yorumlarsanız Kenan Evren'e *"Paşa"* diyen herkesi tutuklamanız gerekir. En başta da Emekli Orgeneral Kenan Evren'i...

Bunlar PKK'nın TBMM'deki ajanlarıymış. Olabilir. Ama kanıtı gerekir. Kaldı ki; ağacın kökünü kurutamadıktan sonra, dallarını kesmek neye yarar? Bu dalı budarsınız, yerine bir başka-

sı çıkar. Dışışlerimiz biraz kıpırdamalı. Türkiye'ye karşı yapılan haksız suçlamaları çürütmeli, kamuoyunu etkilemeli. Bayan Zana'nın programını yayınlayan TV kanalına verilecek dört kelimelik bir ilan, müttefiklerimiz (!) arasından çok insanın aklını başına getirir: *"Bu hanım Türkiye'de milletvekilidir."*

Ama kimileri bunun tam aksini yapmaya çalışıyor. Anti propagandacıların ekmeğine yağ sürüyor. Doğrusu benim için de pek kolay olmuyor, ama bazı şeyleri içimize sindirmenin zamanı geldi artık. Çünkü demokrat olmak, demokrasi ortamı içinde yaşamak bunu gerektiriyor.

Ama demokrat olamayanlar, hiç olmazsa akıllı olsunlar.

BİZİM İSTANBUL...

Bir süre önce, ilkbaharı anımsatan bir sonbahar sabahında Haydarpaşa'dan Karaköy'e geçiyordum. Günlerden pazardı. Ve Şehir Hatları'nın ilginç bir uygulaması gereği, önce Kadıköy'e ve oradan Karaköy'e geçebiliyordunuz. Fakat öylesine güzel bir hava vardı ki; insan bu saçmalığa bile kızamıyordu. Neredeyse yolu uzattıkları için *"Allah bu akılsızlardan razı olsun"* diyecektim.

Ankara'dan trenle gelmiştim. DDY son zamanlarda pek rötar yapmıyordu. Ama Gebze'de bir vagonun raydan çıkması nedeniyle saatlerce beklemek zorunda kalmıştık. Doğrusu epey canım sıkılmıştı. Ancak vapurun keyfi, sıkıntılarıımı unutturmuştu.

Çayımınla birlikte sigara da içebilmek için üst güvertede oturmıştım. Çevremdeki yolcuların bagajlarından anlaşıldığına göre çoğunlukla trenlerden inen insanlardı. Gebze-Haydarpaşa yolu açılınca, bekleyen tüm yolcu trenlerine peş peşe yol vermişlerdi. Her türden insan vardı. Genç, ihtiyar, kadın, erkek, çocuk...

Vapurumuz Sarayburnu'na doğru yaklaşmıştı. Tam arkamda iki genç konuşuyordu. 15-16 yaşlarında olmalıydılar. Türkçe konuşuyorlar; fakat zaman zaman araya Kürtçe karıştırıyorlardı. Birinin trenden yeni indiği ve yanındaki arkadaşının onu karşıladığı anlaşılıyordu. Zaten biraz beride aileleri, çok kalabalık bir biçimde oturuyordu. Onlar sessizdiler. Bazen kendi aralarında alçak sesle konuşuyor, çoğu zaman etrafı seyrediyorlardı.

Karşımda İstanbul vardı. Binlerce kez izlememe karşın hâlâ ilk kez görüyormuşçasına hayretler içine düştüğüm görkemli manzara. Ve bütün ruhumu kaplayan bu doyumsuz görüntüyü içime sindirmeye çalışırken, arkamdan bir ses duydum. "Babo" diyordu, İstanbul'a daha önce geldiği anlaşılan genç, "Babo, İstanbulumuzu nasıl buldun?"

Arkadaşının yanıtı anlayamadım. Ama bu soru ve bu sorunun ardındaki düşünce yapısı beni derin bir biçimde sarstı.

"İstanbulumuz..." Elbette İstanbul, o Kürt kökenli deli kanlının da İstanbulu'ydü. Aynen Şırnak'ın, Lice'nin, Cizre'nin; benim Şırnakım, benim Licem, benim Cizrem olduğu gibi. Belki o delikanlının dedesi Çanakkale'de yada Sakarya boylarında dövüşmüştü. İstanbul'u "yabancılar" kaptırmamak için. Kanını dökmüş, belki de canını vermişti. Aynen benim dedem Yüzbaşı Bahaddin'in Yemen çöllerinde Cizre için, Lice için, Şırnak için şehit olması gibi.

Büyük ustanın deyimiyle "İzmir rıhtımını" sevinç, ümit ve hınçtan ağlayarak geçen "Kayserili nefer'in yanındaki nefer, belki o vapurdaki gencin büyük amcasıydı. Sultan II. Mehmet İstanbul'u aldığı günden beri elbette İstanbul "onların da İstanbulu'ydü." Zaten "biz" ve "onlar" diye bir ayırım hiç olmadı ki bu toplumda. Tabii ekonomik oligarşiyi saymazsak. Ve belki de Ulubatlı Hasan'ın yanında burçlara ilk tırmananlar arasında Vanlı ve Batmanlılar da vardı.

Malatya'dan yazan Z. Demet Sesli adındaki okuyucum, "Bizler, Atatürkçü düşünce okulu izleyicileri olarak teröre terörle karşılık verilmeyeceğini biliyoruz" diyor. "Demokrasiye düşman olanlarla savaşmanın tek yolunun demokrasi olduğunu da biliyoruz. Ama bunları sizin kaleminizden bir kez daha somut önerilerle birlikte okumak için bekliyoruz."

Devlet elbette teröre terörle karşılık veremez. Ama demokrasiden daha somut bir öneri olabilir mi? Bir tek somut öneri olabilir: Demokrasinin önündeki engelleri kaldırmak. Ve bunun için Kürt, Türk, Laz, Çerkez vs. demeden, hep birlikte çabalamak gerekir. Ve bunun dışında çözüm yoktur. Somut öneri de ola-

maz. Ama kafası biraz karışık kimi arkadaşlarımız, getirecek öneri bulamadıkları için *"tartışalım"* diyorlar. Artık nesini tartışacaklarsa...

Birtakım kent ve kasabalarımızda *"ırk temeline dayanan ayrımcılıklar"* görülüyor. Ev vermiyorlar, iş vermiyorlar. *"İstemiyoruz"* diyorlar. Uykularım kaçıyor. Kim, kimi istemiyor? Ne hakla?

Demokrasimizin önündeki engelleri hızla kaldırmak zorundayız. Batı standartlarının üzerinde bir yaşamı yakalamış bulunan şaşkın bir azınlık, *"elindekileri kaptırmamak için"* demokrasinin önünü kesiyor. Ama bu ülke cehenneme dönerse, onlar da yakalarını kurtaramazlar. Hepimiz aynı gemide gidiyoruz. Gemi batarsa birlikte boğuluruz.

AVRUPA ve PKK

Başta Almanya ve Fransa olmak üzere, bir dizi Avrupa ülkesinde PKK ve uzantısı örgütlerin kapatılması kararı, bizim siyasetçiler arasında pek de hak etmediklerini düşündüğüm bir övünme furçasına neden oldu. Aslında bu kapatma kararına ben de içtenlikle sevindim. Zira PKK'nın silah sağlama kaynakları önemli ölçüde azalmış oldu, barış umutlarım arttı. Ancak bana öyle geliyor ki bu kapatma kararlarının nedeni dış politikaları değil, iç politikalarıdır. Ve bu kararların alınmasına Türkiye'nin pek bir etkisi yoktur.

Bundan bir süre önce bu sütunda, Almanya'da izlediğim bir TV programını anlatmıştım. Köln'de Kürt kökenli Türk vatandaşlarının uyuşturucu trafiğini nasıl örgütlediğini ve gençleri nasıl uyuşturucuya alıştırdıklarını yazmıştım. *"Almanya başına neler sardığının farkında değil"* demiştim. Ama galiba farkındaymışlar. Alınan son kararlar bunu gösteriyor.

Alman halkının ve sokaktaki Fransızın PKK'nın terörist yönünü bilmesi elbette mümkün değildi. Bu nedenle, bu tür örgütlenmelere sahip çıkan Avrupalıların büyük bir çoğunluğunun iyi niyetinden kuşku duyulmaması gerekir. Ancak mesele hükümetler düzeyinde düşünüldüğü zaman, Alman ve Fransız hükümetlerinin Türkiye'nin Güneydoğusu'ndaki kanlı oyunun farkında olmamaları, ayrıntılı istihbarat sahibi olmamalarını düşünmek bile abestir. Elbette her şeyin farkındaydılar. Fakat *"Bana dokun-*

mayan yılan bin yaşasın" mantığı içinde, soruna sahip çıkmak istemiyorlardı. Ayrıca Türkiye'nin biraz *'sorunlu olması'* da işlerine geliyordu.

Türkiye'de insan haklarının yürürlükte olmadığını kabul eden Alman hükümeti aynı hükümet değil miydi? Ne olmuştu da aradan bir yıl bile geçmeden böylesi bir politika değişikliği gereği ortaya çıkmıştı. Ne olmuştu da, *'yurtsever bağımsızlık savaşçıları'*, birdenbire *'terörist'* sayılır olmuşlardı? Üç yaşındaki bebekler o zaman da kurşunlanıyordu, silahsız siviller o zaman da kurşuna diziliyordu. Türkiye'de kuş uçsa haberdar olan Almanya ve Fransa istihbarat örgütlerinin bunca olayı gözden kaçırmaları olası mıydı?

Her şey net ve açık bir biçimde ortadadır. Uluslararası ilişkilerde devletlerin dostu ya da düşmanı yoktur. Hele geleneksel dostluk vb. gibi yaklaşımlar tümüyle anlamsız ve geçersizdirler. Uluslararası ilişkilerde devletlerin *'çıkarları'* vardır. Çıkarlar bugün bu devletle dost olmayı gerektirirse, bu devletle dost olunur. Yarın bir başka devletle dost olmak çıkarlara daha uygun düşerse, bu kez o devlet dosttur.

Bismarck, *"Türklerin ilginç bir yapısı vardır"* der. *"Dostlarının dostlarını dost, dostlarının düşmanlarını düşman sayarlar. Düşmanlarının düşmanlarını dost, düşmanlarının dostlarını da düşman sanırlar."* Bu görüşü önemli ölçüde doğrudur. Ve bu nedenle dış politikamızda bir türlü iki yakamızı bir araya getiremiyoruz.

Avrupa'nın kimi ülkeleri, bir zamanlar çıkarları öyle gerektirdiği için, çıkarları o doğrultuda olduğu için PKK'ya ve yan örgütlerine sahip çıktılar. Baskı gördüğünü iddia eden Kürt kökenli Türk vatandaşlarına kolay *'iltica'* hakkı tanıdılar. (Aslında Türkiye'de baskı gören çok ama, bunun nedeni çoğu kez etnik özellikleri değil). Ve sonunda, yine çıkarları öyle gerektirdiği için faaliyetleri yasaklamaya başladılar. Bizim siyasetçiler boşuna şişinip dursunlar...

Silahsız sivillerin kurşuna dizilmesi Batılının umurunda bile değildir. Bu konularda palavra sıkanlara kulak asmayın. Ama uyuşturucu söz konusu olduğu zaman, *'akan sular durur'*. Zaten

eğer bu ülkelerin kamuoyu (ne kadar salaklaştırılmış olursa olsun), eğer hükümetlerinin bildiği şeyleri biliyor olsaydı, bu kararlar çok daha önceleri alınmış olurdu.

Ama, zaten biraz yukarıda da değinmiş olduğum üzere iç politika endişelerinin yanı sıra dış politika endişelerinin varlığını da düşünebiliriz. Avrupa devletleri Türkiye'nin biraz sorunlu yaşamasını istemelerine karşın sanıyorum '*yaşamasını*' da isterler. (Elbette bugünkü çıkarları bu doğrultuda olduğu için). Türkiye'nin parçalanması, istikrar arayışı içindeki Ortadoğu için, yeni bir sorunlar yumağı ortaya çıkartır. Ve bunun kimseye yararı olmaz.

Bu konularda farklı düşünen tek devlet Yunanistan'dır. Ve zaten Avrupa'dan dışlanacak gibi görünen PKK'ya kucak açan devlet de Yunanistan olacaktır. Tabii bir süre sonra bu tutumlarının faturasını ödemek de onlara düşecektir, ama bu da onların sorunu, artık orasını da onlar düşünsün...

V

KİTAPLAR,
DERGİLER
ve
UMUTLAR

İDEOLOJİLERİN SONU MU?

Dünya nüfusunun yarıya yakın bir bölümü Hâlâ sosyalist (ya da kendilerine sosyalist sıfatını seçen) ülkelerde yaşarken, SSCB ve Doğu Avrupa rejimlerindeki çözülmenin sevinçten çılgına çevirdiği kimi kalemler, (içeride ve dışarıda) sosyalizmin tü-kendiğini ve ideolojilerin sona erdiğini yazıp durmaktalar. Hatta Fukuyama namında bir Anglo-Japon 'tarihin sona erdiğini' ilan ederek epeyce alkış ve taraftar topladı. Hatta bizim bir kısmı solcu eskisi 'süper üstad'lar arasından kimileri, hemen Fukuyama'ya 'mürid' yazıldılar. Derken Fukuyama, 'ben yanlış anlaşıldım'a benzer bir ifade ile eski söylediklerinden çark edince, kimileri elleri böğürlerinde kalakaldı.

İnsanların eşitsizliği üzerine kurulmuş olan kapitalizm varoldukça, insanın insanı sömürüsü vardır. Ve sömürü olduğu sürece de sömürüyle mücadele olacaktır. Ve kim ne derse desin, bu mücadelenin adı sosyalizm mücadelesidir.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde ders vermekte olan genç bir araştırmacı, Yrd. Doç. Dr. Ufuk Uras, *'İdeolojilerin Sonu mu?'* başlıklı bir çalışma yayımladı. 1992 Marksist Araştırmaları Destek Ödülü'nü de alan bu çalışma, temel olarak, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yazmış olduğu doktora tezine dayanıyor. İşin tez aşamasında bu araştırmayla haşır neşir olmuşum. Ama kitap olunca insan bir başka tat alıyor. Kitaba özlü bir 'önsöz' yazmış olan Haluk Gerger, bu önsöz-

z  şöyle noktalamı : "Umuyorum ki bu önemli çalışmanın ortaya koyduğu gerçekler ve sorunlar yeterince tartışılır. Böylece de 12 Eylül'den sonra üniversitelerden ve akademik yaşamdan silinmek istenen konuların ve yöntemlerin yeniden gündeme sokulması sadece kimi araştırmacıların bireysel u ra ı olmaktan çıkar. Yeni dünya düzeni aldatmacasının yoğun ideolojik saldırılarına maruz kaldığımız bugünlerde Ufuk Uras'ın bu çalışmasının basılması, 'tarihin sonu'nun gelmediğini ve bilimin Y K'e kurban verilmeyece ini göstermesi açısından gerçekten umut vericidir.

Ufuk Uras ideolojinin, insanın doğrudan kendi etkinlikleriyle ilgili olduğunu yazıyor; "İnsanlar ideoloji yoluyla yaşamda aldıkları yeriyle, gerçek i şkilerini değil, bu i  kiyi görüş biçimlerini dile getirirler. Böylece ideoloji, kişilerin kendi 'dünya'larıyla olan i  kilerini simgelemektedir. İdeoloji güncel i  kileri belirleyen imgesel bir i  kidir."

Kitap bir ' ns z'  izleyen ve I. bölüm olarak numaralanmış bir 'giriş' bölümü ve be  bölüm ile bir sonuç bölümünden oluşuyor. Ayrıca kitabın sonuna zengin bir kaynakça eklenmiş.

'Maddeci Bir İdeolojinin Kuramı Var mı?' başlığını taşıyan II. bölümde önce metodolojik bir arka plan verilmiş ve daha sonra genel bir değerlendirme yapılmış.

III. Bölüm, 'Söylem Düzenleri ve özne' başlığını taşıyor. Bu bölümde 'Göstergebilim ve İdeoloji Korelasyonu', 'Dil ve İdeoloji' ve 'Psikanaliz ve İdeoloji' konuları üzerinde duruluyor.

Son üç bölüm 'İdeolojilerin (Yeniden)  retimi ve Pratikleri', 'Siyasal Kriz ve İdeoloji' ve 'İdeoloji Kavramına Eleştirel Bir Yaklaşım' başlıklarını taşıyor.

Ufuk Uras'ın ( zellikle o günlerde) böyle bir doktora konusu seçmesi aslında çılgınlıktan başka bir şey değildi. Sarmal Yayınları'nın sahibi ve yöneticisi sevgili I tan Gündüz' n bu kitabı yayımlaması da ufak çapta bir macera oldu. Kimileri, bu tür çalışmalara ve çabalara 'boş i ler' diyor, ama bu dünyayı yaşanabilir kılan, g zelle tiren ve tat katanlar; biraz da  ılgınlarla maceracılar değil mi? Hele bilimin zahmetli yollarında çabalarken, insanı insan yapan, bu çaba olmuyor mu?

MODEL OLMAK

Pek çok özellikleri ve nitelikleri olan, ama benim için en önemlisi, *"araştırmacılığı"* olan Erol Mütercimler'in, yeni bir kitabı çıktı: *"Türkiye Türk Cumhuriyetleri İlişkiler Modeli."* Kitap, "Anahtar Kitaplar" arasında yayımlandı. Zaten Mehmet Atay bu dizide fevkalade kitaplar yayımlıyor. Umarım alıcı da boldur. Malum, eskiler ne demişler: *"Marifet iltifata tabidir."*

Erol Mütercimler'in kitabının geniş adı, *"21. Yüzyılın Eşiğinde Uluslararası Sistem ve Türkiye - Türk Cumhuriyetleri İlişkiler Modeli."* Zaten bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, danışmanlığım altında bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştı. Kitap haline dönüştürürken biraz değiştirmiş. Bana kalırsa, daha da iyi olmuş.

SSCB çözüldüğü zaman; kimileri neredeyse, zil takip oynayacaklardı (Kimileri oynamış da...). Neredeyse, Azerbaycan üzerinden Çin Seddi'ne kadar gidiyorduk. Bütün kapılar ardına kadar açılacaktı. Petrolü de biz kontrol edecektik, doğalgazı da.

İstanbul sokaklarında *"icra-i sanat"* eden birkaç yüz Rumen hatun, Doğu Karadeniz'i allak bullak eden birkaç bin *"Nataşa"* ve beş on bin bavul tacirine bakıp *"Rusya çöktü"* diyorlardı.

Biz ise *"Aman"* diyorduk, *"Yanlış hesap yapmayın, çöken Rusya değil. Çöken Sovyet sosyalizmi modelidir. Rusya tam gücüyle ayakta ve bizim için, eskisinden çok daha tehlikeli..."* Ama kime anlatırsınız?

Bir doktor ayda 30 dolar, bir profesör 25 dolar maaş alıyor-muş. Yeltsin'in maaşı 60 dolarmış.. Ve bunlara inanılıyordu

Türkiye'de ayda 200 dolar alan işçinin açlıktan nefesi kokarken; bu adamlar, bu parayla "*paşalar gibi*" nasıl yaşıyorlardı, düşün-en yoktu. Rus uyduları Anadolu'nun santim santim fotoğraflarını çekerken, "*Rusya çöktü*" diyen aklı evveller de vardı...

İngilizcedeki "*turkic*" sözcüğünü, "*Türki*" olarak çeviren ve "Türki cumhuriyetler" konusunda ezbere ahkâm kesen kimi meslektaşlarımız, önümüze açılan sonsuz olanaklardan söz ediyorlardı. Sanki bugün, Türkiye'nin temel sorunu, "*sermaye yetersizliği*" değilmişçesine. Sanki bugün, Türkiye ürettiğinden çok tüketen ve aradaki farkı dış borçla kapatmaya çabalayan bir ülke değilmişçesine...

Sana; muz yemen, lüks otomobil ithal etmen, Fransız maddensuyu içmen, sanayine hammadde alabilmen için borç veren adam, Türk cumhuriyetlerinin kaymağını yedirir mi? Akıl işte.

Aslında Türkiye elbette önemli ve büyük bir ülkedir. Laik ve demokratik siyasal sistemiyle, yetişmiş insan potansiyeliyle, geniş su olanaklarıyla, tarihsel birikimiyle; elbette bölgede hesap yapan her merkezin dikkate almak zorunda olduğu bir devlettir. zaten Türkiye'yi yıpratmak isteyenler de bu nedenlerle Türkiye'yle uğraşmaktadırlar. Ancak gücümüzü ve olanaklarımızı iyi hesaplamamız gerekir. Yapılacak yanlış hesaplamalar, var olan gücümüzün de önemini yitirmesine neden olabilir.

Gerçek bir kardeş kadar yakınlık duyduğumuz *Ebulfeyz Elçibey*ın durumu ortada. Türkiye'nin kaderine hâkim olamayan kimi güçlere güvenerek ve dayanarak Azerbaycan'da ne yapılabilirdi ki? Ama acaba kusur onda mı, yoksa Türkiye'deki siyasal iktidarda mı? Ya da o bölgeleri iyi tanımadan halkların eğilim ve beklentilerini iyi hesaplamadan, "*Bu iş tamam*" diyen, aklı evvel kimi yazar ve araştırmacılar da mı? Elçibey şimdi çok pişman ama, korkarım iş işten geçti.

Türkiye; Orta Asya Türk cumhuriyetleri için, laik ve demokratik yapısıyla bir model olabilir. Ancak bu bölgede İran modelinin güçlenmesini istemeyen ABD'nin izin verdiği ölçüde. Gerçekten, islam devrimini Afganistan'dan sonra, bir ölçüde Tacikistan'a da ihraç eden İran, eğer bu bölgede gücünü arttırırsa, Ortadoğu'daki tüm dengeleri lehine çevirebilir. Ne Suudi Arabistan

kalır ne Kuveyt ne Arap emirlikleri. Hatta İsrail bile tehdit altına girer. Peki Türkiye, bölgedeki bu durumdan yarar sağlayamaz mı? Elbette sağlar. Ama gerçekçi olmak koşuluyla.

Erol Mütercimler'in kitabı işte bu gerçekçi yaklaşımlar için malzeme taşıyan bir çalışma. Kendisi de bu malzemelerin ışığı altında çözümlemeler yapıyor. Kimilerinin hayal perdelerini zorluyor, kimilerinin pembe düşlerini bozuyor ama, ne yapalım, *"Dost acı söyler."*

Deniz Kuvvetleri'nde yüzbaşı olan Erol Mütercimler'e böyle bir konuda araştırma yapma ve doğru bulduklarını söyleme cesaretini veren şey; sanıyorum, Deniz Kuvvetlerimiz'deki demokratik hava olmuş.

Ne mutlu ki, *"Barbaros'un torunları"* sorunları palayla çöze-meyeceklerinin bilincinde.

BİRAZ DA KİTAP...

Çirkinliklerle çepeçevre sarılmış durumdayız. En güvendiğimiz dağlara karlar yağıyor. Zaten '*O dağlara*' neden güvendiğimizi de bilemiyorum. Sağda solda, şımarık bir zenginliğin sergilenmesi, kimilerini kandırıyor. Ancak üstündeki cilayı biraz kazıyınca, her yanda aynı çürümüşlük karşımıza çıkıyor. Her tarafı pis kokular sarıyor.

Fakat bunca çirkinlik ve çürümüşlük arasında, kimi zaman da çok güzel şeyler çıkıyor karşımıza, şaşırtıyor insan. İşte '*İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı*'nın yayımladığı birbirinden güzel kitaplar da bunlar arasında. İçinde bulunduğu zor koşullar herhalde sevgili *Hilmi Yavuz*'a şiir yerine '*ağıt*' yazdırıyordur, ama bence başardıkları çektiklerine değer. Bilmiyorum "*Sen onu bir de bana sor*" der mi?

Aslında bu kitaplar çok pahalı kitaplar. İnsan kolay kolay, "*Alın okuyun, evinizde saklayın. İleride çocuklarınız da torunlarınız da okusun*" diyemiyor. Ama böylesine titiz ve kaliteli çalışmaların ucuza mal edilmeleri de mümkün değil. Ve sanıyorum, sürümün az olması fiyatı daha da yükseltiyor. Kaldı ki ucuza da olsa, pek alan yok. Kültür Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarını neredeyse bedavaya dağıtıyor. Gene de beklenen hızda tükenmiyor.

İnsanlarımız okuma yerine 'izlemeyi' yeğliyorlar. On kanal 24 saat renkli televizyon yayını yapıyor. İzlesen bir türlü, izlemesen başka türlü. Kaldı ki dünyanın başka ülkelerinde de du-

rum pek farklı değil. Bizdeki kadar olmasa bile, oralardaki yayıncılar da müthiş şikâyetçi. Kitapların baskı sayısı yirmi yıl önce-siyle karşılaştırılamayacak kadar düşmüş durumda. Batılı insan da okumakta bulduğu '*doyum ve lezzeti*' başka alanlarda bulmuş ya da başka alanlarda arıyor.

Bugün, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın yayımlamış olduğu kitaplardan birkaçını ele almak istiyorum.

Değerli dostum, araştırmacı İ. Gündâğ Kayaoğlu ve Ersu Pekin, "*Eski İstanbul'da Gündelik Hayat*" başlıklı bir kitap hazırlamışlar. Tasarım Ersu Pekin'den, fotoğraflar Selamet Taşkın'dan, metinlerin çoğu Münevver Alp'ten, derleyip toparlayıp yayına hazırlanması da Gündâğ Kayaoğlu'ndan.

Kayaoğlu, giriş bölümünün sonunda, bu çalışmadaki amaçlarını özetlemiş: "... *Çok hızlı gelişen ve değişen sosyo-ekonomik yapının oluşturduğu yeni kenti ve kentliyi çözümleyebilmek için eskiyi bilmenin ve 'doğru' bilmenin gereğine inanıyoruz.*"

Kitapta yer alan metinler genellikle 1930'lu, 1940'lı yıllarda yazılmış. Ancak kullanılan görsel malzemeden de anlaşılıyor ki İstanbul'daki gündelik yaşam, 1950'lere gelene kadar çizgilerini korumuş. Başdöndürücü bir değişim ondan sonra başlıyor. İyi mi oldu, kötü mü? Kimbilir? Ben de kimi zaman '*iyi olmuş*' diyorum, kimi zaman '*kötü olmuş*' diyorum. Ama Münevver Alp'in '*kiş gecelerinde komşu ziyaretlerini*' okurken doğrusu kestane kebabının kokusunu duydum. Kömür sobasının kokusuyla karışan bu koku, burnumu ve yüreğimi sızlattı.

Bir başka yayını; Cahit Kayra'nın doyulmaz bir Türkçe ve üslupla kaleme aldığı "*İstanbul'un Yokuş ve Merdivenleri*"'ni okurken kimi fotoğrafların güzelliği okuduğum metni unutturdu. Fotoğraflar Gündüz Kayra, Mehmet Mutağ ve Sıtkı Kösemen tarafından çekilmiş. Ancak fotoğrafların altında çeken sanatçının adı yok. Bu, bence çok büyük bir haksızlık.

Gökhan Akçura'nın hazırlamış olduğu '*Bedia Muvahhit (Bir Cumhuriyet Sanatçısı)*' başlıklı kitapta; aslında bir dönemin ve o dönem içinde bir cumhuriyet kadının serüvenini buluyoruz. Ön kapağında Namık İsmail'in, arka kapağında Yaşar Çallı'nın re-

simlerinin yer aldığı kitabın içinde; özel fotoğrafların yanı sıra dönemi ve dönemin tiyatro yaşamını yansıtan haber, oyun ve turne fotoğrafları var.

Ama o dönemin Türk tiyatrosunun ve tiyatrocusunun öyküsünü anlamak için gene bu dizide ve gene Gökhan Akçura tarafından hazırlanmış bulunan *'Muhsin Ertuğul' (Doğumunun Yüzüncü Yılına Armağan)* başlıklı, gerçekten enfes çalışmayı görmek gerek.

Kim ne derse desin; bu dönemde, İSKİ kanalizasyonlarından bulanana midelerimizin yarattığı huzursuzluğu dindirecek çalışmalar da yapılmış. Ve bir yanda inanılmaz ve dayanılmaz çirkinlikler sergilenirken bir yandan böyle güzelliklerin bulunması, dramatik bir çelişki oluyor.

KİTAP FUARINDA...

TÜYAP bu yıl on ikinci kitap fuarını açtı. *"Millet okumuyor"* diye çok şikâyet ediyoruz, ama kitaba olan sevgi ve ilgi devam ediyor. İnsanları kitaptan uzaklaştırmaya çalışanlar utansın. Tabii yıllarca kitabı *"suç aleti"* gibi gösterirseniz bundan fazla ilgi olması mümkün değil.

Bu yıl fuara katılan yayınevi sayısı ikiyüzün üstündeymiş. Ve fuar arı kovarı gibiydi. Satışlar ne derece doyurucu oldu bilemiyorum. Fakat görüntü, kitapseverler açısından doyurucuydu.

Elimde, okumak üzere birikmiş bir sürü kitap vardı. Hırs bastı. Bir süre yeni kitap aldım. Sağolsunlar, önemli bir bölümünü armağan ettiler.

Doç. Dr. Onur Bilge Kula'nın *"Alman Kültüründe Türk İmgesi"* başlığını taşıyan çalışmasının birinci cildini almış ve okumuştum. Gündoğan Yayınları II. cildini de yayımlamış. Gene Gündoğan Yayınları'nda Dr. O. Metin Öztürk'ün *"Ordu ve Politika"* isimli bir kitabı çıkmış. İlginç bir çalışma.

Muhittin Eren, her zamanki özen ve titizliğiyle birbirinden sık ve önemli kitaplar yayımlamış. Örneğin Philipp anton Deithier'in *"Boğaziçi ve İstanbul"*u. Ümit Öztürk'ün çevirdiği kitaba Prof. Dr. Semavi Eyice, bir giriş yazmış. Dr. Ali Akyıldız'ın *"(Tanzimat Dönemi) Osmanlı Merkez teşkilatında Reform (1836-1856)"* ve Dr. Vahdettin Engin'in *"Rumeli Demiryolları"* başlıklı kitapları da Eren Yayınları arasında.

Çok sevdiğim ve sadece *"akademisyen"* yönünü tanıdığım öğrencim Sibel Bilgin'in *"Bana Bir Harf Söyle"* başlıklı kitabıyla

edebiyat dünyasına "merhaba" demesini, biraz şaşkınlık, fakat büyük bir memnuniyetle izledim. Kitap Erdal Öz tarafından yayımlanmış. Yani Can Yayınları.

Ümit Yayınları fuara, büyük bir çoğunluğu son aylarda yayımlanan yirmi altı kitapla katılmış. "*Bu Sevgi Özel seni batıracak*" diye Ümit Gürtuna'yla epey dalga geçtik, ama yayınladıkları kitaplar birbirinden güzel.

Örneğin İlhan Tekeli-Selim İlkin ikilisinin "*Türkiye ve Avrupa Topluluğu*" (*Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı*) başlıklı iki ciltlik çalışmaları, konuya ilgi duyanların ellerinden düşürmeyecekleri bir çalışma. Saldıray İleri'nin "*Ben Afrodit*" başlıklı romanı da sevenlerin ellerinden bırakamayacakları bir roman. Sevgi Özel'in "*kendi yazıp-kendi bastığı*", "*Afili Mavallar*" ise "*bitirimin*" başucu kitabı olmaya aday...

ARBA'nın kardeşi ARMA Yayınları da Mehmet Tevfik'in anılarını iki cilt halinde yayımlamış. "*(Bir Devlet Adamının) Mehmet Tevfik Bey'in (Biren) II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları*" başlıklı bu çok önemli eseri F. Rezan Hüken yayına hazırlamış. Bütlent Demirbaş, hem çok mutlu ve hem de çok endişeli, "*Bu kitap tabutumun son çivisi olabilir Hocam*" dedi. Epey borçlanmış. tek umudu Kültür Bakanlığı'nda. Sanıyorum, Fikri Sağlar ve Emre Kongar, bu çabaları desteklerler. E Yayınları ve Anahtar Kitaplar'ın yayıncısı Mehmet Atay da Kültür Bakanlığı'nın ilgi ve desteğini bekliyor. Tüm yayıncılar gibi...

Sarmal Yayınları da fuara on bir yeni kitap getirmiş. Anlaşılan Işitan Gündüz de çok iyi çalışmış. Hiç kolay değil, bunca zorluk arasında bu kadar güzel kitaplar yayımlamak.

Ayşe Nil'in ilk kitabını bir gecede devirmiştik. İkinci kitabı "*Diploma Töreni*"ni de bir günde okudum.

Fakat bence Sarmal Yayınları'nın (ve belki de fuarın) en önemli kitabı Richard Tapper'in "*Çağdaş Türkiye'de İslam*" başlıklı derlemesi olmuş. Özden Arıkan'ın çevirdiği ve Prof. Dr. İlder Turan, Prof. Dr. Şerif Mardin, Prof. Dr. Bahattin Akşit, Doç. Dr. Sencer Ayata, Ayşe Güneş Ayata, Doç. Dr. Feride Acar, Doç.

Dr. Ayşe Saktanber ve Michael E. Meecker'in makalelerinden oluşan bu kitap; konuya ilgi duyanların ellerinden bırakamayacakları bir çalışma. (Zaten bu konuya ilgi duymamak mümkün mü?)

TÜYAP Kitap Fuarı, insanı mutlu ediyor. İleride bu konuya yeniden döneceğim. Katkısı olan herkes sağolsun.

KİTAP FUARINDAN

TÜYAP'ın on ikincisini düzenlediği kitap fuarı, kitapseverler açısından tam bir şölen oldu. Geçen hafta bu fuarla ilgili olarak yazdığım yazıda, konuya tekrar değineceğimi söylemiştim. Ama böyle bir şey söylememiş olsam da gene aynı konuya dönerdim. Zira bu fuar bana, gerçekten unutmuş olduğumuz kimi mutlulukları anımsattı ve yaşattı.

13 Kasım cumartesi günü, *"Laiklik ve Demokrasi"* konulu bir panelde konuşacaktım. Saat 14.30 sularında fuarın kapısına geldiğimde, şaşkına döndüm. Giriş kuyruğu, döne döne neredeyse Galatasaray'a kadar uzanıyordu. Çoğunluğu gençler ve öğrencilerden oluşuyordu. Aslında birileri kuyrukta beklerken yandan bir yerlere girmeyi hiç sevmem. Ayrıca böyle yapan "uyanıklara" da çok kızarım. Ama çaresiz kalmıştım. Zira o kuyruğun başını bulsam ve katılsam, değil 15.00'teki panele yetişmem, saat 16.00'da bile zor içeri girerdim.

Yan kapiya giderek kendimi tanıttım ve kitap kolileri için açık tutulan bu kapıdan içeri girebildim. İçeri girmesine girdim, ama bu kez de toplantının yapılacağı alt kattaki toplantı salonuna gitme sorunum vardı. Fuarın içi kalabalık bir otobüs gibiydi. Kitap imzalatmak isteyenlerin oluşturdukları kuyruklar, fuar içindeki insan trafiğini iyice düğüm etmişti.

Üst kattan alt kata (abartmadan söylüyorum) on dakikada inebildim. Paltomu Işıtan Gündüz'ün Sarmal Yayınları standına bıraktım ve panelin yapılacağı salona güçbela ulaştım. Bu arada ismim anons ediliyor ve beklendiğim söyleniyordu.

Salon bir başka âlem idi. Oturanlardan çok daha fazlası ayakta kalmıştı. Çoğunlukla genç insanlardı. Kiminin de sanıyorum ruhu genç idi. Zaten bir süre sonra yerlere bağdaş kurarak oturdular. Karşılıklı tartışmaya pek zaman kalmadı, ama (bençe) çok güzel bir panel oldu.

Panelden sonra gençler etrafımı çevirdi. Bir kısmı içeride sormadıklarını sormak istiyordu. Bir kısmı da başka şeyleri görüşmek istiyordu.

İçlerinden biri *Cumhuriyet*'te çıkan kimi yazılarımı fotokopiyle çoğaltıp okullarına asmak istediklerini söyledi ve iznimi istedi. İzin ne demek? Bir öğretmen-yazar için bu öneriden daha çok mutluluk veren ne olabilirdi?

Kimi gençler çıkardıkları ya da çıkarmayı planladıkları dergiler için yazı istiyor, kimileri okullarına gelip konuşma yapmamı istiyorlardı. Geçenlerde oturdum saydım. 1993 yılında bugüne kadar yüze yakın toplantıya katılmışım. Bir kısmı konferans, bir kısmı seminer, bir kısmı panel. Bu gidişle Nevin *"bayrakları açacak."* İşin kötüsü Ayşegül'ü de azdırıyor ve üzerime sürüyor...

Biri başka genç, ilginç bir eleştiri getirdi. *"Hocam"* dedi, *"Siz vahşi kapitalizme vururken okumak hoşuma gidiyor. Ama sonra Kemalizmi kurtuluş yolu olarak gösteriyorsunuz. Kemalizm zaten kapitalizmin içinde yer almıyor mu? Bu çelişkiyi nasıl açıklıyorsunuz?"*

Kemalizm elbette ne *"sosyalizmdir"* ne de *"sosyal demok-rasi."* Ama Kemalizm antiemperyalist yaklaşımı, çağdaşlığa ve bağımsızlığa özlemiyle bu memlekette özgürlükçü demokrasinin gerçekleştirilmesi hedefiyle *"Türk aydınlanması"* demektir. Bugün Atatürkçü olmak demek, elbette 1920'leri, 1930'ları yaşamak istemek değildir. 1990'ları yaşamak istemektir. Ama Kemalizm'in öngörmüş olduğu laik cumhuriyet zeminine ayaklarınızı basmazsanız Türkiye'de hiçbir yere ulaşamazsınız.

Yayıncı bir arkadaşım, ilginç bir gözlem yapmış. *"Yahu"* diyor, *kitaba ilgi çok fazla. Ama kitap alanlara bakıyorum; ya otuz yaşının altında ya ellisinin üstünde. Bizim de içinde olduğumuz birkaç kuşak pek ortada görünmüyor."*

Aynı şeyi ben de gözledim. Ama 1970'lerin, 1980'lerin gençleri o kadar ağır faturalar ödemeye zorlandılar ki bugün ki-taba düşman olsalar, kimse suçlayamaz onları. Idealleri törpü-lendi, umutları kırıldı. *"Ateşi, ihaneti"* gördüler ve yaşadılar.

Ama artık toparlanmanın da sırası geldi. Hadi *"40'lı yıllar-da doğanlar"* silkinin artık kıpırdanının biraz. Bakın, bayrağı taşı-yacak gençler de geliyor...

OGNİ DERGİSİ

Yıllardır yazıp çiziyoruz. *"Türkiye bir kültür mozağıdır"* diyoruz. *"Bu durum Türkiye'nin kültürel zenginliğıdır"* diye savunuyoruz. Sonra bir mahkeme kararı çıkıyor, yıllardan beri yazdığımız, söylediğimiz ne varsa, tümünü geçersiz kılıyor.

Bugün Türkiye'de Lozan Antlaşması'yla kabul ettiğimiz gayrimüslim dört azınlık vardır. Bunların her türlü cemaat hakları da Lozan Antlaşması'yla güvence altına alınmıştır. Ve Türkiye halkının geri kalan büyük bir çoğunluğu, yirmiden fazla etnik gruptan gelir. Kimi ciddi araştırmalarda bu rakam altmışlara, yetmişlere dek büyütölmektedir.

'Türk olmak' Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olmak demektir. İster Laz kökenli olsun, ister Kürt kökenli olsun, ister Boşnak kökenli olsun, ister Tatar kökenli olsun, ister Rum kökenli olsun, ne olursa olsun.

Bu farklı etnik Müslüman grupların çoğunun kendi dilleri, kendi edebiyatları, kendi folklorları, mutfakları vb. şeyler vardır. Ve işte bu özellik Türkiye'nin kültür zenginliğıdır. Ülkemizin doğusuna gidince bambaşka bir çevre ve kültür yaşarsınız. Trakya mutfağının lezzeti başkadır, Orta Anadolu mutfağının lezzeti başka. Ve kültürel dokuları çok farklı bu insanlar arasındaki ortak nokta, resmi dil olan Türkçe'dir.

Halkının büyük bir çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'de, İslamiyet de hiç kuşkusuz birleştirici bir faktördür. Ancak günümüz Müslüman dünyasına baktığımız zaman, İslamiyet'in birleştirici olma konusunda pek de bir işlevinin olmadığını gözölüyoruz. Şeriat hükümlerine göre yönetildiklerini iddia eden devletler bile kanlı bıçaklı.

Türkiye'deki ayrılıkçı ya da bölücü Kürt hareketlerine karşı da yıllardır bu görüşleri savundum. *"Elbette kendi dilinizi, kültürünüzü geliştirmeye, yaşamaya hakkınız var"* diye yazdım. *"Ama bunları devletten beklemeyin. Radyo kurun, gücünüz, yetiyorsa televizyon kurun. Bunlar Türkiye'yi zaafa düşürmez, güçlendirir"* dedim. *"Devlet Kürtçe yayına girerse, Türkiye'yi oluşturan diğer etnik gruplar da aynı şeyleri isterler. TRT, 20 dilden yayın yapmak zorunda kalır. Bu, olacak iş değil"* diye savundum görüşlerimi.

Bundan bir süre önce kurulan 'Laz Vakfı'nı bu düşüncelerimin ışığı altında memnuniyetle karşıladım. Kendi fıkralarını kendileri üreten ve sonra da herkesten çok gülen bu sevimli, zeki ve biraz da takıntılı yurttaşlarımızın, kendi benliklerini arama çabalarına saygı duydum.

Daha sonra aynı grubun *Ogni* (şanıyorum 'duy' demekmiş), adında bir dergi çıkardıklarını öğrendim. Dergiyi arattım ve buldum. Dizgisi-baskısı pek iç açıcı değildi. Ama *"İlk sayıdır, düzelir"* diye düşündüm. *"Bir grup Laz arkadaş, dilimizi, kültürümüzü yaşatmak ve geliştirmek; tarihimizin gerçeklerini ortaya çıkartmak için bir araya geldik"* diyorlardı. Ve dergideki yazılarda sürekli olarak vurgulanan husus, bu hareketlerinin *'ayrılıkçı ve bölücü'* bir niteliği olmadığı, salt kültürel amaçları olduğuydu. Ne güzel...

Derken derginin mahkeme kararıyla toplatıldığını okudum gazetede. Dergiyi yeniden bir gözden geçirdim. Bana kalırsa hiçbir toplatma sebebi yok. Hangi savcı ne bulmuş ve hangi yargıç buna katılmış anlayamadım. Zaten öğrendiğime göre toplatma kararı da birkaç mahkeme dolaştıktan sonra alınabilmiş. Yargı kararları hakkında konuşmayı ve yazmayı ilke kararım olarak pek sevmem, ama kimi yargıçlarımız da yasaları biraz zorluyorlar gibime geliyor.

Bu memlekette yaşayan her vatandaşın kendi anadiliyle konuşmaya, yazmaya; kendi kültürünü geliştirmeye çabalamaya hakkı olması gerekir. Elbette ortak resmi dil olan Türkçe'ye karşı çıkmaksızın.

Ama kimileri devekuşları gibi kafalarını kuma gömmeye devam ediyorlar. Geçenlerde bir yazımda "*Demokrat olamayanlar, bari akıllı olsunlar*" diye önermiştim. Bu önerimi yinelemek istiyorum. Bir ara akılsız bir yönetim Kürtçe kasetleri yasaklayınca, Kürtçe kasetler elaltından yüz binler satmaya başlamıştı. Şimdi serbest. Ama eskisinin yarısı kadar satmıyor.

Acaba cehennemin yolları gerçekten iyiniyet taşlarıyla mı yapılmış?

TABAN OPERASYONU ve DEVİNİM DERGİSİ...

'Taban Operasyonu' bildirisi, *"Demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve yaşama nedenlerinin temel ilkeleri hızla yok edilmek istenmekte ve ülkenin bütünlüğüne yönelik saldırılar devam etmektedir"* diye başlıyor. Bu görüşe hangi 'aklı başında' insan katılmaz?

Ve bu hareketin öncüleri kurtuluşu *"Atatürk devrim ilkele-ri'nin korunması ve 'sosyal demokratların tek çatı altında birleşmesinde'* buluyorlar. Bu eylemi destekleyenleri CHP, SHP ve DSP'ye baskı yapmaya çağırıyorlar. Ama faksla, ama telefonla...

Bu eyleme katılanlara, "Bize de bir haber verin" diyorlar. Bedri Baykam, Türkan Saylan, Ceyhan Mumcu, Erol Tuncer, Müge Gülses ve Meral Karabıyık.

Tanrım ne hallere düştük... Dilinden Atatürk ilkelerini düşürmeyen bir cunta yönetimi nerelere getirdi bizi. Sermayenin böylesine acımasız bir biçimde at koşturduğu ve *'insanı insan yapan'* değerlerin böylesine ayaklar altına alındığı bir dönemi de mi yaşayacaktık?

Geçenlerde, boyundan büyük konulara sıvanan bir hanım kız, 'Kemalistlere' saldırıyor. Yazdığı gazeteye bile yakışmayan bu sevimli kızımız, İSKİ olayının Kemalistlerin 'dürüst' imajını (yalanını) ortadan kaldırdığını söylüyor. Ayağında Sümerbank kundurası, sırtında Merinos kumaşı giysi ile yıllarca bu ülkenin en üst düzeyde yöneticiliğini yapan binlerce emekli bürokrat ve siyasetçi var. Bunların çoğu otobüse, minibüse biniyor. Geçim

sıkıntısından kışlıklarını satıp, yazlıklarına sığındılar. Ve milyarlık düşünlerin çanak yalayıcıları, haram bir zenginliğin şımarttığı kendini bilmezler, bu insanlara dil uzatabiliyor. Yazıklar olsun.

Bir başka '*solcu-eskisi*' de müthiş (!) bir slogan uydurmuş: "*Özal'ın cenaze töreni, Kemalizmin cenaze töreniymiş.*" O cenaze günü, "*Müslüman Türkiye*" sloganları arasında uygun adım yürümeye çalışan, şaşkın kimi generalleri kastetse, hak vereceğim. Ama, adamın derdi başka, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kamplarında bir '*havalandı*', ayaklarını bir türlü yere basamıyor.

Ama neyse ki; insanı isyan ettiren bu tür şaşkınlıklar, yıllardır atalet içinde kalan Atatürkçüleri de canlandırdı. Aslında nasıl atalet içinde olmasınlar, nasıl şaşkına dönmessinler?

Yıllardan beri dilinden Atatürk'ü düşürmeyenler, Atatürk'e en büyük kötülükleri yaptılar. Kurduğu partiyi kapattılar, özel vasiyetnamesine saldırdılar. Daha sonraki kuşaklara Atatürkçülüğün devrimci özünü anlatacak on binlerce genç, dayanılmaz işkencelerden geçti, yıllarca hapis yattı.

O günlerde 'Halk Partili' olmak, vebalı olmak gibi bir şeydi. Değil kendisi; annesi, babası, kardeşi, amcası, dayısı; üçüncü göbekten bir yakını eğer Halk Partili ise yanmıştı. Ne işe girebilirdi, ne pasaport alabilirdi, ne huzur içinde evinde oturabilirdi...

1960'lı, 1970'li yıllarda *Mustafa Kemal*, '*sol*' gençlik hareketlerinin bayrağıydı. Zira çoğunlukla Atatürk'ün '*ilerici*' niteliğinin bilincindeydiler. Ama devlet tüm hışmıyla bu gençlerin üzerine gidince; meydana '*orijinal*' olmaya çalışan '*alternatif zibidiller*' ve '*döneklerle*' kaldı. Ama artık bu hastalığı da aşıyoruz.

Bir grup ilerici gencin Ankara'da çıkardıkları ve yakında İstanbul'da yayımlanmaya başlayacak olan '*Devinim*' dergisi, çok umut veren işaretlerden biri. Son sayılarında, "*Biz; ödünsüz laik, Atatürkçü, cumhuriyetçi gençler olarak, Atatürk'ün bize vermiş olduğu sorumluluğun bilincindeyiz. Ve bu bilinci gerekirse dağlar devirerek en üst makamlara da hatırlatmak boynumuzun borcu olsun*" diyorlar.

Memleketimiz gerçekten çok zor günlerin eşiğindedir. Ama bu zor günlerde çözüm, laik cumhuriyetimize ve bu cumhuriyetin *'kuruluş felsefesine'* saldırmakta değil; tam aksine, bu felsefeye yeniden ve sıkıca sarılmaktadır. Zira sorunlarımızın çözümü, tüm kurum ve kurallarıyla işleyen eksiksiz bir demokrasidedir. Ve bu demokrasi, ancak Atatürk'ün oluşturduğu altyapı üzerinde kurulmuştur ve bu altyapı üzerinde sürdürülebilir ve geliştirilebilir.

Türkiye'de sivil toplum Atatürk'le başlar. Eğer cumhuriyetimizin büyük çabalarla oluşturabildiği *'vatandaş'* ve *'vatandaşlık bilinci'* olmasaydı, asla *'sivil toplum'*dan söz edilemezdi. Kaderi bir padişahın iki dudağının arasından çıkacak bir söze bağlı olan *'kul'*larla sivil toplum olunmaz. Ve bu nedenle Atatürk'e saldırmak, özgürlüğe ve demokrasiye saldırmaktır.

KÜRT ÇALAR ÇİNGEN OYNAR...

İlginç bir deyiştir bu "Kürt çalar, Çingen oynar." Bir yanda dağ gibi sorunlar dururken; kimilerinin kendilerini eğlenceye vurdıklarını, sorunları gözardı ettiklerini betimler. İşlerin şirazesinden çıktığını ifade eder.

Dr. Ufuk Uras da mahkemede öyle demiş. Aynen şöyle konuşmuş: *"Bizim burada yargılanıyor olmamız bile, işlerin şirazesinden çıktığını gösteriyor."*

"Ne mahkemesi, ne yargılaması bu?" diyeceksiniz. Efendim, hocası ve meslektaş olmanın hep onur duyduğum Yrd. Doç. Dr. Ufuk Uras, aynı zamanda bizim Mezunlar Cemiyeti'nin Başkanı'dır. Yani İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin. Yıllardır, *"Artık yorulduğum, başkaları bu görevi üstlensin"* der, bizler bırakmayız. *"Pek güzel, yürütüyorsun, senden iyi yapacak kimse yok"* deriz. O da çaresiz devam eder. (Acaba naz mı yapıyor dersiniz?)

Bizim Mezunlar Cemiyeti heterojen, yani türdeş olmayan bir üye yapısına sahiptir. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin tüm mezunları üye değildir. Ama bir kısmı pasif durumda olsalar bile, çoğu üyedir. Eli kanlı katiller dışında her düşünce ve inançtan insanlar bir aradadır. Taksim'deki güzel lokalde akşamları ufak ufak demlenenlere de rastlarsınız, iftar sofraları kuranlara da. Yani o çatı altında her düşünce özgür ve saygındır. Hele yaşlı ağabey ve ablalarına çok saygı gösterirler. (Tabii yönetime talip olmazsanız?)

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin *"İktisat"* adlı aylık bir yayın organı vardır. Neredeyse ya-

rım yüzyıllık bir dergidir ve üyelerin her türlü yazı ve araştırmalarına açıktır. Gençliğimde bir süre de ben çıkarmıştım. O zamanlar pek reklam toplayamazdık. Ve Şeref Özgencil, birilerine inat tüm masraflarını üstlenmişti. İktisat dergisi zaman zaman kaliteli bir dergi olarak yayımlanır. Kimi zaman kalitesi biraz düşer, yani kan yitirir. Ancak bilebildiğim kadarıyla en eski iktisat dergisidir ve bana sorarsanız hiçbir zaman şimdilerdeki kadar kaliteli olmamıştı. Gerek teknik ve gerekse içerik olarak.

Derginin Yazışleri Müdürü Hakan Gülbağ adında tanımadığım ya da şimdi ayırımsayamadığım bir genç. Ufak Uras da Mezunlar Cemiyeti'nin Başkanı olarak derginin sahibi durumunda.

İktisat dergisinin Eylül 1993 sayısında araştırmacı gazeteci Ragıp Duran'ın "*Kürt Çalar, Çiller Oynamaz*" başlıklı bir yazısı yayımlanmıştı. Yazıyı okuduğumda "*espri anlayışını*" pek sevmemişim. Ama derli toplu bir değerlendirmeydi. Hiç kimse herkesi memnun etmek zorunda değil elbette. Ne de olsa memleketimizde demokrasi var... (mı acaba?) Derken "*uyanık*" savcılarımızın bu yazıda suç unsuru bulduklarını duyduk. Derginin sahibi, yazışleri müdürü ve yazar; Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı'nda sorgulandı. Güldük. "*Nasıl olsa dava açmazlar*" dedik. Davayı da açmazlar mı? Vallahi pes.

Duruşmalar sürüyor. Perşembe günü, yani şubatın 24'ünde, gene yargıç karşısına çıkacaklar. Kendi aramızda kimi zaman dalga geçiyoruz, ama işin şakaya gelir yanı da kalmadı gibi.

Mahkemenin gidişatı üzerine bir şey yazamıyorum. Malum; sürmekte olan davalar hakkında yazı yazamaz, değerlendirme yapamazsınız. Suç olur. Tabii SHP yöneticileri, Nurettin Sözen, Ergun Göknal gibi "*solcu*" kişiler yargılanırken istediğinizi yazabilirsiniz. O zaman suç olmaz. Zaten bizim demokrasimizde yasalar; sağ için farklı uygulanır, sol için farklı. Aynı biçimde, yasalarımız zengin için farklıdır, fakara için farklı. (Toplumsal değer yargıları da bu yönde değiştiriliyor zaten). Zenginin lüks otellerde kumar oynaması, "*eğlence*"dir, fakara kahvede oynarsa "*suç*" olur. Zenginin babası belirsiz bebeği, "*yasak aşkın meyvesi*"dir, fukaranınki "*zina*"ya girer.

Garip bir gidişimiz var. Her yanı "*çifte standart*" denilen ve bulaşıcı olan bir hastalık sardı. Kimileri, "*Beni yargılayamazsınız, ben hesabımı Mahkeme-i Kübra'da veririm*" der, kimileri böyle yazılardan ötürü yargılanır. Allah sonumuzu hayretsin.

Dr. Ufuk Uras, böyle bir mahkemede ve böyle bir konuda sanık değil; olsa olsa "*bilirkişi*" olabilecek nitelikte bir siyaset bilimcidir ve konunun uzmanıdır. Ama kaderin cilvesine bakın: Yargılanıyor...

toktamış ateş

arayış

"Bu kitabı 5 Bölüm olarak düzenledim. Bu düzenleme sırasında oldukça "tutarlı" olmaya çalıştım. En geniş bölüm, "Temel Kavramlar, Yorumlar ve Yaklaşımlar" başlığını taşıyan 1. Bölüm oldu. Neredeyse otuz yıldır ders anlatan bir öğretmenin, öncelikle "kendi kavramlarını" net bir biçimde sergilemesi, kaçınılmaz bir yaklaşımdı. Diğer bölümlerde de sürekli "tutarlılık" endişesi içinde oldum ve yinelemelerden mümkün olduğunca kaçındım. Zaten özellikle vurgulamak isterim ki; bu yazılar "ölçü", "biçim" ve "üslup" olarak bilimsel yazılar değildir. Ama asla "bilim dışı" yazılar da değildir. Toplumsal bilimlerin çeşitli alanlarındaki birikimlerimi, kolay okunabilir ve anlaşılabilir bir biçimde kaleme aldım. Dünyayı toz pembe gözlükler ardından seyretmiyorum. Ama gene de yüreğim umut dolu. "Arayış"ımda beni aydınlatan ve aydınlatacak olan, zaten bu umudun ışığı. Bir şeyler çok hızla kirlenirken, bir şeyler hâlâ tertemiz."

6. BASIM

ISBN 975-348-059-8

9

789753480598

